

Sámedikki diedáhus
guolásteami birra
ealáhussan ja kultuvran
riddo- ja vuotnaguovlluin

2004

Muhtin guovddáš oanádusa

ACE - Advisory Committee on Ecosystems. Rådgivende komité for økosystemer under ICES.

ACFM - Advisory Committee on Fisheries management. Rådgivende komité for fiskeriforvaltning under ICES.

CFP - Common Fisheries Policy. EU-landenes felles fiskeripolitikk

CONSSO - Committee of North Sea Senior Officials - Nordsjøkomiteen.

FAO - Food and Agricultural Organization - FN's matvareorganisasjon.

HNA - High North Alliance - Høge Nord Alliansen.

ICES - International Council for the Exploration of the Sea - Det internasjonale havforskningsrådet.

IWC - International Whaling Commission - Den internasjonale Hvalfangstkommisjon.

NAFO - Northwest Atlantic Fisheries Organization - Den nordvest-atlantiske fiskeriorganisasjonen.

NAFMC - The North Atlantic Fisheries Ministers Conference –
Den nord-atlantiske fiskeriministerkonferanse.

NAMMCO - North Atlantic Marine Mammal Commission –
Den nord-atlantiske sjøpattedyrkommisjonen.

NASCO - North Atlantic Salmon Conservation Organization –
Den internasjonale organisasjonen for bevaring av nordatlantisk laks.

NEAFC - Northeast Atlantic Fisheries Commission –
Kommisjonen for fiske i Det nordøstlige Atlanterhavet.

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development –
Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling.

UNCED - UN Conference on Environment and Development - FN-konferansen om miljø og utvikling (som i 1992 bl a vedtok Biodiversitetskonvensjonen (CBD) og Agenda 21).

UNICPOLOS - UN Open-ended Informal Consultative Process on Oceans and the Law of the Sea

UNCLOS - UN Convention on the Law of the Sea / FN's havrettskonvensjon.

WTO - World Trade Organisation -Verdens handelsorganisasjon

1.0	Álggahus ja čoahkkáigeassu.....	7
2.0	Mearrasámi guolásteapmi historjjálaš perspektiivvas	10
2.1	Báikkálaš ja sámi guolástanrievttit.....	10
2.2	Guollebivdu rahppo buohkaide Finnmarkkus.....	11
2.3	Resursasuodjalusgažaldagat ja báikkálaš vuosttašriekti.....	12
2.4	Ráfáiduhttingáibádus.....	12
2.5	Soahtegaskaáiggis váttis dilli	13
2.6	Riggodagaid suodjaleapmi nuppi máilmmisoađi maŋgel.....	13
2.7	Guolástanriekti sihkkojuvvo – erenoamážit unnit doaluid riekti.....	14
2.8	Guovddášiseválddiid doaimmat nannet sámi guollebivddu	15
2.9	Sámi guolásteapmi Nordlánddas ja Tromssas	17
2.10	Čoahkkáigeassu.....	19
3.0	Nissonolbmot guollebivddus – viiddis ipmárdus	20
3.1	Riddonissonolbmuid historjá	20
3.1.1	Guollebivdoeanandoalli.....	20
3.1.2	Nissonolbmot "doallohoaiddárin"	21
3.1.3	Nissonolbmot guolástusindustriijas.....	22
3.2	Riddoguovlu rievdá.....	23
3.3	Movt guolástuspolitihka nuppástuhttin lea váikkuhan nissonolbmuid dillái	24
3.4	Čoahkkáigeassu.....	27
4.0	Vuoigatvuodát.....	28
4.1	Álggahus	28
4.2	Vuodđolága § 110 a	29
4.3	Norgga geatnegasvuodát sámiid ektui	30
4.3.1	Bajildusgovva	30
4.3.2	1996 Olmmošvuoigatvuodákonvenšuvdna	31
4.3.3	ILO 1989 konvenšuvdna nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji rikkain (ILO 169)	34
4.3.4	Birasgáhttenkonvenšuvnnat.....	36
4.3.5	ON konvenšuvdna nissonolbmuid vealaheami jávkadeami birra.....	38
4.3.6	Eará relevánta álbmotvuoigatvuodalaš dokumenttat ja ávžžuhusat	39
5.0	Regulerernortnegat ja hálddašeapmi sámi perspektiivvas.....	40
5.1	Hálddašeapmi.....	40
5.1.2	Feastonuohttefatnasiid ja dábálaš fatnasiid resursajuohkin - feastonuohtteráidalas	40
5.2	Riddo- ja vuotnafatnasiid earre-, struktuvra- ja heaittihanortnegat (kondemnerenortnegat).....	41
5.2.1	Fatnasat vuollel 10 mehtera	42
5.2.2	14 jagi reguleremiid bohtosat riddo- ja vuotnafatnasiidda.....	42
5.3	Sámi guollebivdu	43
5.3.1	Guolastusheiveheapmi.....	43
5.3.2	Sámi guovlluid guolástuspolitihkalaš avádat.....	44
5.4	Lagašvuoda- ja sorjavašvuoda-prinsihppa	45
5.5	Sámedikki vuoruheamit	46
6.0	Guolásteaddjit, fatnasat ja resursavuodđu.....	47
6.1	Norgga ja mearrasámi guovlluid guolásteddjiid lohku	47
6.2	Guollefatnasat	48
6.2.1	Joavkku I riddofatnasat.....	50

6.3 Dorski, juksu ja sáidi.....	50
6.3.1 Dorski.....	50
6.3.2 Juksu.....	51
6.3.3 Sáidi.....	52
6.3.4 Oktasašearri; dorski, juksu ja sáidi.....	53
6.4 Alitbálldis.....	53
6.5 Gonagasreabbá.....	54
6.6 Áhkacincu.....	55
6.7 Pelága guliid bivdin.....	55
6.7.1 Šákša.....	55
6.7.2 Sallit.....	56
6.7.2.1 Gáddenuohtun ja fierbmun.....	57
6.8 Luossa.....	57
6.9 Eará guollešlájat.....	59
6.10 Sámedikki vuoruheamit.....	60
7.0 Guolleuostáiváldin, industriija ja guolástushámmanat.....	61
7.1 Guolleuostáiváldin ja industriija.....	61
7.1.1 Liigebuktagat.....	62
7.2 Boijjaid, guolástushámmaniid ja bárrobuođuid mátasdoallan ja huksen.....	62
7.3 Sámedikki vuoruheamit.....	63
8.0 Eará mearraealáhusat.....	64
8.1 Biebmanealáhus/Mearradoallu.....	64
8.1.1 Luossabiebman.....	64
8.1.2 Eará šlájaid biebman.....	66
8.2 Mearranjiččehasat.....	67
8.2.1 Fállát.....	67
8.2.2 Njurjot.....	67
8.2.3 Riddonjurjot.....	69
8.3 Lotnolasaaláhusat.....	70
8.4 Sámedikki vuoruheamit.....	72
9.0 Dutkan, ovdánahttin ja gelbbolašvuohta.....	73
9.1 Dutkan.....	73
9.2 Oahpahuš.....	73
9.3 Sámedikki vuoruheamit.....	75
10.0 Doaibmabijut ja rámmaeavttut.....	76
10.1 Rekruterenortnet.....	76
10.2 Nuoraid guolástusortnet.....	76
10.3 Sámi ovddidanfoanda.....	76
10.4 Innovašuvdna Norga (IN)/ovddeš SND.....	77
10.5 Sámedikki vuoruheamit.....	79
11.0 Ekonomalaš ja hálldahuslaš váikkuhusat.....	80
Miiddus I.....	81
Ráđit ja lávdegottit.....	81
Regulerenráđdi.....	81
Mearranjiččehasráđdi.....	81
Mearraresursaláhkálávdegoddi.....	82
Norgga-Ruošša guolástuskommišuvdna.....	82

Anadroma luossaguliid ovttasbargoráđđi.....	82
Sámedikki boahhtevaš bargu.....	82
Miiddus II	83
Čoahkkáigeassu	83
Našovnnalaš guolástusráđđenvuohki.....	83
Konklusuvdna	83
Oppalaččat	83
Islánda.....	83
EU	84
Canáda (Nuortariddu)	84
New Zealand	85
Lulli-Afrihka	85
Namibia.....	86
USA.....	86
Appendiks.....	87
Tab. 1 Dorskebivdu áigodagas 1980–2001/ Fangst av torsk i perioden 1980-2001.....	87
Tab. 2 Juksobivdu (dikso-) áigodagas 1980 – 2001/ Fangst av hyse i perioden 1980 – 2001	88
Tab. 3 Sáidebivdu vuollel 28 m fatnasiiguin 1980 – 2001/ Fangst av sei for fartøy under 28 meter sl. 1980 – 2001	89
Tab. 4 Ollislaš earri vuollel 15 m fatnasiidda I. Joavkkus / Samlekvote for fartøy under 15 meter i Gruppe I.....	90
Tab. 5 Ollislaš earri vuollel 15 m fatnasiidda I. Joavkkus / Samlekvote for fartøy under 15 meter i Gruppe II.....	90
Tab. 6 Bivdui searvan ja alitbálddessálaš 2000 – 2002/ Deltakelse og fangst av blåkkeite i perioden 2000 – 2002.....	91
Tab. 7 Gonagasrebbá earit, sálaš ja haddi 1994 – 2002/ Kvoter, fangst og pris på kongekrabbe i perioden 1994–2002	92
Tab. 8 Áhkacincu obbadeaddu fatnasiid mielde: 1998 – 2003/ Fangst i rund vekt av rognkjeks fordelt på fartøy: 1998–2003	93
Tab. 9 Sállašat ja searvan áhkacincobivdui 1992 – 2002/ Utviklingen i fangst og deltakelse i fisket etter rognkjeks i årene 1992–2002.....	94
Tab. 10 Sallit- ja šákšabivdu (pelága guolit)/ Fangst av lodde og sild (pelagisk fisk).....	95
Tab. 11 Luossašálaš Norggas ja Finnmárkkus 1075 – 2001/ Fangst av laks i Norge og i Finnmark; 1975– 2001	96
Tab. 12 Luossabivdu Finnmárkkus (johka/mearra) 1975 – 2001/ Fangst av laks i Finnmark (elv/sjø), 1975 – 2001	97
Tab. 13 A Bivdiid lohku main lea guollebivdu áidna- ja váldofidnun Norggas 1024 – 2001/ Antall fiskere som har fiske som ene- og hovedyrke i Norge; 1924-2001	98
Tabell 13.B Nissonolbmot main lea guolásteapmi áidna- ja váldofidnun, fylkkaid mielde 1983 – 2003/ Kvinner som har fiske som ene- og hovedyrke, fordelt etter fylke i perioden 1983 - 2003.....	99
Tab. 14 A Bivdiid lohku main lea guollebivdu lassiealáhussan Norgas 1924 – 2001/ Antall fiskere som har fiske som attátyrke i Norge i perioden 1924 - 2001	100
Tab. 14.B Nissonolbmot main lea guolásteapmi lassifidnun, fylkkaid mielde 1983 – 2003/ Kvinner som har fiske som attátyrke, fylkesvis fordelt i perioden 1983 - 2003.	101
Tab. 15 A Bivdiid lohku main lea guollebivdu lassie-, áidna- ja váldofidnun Norggas 1924 – 2001/ Antall fiskere med fiske som attát-, ene- og hovedyrke i Norge; 1924 - 2001	102

Tab. 15.B Nissonolbmuid lohku geain lea guollebivdu lassi-, áidna- ja váldifidnun 1983 – 2003/ Antall kvinner som har fiske som attåt-, ene- og hovedyrke, fylkesvis fordelt i perioden 1983-2003.	103
Tab. 16 Norgga olmmošlohku 1920 – 2001/ Folketallet i Norge 1920 - 2001	104
Tab. 17 Guolástus barggahanfaktorin Norggas 1920 – 2000/ Fiske som sysselsettingsfaktor i Norge; 1920 - 2000.....	104
Tab. 18 A Guollefatnasiid lohku Norggas 1980 – 2001/ Antall fiskebåter i Norge i perioden 1980 - 2001	105
Tab. 18 B Nissonolbmuid lohku geain lea guollefatnasis 50 % dahje stuorát eaiggátoassi, gaskkamuttos borgemánu 2004 / Antall kvinner som har 50% eller større eierandel i fiskefartøy, fylkesvisfordeling per medio august 2004	106
Tab. 18 C Nissonolbmuid lohku geain lea guollefatnasis unnit go 50 % eaiggátoassi, fylkkaid mielde juohki pr. borgemánu gaskkamuttos 2004-08-27/ Antall kvinner som har mindre enn 50% eierandel i fiskefartøy, fylkesvisfordeling per medio august 04.....	107
Tab. 19 Guollefatnasiid lohku mearrasámi guovlluin 1980 – 2001/ Antall fiskebåter i sjøsamiske områder i perioden 1980 - 2001	108
Tab. 20 Vuollel 10 m guollefatnasiid lohku Finnmárkkus 1980 – 2001/ Antall fiskebåter i Finnmark under 10 meter st.l. i perioden 1980 – 2001.....	109
Tab. 21 Vuollel 28 m guollefatnasiid lohku Finnmárkkus 1980 – 2001/ Antall fiskebåter i Finnmark under 28 meter i perioden 1980 - 2001.....	110
Tab. 22 Vuollel 10 m guollefatnasiid lohku Tromssas 1980 – 2001/ Antall fiskebåter i Troms under 10 meter st.l. i perioden 1980 - 2001	111
Tab. 23 Vuollel 28 m guollefatnasiid lohku Tromssas 1980 – 2001/ Antall fiskebåter i Troms u/28 meter st.l. i perioden 1980 - 2001	112
Tab.24 Vuollel 10 m guollefatnasiis lohku Evenášsis ja Divttasvuonas 1980 – 2001/ Antall fiskebåter i Evenes og Tysfjord under 10 meter st.l. i perioden 1980-2001	113
Tab. 25 Guollefatnasiid lohku Evenášsis ja Divttasvuonas 1980 – 2001/ Antall fiskebåter i Evenes og Tysfjordkommune i perioden 1980 2001	114
Tab. 26 Reastaluvvamiid lohku Norgga guolleindustriijas 1993 – 2003/ Antall konkurser i norsk fiskeindustri etter fylke og år, 1993 – 2003	115
Tab. 27 Guolástusindustriija gánnáhahttin , fylkka/jagi mielde. Dábálaš boadus ovdal vearu, % ruhtajorus/ Lønnsomhet i fiskeindustrien (ekskl. mel/oljeindustri) etter fylke og år. Ordinært resultat før skatt i % av omsetning.....	115
Tab. 28 Borranguolle- máddoguolle- ja FOU-doaimalobit, luossa ja dápmot 1997 – 2001 / Antall matfisk, stamfisk- og FOU-konsesjoner for laks og ørret 1997-2001	116
Tab. 29 Barggaheapmi borranguolle-, máddoguolle ja FOU-doaimalobiid olis, luossa ja dápmot 1997 – 2001/ Sysselsetting i matfisk, stamfisk- og FOU-konsesjoner for laks og ørret 1997-2001..	117
Tab. 30 Luossavuovdin, hivvodat, vuosttašgiehtahaddi ja gaskamearálaš haddi 2001/ Salg av laks i 2001 med mengde, førstehåndspris og gjennomsnittspris	118
Tab. 31 Eará guolleslájat go luossa ja dápmot 1997 – 2001/ Andre fiskearter enn laks og ørret; 1997 - 2001.....	119
Tab. 32 Barggaheapmi, eará guolleslájaid go luosa ja dápmoga biebmán 1997 – 2001/ Sysselsetting i oppdrett av andre fiskearter enn laks og ørret; 1997 - 2001.....	120
Tab. 33 Norgga vuotnafállábivdu, 1995 – 2003/ Norsk fangst av vågehval, 1995 – 2003.....	121
Tab. 34 Indeavssat (buoremus lohkan); njuorju Finnmárkkus 1998/ Indekser (beste telling) for sel i Finnmark 1998.....	121

1.0 Álggahus ja čoahtkáiigeassu

Sámedikki váldo mihttomearri guolástuspolitihkas lea ahte sámi guovlluid ássiin lea eavttuhis, vieruiduvvan ja álgoálbmotvuodustuvvan riekti háhkat alceseseaset govttolaš eallinláibbi meara valljodagain.

Áššis R 91/03 nammaduvvui guolástuslávdegoddi vuhtii váldit poltihtkarastideaddji giedáhalla Sámedikki guolástusáššin. Lassin dasa ahte leat sámedikki áirasa doarjjan mearrasursalávdegottis, de galggai maiddá dieđáhus guolástusaid birra vuolggahuvvot dán poltihtkarastideaddji lávdegottis.

Lávdegottis leat:

Svein Peter Pedersen, GB, jođiheaddji

Ove Harry Johnsen, SVL, ja várrelahttu Roger Pedersen, SVL

Steinar Pedersen, BB, ja várrelahttu Bjørn Inge Mo

Dasa lassin lea politihkalaš ráđdeaddi Johanne Gaup dárbbu mielde oassálastán lávdegotti barggus.

Lávdegottis lei vuosttaš čoahtkin dieđáhusa birra skábmamánu 21. beaivvi 2003. Lávdegottis leat 2004:s leamaš oktiibuot 5 čoahtkima. Dasa lassin lea lávdegoddi bivdán olggobeale juridihkalaš veahkin vuosttašamanuessa Tore Henriksena, Tromssa universitehta juridihkalaš fakultehtas ja historjjálaš čilgehusa Sámi Ealáhus- ja Guorahallanguovddázis Deanus.

Sámediggi bálkáhii 2003:s Norut NIBR Finnmárkku guorahallat Sámedikki ovttadássásaš- ja sohkahealperspektiivva guolástuspolitihkas ja movt eamiálbmotdeasta lea vuhtii váldojuvnon stáhta guolástuspolitihkas. Análiisa gárvánii miessemánus 2004 ja čájeha ahte Sámedikki guolástuspolitihka ii deattut ovttadássásašvuoda ja ahte nissonolbmot ožžot hui unna oasáža doarjagis mii manná guolástussii.¹ Eai vuoigatvuodaproblematihkas ja argumenteremis ge leat nissonolbmuid guolástanvuoigatvuodát váldojuvnon vuhtii erenoamážit. Dan dihte lea lávdegoddi välljen lasihit sierra kapihttala, mii guorahallá nissonolbmuid searvama guolástussii ja guolástusgullevaš bargguide riddo- ja vuotnaguovlluin.

Sámedikki plána- ja finánsalávdegoddi celkkii iežas mearkkašumiin áššái 22/04, Sámedikki jahkedieđáhus 2003:

”Go guoská mearrasámi guovlluid guolástanvuoigatvuodaide, áigu lávdegoddi buktit mearkkašumi ahte dás ii leat doarvái čalmmustuvvon ahte olbmot dain guovlluin eanet ja eanet leat massán vuoigatvuodaideaset birgejumi viežžat báikkálaš ja guovllu mearrariggodagas. Lávdegoddi oainvilda ahte dát ášši, ja Finnmárkkulága ášši, galget ovddemus vuoruhuvvot. Dat guoská sihke čalmmustahttimii ja resurssaid ektui, go áigot behttet ahte eahpervuoiggalaš ja álbmotrievttálaš rihtkumat guolásteamii ektui galget billistit mearrasámi kultuvrra vuodu.”

Sámediggeráđđi giitá Sámedikki guolástuslávdegotti vuđolaš ja boahhteáigái heivehuvvon barggu ovddas. Ráđđi ovddida dáikko bokte lávdegotti árvalusa dáinna dieđáhusain, unnitlágan heivehusaiguin main eai leat erenoamáš mearkkašupmi dieđáhusa sisdollui.

2. kapihttalis válldahallo mearrasámi vuoigatvuodaid historjjálaš mannolat. Historjjálaš áiggi álggus lei guolástusheiveheapmi man mielde sis geain orrot lagamusas riggodagaid maiddá lei vuosttašriehti daidda. Dasto ledje iežaset mearridan guolástusráđdjeyumit doalahan dihte bealuštahti ekologalaš dási. Go válde

¹ Norut NIBR Finnmárkku Raporta 2004:4 ”Kjønn og etnisitet i fiskeripolitikken” (Sohkahealli ja čearddalašvuohta guolástuspolitihkas)

atnui ođđaset áiggi bivdoneavvuid, de lassánii bivdu mearkkašahtti láhkái. Dasa lassin márragohte dađistaga eanet njurjot vuonaide, ja guolli dadjat nogai. Njulgen dihte dán ja seammás bisuhit komersiála bivddu, de reguleregohte bivddu eriid bokte. Regulereamiid olis 1990 rájes lea mearrasámi álbmot massán duhátjagiid vuoigatvuodaid, go eriid juhke dalá bivddu vuodul, ja juste daid jagiid vuodul goas vuotnabivdit unnán besse bivdit.

3. kapihttalis guorahallo nissonolbmuid searvan davviguovlluid guolástusaide. Kapihttala vuodđun lea nissonduktan ja válddahallá nissonolbmuid báikkáhis barggu ja báikkabarggu. Kapihttalis guorahallo nissonolbmuid dilli ”doallohoaiddárin”, sin bargu guolástusindustriijas ja guollebivddus smávvafatnasiin ja movt nissonolbmuid sajádat ja searvan lea rievdan guolástusa rievdamiid ektui resursaváni ja regulerenmuddemiid geažil.

4. kapihttalis čilgejuvvojit gustovaš našovnnalaš ja riikkaidgaskasaš mearrádušat mat regulerejit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid resurssaide. Dáppe namuhuvvojit sihke Vuodđolága § 110a, Olmmošvuoigatvuodakonvenšuvdna, Konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra ja ILO-konvenšuvdna 169. Dasa lassin guorahallo makkár riektegeatnegasvuohta dáid konvenšuvnnaid olis čuovvu.

5. kapihtal lea Norgga guolástushálldašeami birra ja makkár váikkuhusaid dat hálldašeapmi lea buktán mearrasámi guovlluid guolásteddiide. Konklusuvdna lea ahte dalá hálldašanortnet lea rivven riddo- ja vuotnabivdiin sin árbevirolaš vuoigatvuoda eallinláibái, erenoamážit mearrasámi guovlluin. Dalá hálldašanortnegat fertejit nuppástuhttot ja Sámedikki prinsihppa resurssaide lagasvuoda ja sorjavášvuoda birra ferte leat boahttevaš hálldašeami vuodđun. Dat mielddisbuktá ahte guolástusvuoigatvuodát máhcahuvvojit ja ahte guollesurssat hálldašuvvojit guovllulaččat ja báikkálaččat. Árbevirolaš guolástanvuoigatvuodaid máhcaheapmi mearrasámi guovlluid ássiide nannesii ja ovdánahtášii mearrasámi servvodagaid. Dasa lassin diekkár guovllulaš ja báikkálaš hálldašeapmi attášii ealáhussii eanet bastevaš ja guoddevaš vuodu.

6. kapihtal guorahallá vuoigatvuoda resurssaide. Sámediggi deattuha lagasvuoda- ja sorjavašvuodaprinsihpa resursahálldašeamis, ja dat mearkkaša dalá guolástuspolitihka rievdadeami. Dalá guolástuspolitihkka lea ee. dagahan ahte guolásteddiid lohku mearrasámi guovlluin lea sakka unnon ja eretfárret lassánan, mii lea stuora vahágin mearrasámi kultuvrii, ealáhussii ja gillii. Heaittihan (kondemneren)- ja struktuvrapolitihkka, mii dál čađahuvvo, njuolgut billista mearrasámi báikkálaš servvodagaid, go dat mielddisbuktá ahte fatnasat ja guollebivdit geat bivdet árbevirolaččat lagas guovlluin, šaddet heaitit. Sámediggi bargá dan ovdii ahte guollesursajuohku rievdaduvvo nu ahte riddo- ja vuotnafatnasat oččoše stuorát oasi ja ahte várrejuvvojit sierra resurssat/earit nuoraid- ja rekruterenortnegiidda.

7. kapihttalis ságaskuššo guolástusealáhusa infrastruktuorra. Sámediggi čujuha ahte lea dárbu doalahit, ođasmahttit ja viiddidit guolástushámmaniid, bárrobuođuid ja boijjaid. Lea hui dárbbalaš ahte eiseválddit huksejit infrastruktuorra mearrasámi guovlluin ja nu lágidit vejolašvuodaid bisuhit árbevirolaš guolástusealáhusa. Dasa lassin fertejit vuostávdinbáikkat bisuhuvvot ja áshuvvot buoret árvohákan- ja varas guolli reidenvejolašvuodát.

8. kapihttalis guorahallojuvvojit eará mearravuodástuvvon ealáhusat. Sámediggi dáhtošii ahte guollebiebmandoaimmalobit addojuvvojit nuvtá mearrasámi guovlluin. Guollebiebmanealáhus galggašii leat báikkálaš oamasteamis ja doaimmahuvvot vuogi mielde mii ii áitte dalá biologalaš šláddjivuoda, ja eandalii ii luondduluosa. Guollebiebman ii galgga guđege dáfus dagahit árbevirolaš guolásteamii ovdii.

Sámediggi bargá maiddáí dan ovdii ahte njuorjogiksi unniduvvošii go addošii lohpi eanet daid bivdit. Njuorjjobivddu eaktun lea ahte dan sáhhtá ávkkástallat resursan. Ferte lágiduvvot vejolašvuohta boahhteáiggis maid eallit ja ássat buohtalasealáhuslági mielde.

9. kapihtal guorahallá oahpu, gelbbolašvuođa ja dutkama beliid. Sámediggi oččoda mearrasámi real-gelbbolašvuođa dutkamii. Berre álggahuvvot doaibmaprogramma mas guorahallá guolástusvuoigatvuođa, báikkálaš resursahálddašeami ja stáhta guolástuspolitihka váikkuhusaid mearrasámi guovlluide.

10. kapihttalis digaštallojuvvojit váikkuhandoaimmat ja rámmaeavttut. Sámediggi oaivvilda ahte njuolggadusat eai hehte árbevirolaš guolásteami. Seammás fertejit eará rámmaeavttut nannejuvvot ja dan olis fertejit ekonomalaš juolludeamit lasihuvvot.

11. kapihttalis guorahallojuvvo dieđáhusa ekonomalaš ja hálddahuslaš čuovvoleapmi Sámedikki beales.

2.0 Mearrasámi guolásteapmi historjjálaš perspektiivvas²

Davimus Norgga riddo- ja vuotnaguovlluin leat sámít ássan guokte-golbma duhát jagi. Dán ássama vuodđun leat eanas leamaš guovllu mearrariggodagat. Historjjálaččat leat sámít guolástan Helgelánddaguovllu rájes davás. Sii leat guolástan sihke lagasguovlluin ja maiddái stuora áigodatguollebivddus nu movt omd. Lofuohtabivddus. Omd. sáhttet Divttasvuonasámit leat guolástan Lofuohtas 1200-logus juo³.

Guovllu vuosttaš čálalaš gálduin - Hålogalándda oaivámuša Ottara mitalusas 800-logu loahpas - mitaluvvo ahte guolásteapmi lei sámi ealáhus. Go son borjastii Tromssa guovllus Vilgesábi guvlui, Davvi-Tromssa, Finnmárkku ja Guoládatnjárgga rittu, de deaivvai duššefal sámi bivdiid, guolásteddjuid ja loddebivdiid.

Buorit gávpevejolašvuodat buriide hattiide mielddisbuvttii ahte 1200 -1300 logu rájes ásaiduvve dáidda riddoguovlluide olbmot geat eai lean sápmelaččat.

Guolásteapmi lea ge gitta dásožii leamaš stuora mearkkašupmi ássiidlohkui ja iešguđet čearddalaš joavkkuid oktavuhtii. Dálá stuoramus sámifylkkas, Finnmárkku dagahedje 1500- logu loahpa heajos guollehattit ahte dáčča ássiidlohku čađat njeiejai gitta 1800-logu álggu rádjái.

Seammás lassánedje sámít. Sámi álbmot máhtii, earet guolástit, maiddái ávkkástallat eará ealáhusgálduiguin.

Danne ii leat lotnolasealáhus miikke amas doahpagiid sámiide, muhto lea baicca leamaš vuodđoprinsihppan sámi ealáhusheiveheamis gitta dásožii. Čájehuvvo maiddái ahte buot áigeaguovdilis ealáhusat leat leamaš doaimmahuvvon buohtalaga guolástemiin.

Guovddáš eiseválddit Københámmanis vuorjašuvve dáčča álbmotlogu njiedjamiin. Danne ásahedje nu gohčoduvvon "guolástuspolitihkalaš" doaimmabijuid maiguin davimus riddoguovlluid ássiidlohku galggai nannejuvvot. 1700-logu álggus lei dán politihka váldoáigumuš heivehit guolástemi Finnmárkku fástaássiide ávkin. Ee.. gáržžiduvvui Nordlándda ja Tromssa guolásteddjuid - davásmanniid - guollebivdu. Finnmárkku álbmogis galggai leat vuosttašriekti guolástit.

2.1 Báikkálaš ja sámi guolástanrievttit

1775:s šattai Finnmárkku vuohččan vejolaš mihtidahttit priváhta eananopmodaga. Nu gohčoduvvon eananjuohkinmearrádusas ledje mearrádusat das movt maŋit áigái galggai ávkkástallat eará luondduriggodagaiguin vieruiduvvama vuodul. Das namuhuvvo maiddái mearraguolásteapmi. Mearrádusa 6. paragrafas celko ee.:

---

² Vuodđun dása lea eanas muddui Steinar Pedersena historjafálaglaš oassi NAČ 1994:21, I. oasis, *Finnmárkku eatnamiid ja čázuid geavaheapmi 1. máilmmisoađi rádjái* (Gieldadep. lea jorgalahttán, muhto ii almmuhan dán sámegillii) ja Sámi guolástuslávdegotti čielggadeapmi, 1997, kap 3.2 Bruken av sjøressursene i Finnmark (Finnmárkku mearrariggodagaid geavaheapmi).

³ Minde, Henry: Perspektiver på samisk deltakelse i fiskeriene i Nordre Nordlan/Sør-Troms (Davvi-Nordlándda/Lulli-Tromssa sámi guolásteapmi perspektiivvat), kap 3 Sámi guolástuslávdegotti árvalusas 10.04.97 (Minde 1997:46)

"Dat riggodagat, mat dássožii leat leamaš olles giliid dahje álbmoga oktasaš riggodahkan, ležžet dál meara dahje stuora jogaid guolásteapmi, stáffut ja dakkaraččat, bissot ain almmolažžan."

Mearraguolásteami mearrádusas vuhtto dalá guolástanhálddašeami guovlluprinsihppa. Áššit eai galgan rievdat. Dan oktavuodas vuoruhuvvojedje finnmákkulaččat.

1700-logus guolástedje maiddái ruoššat Finnmákkus. Ruoššaid guolástepmi čavgejuvvui 1740- ja 1770-loguin. 1778:s gáržžiduvvui maiddái davásmanniid guolásteapmi. Dan rájes ii lean eará guovllu guolásteddjiin lohpi bivdit vuonain obanassiige.

Dakkár regulerenvuohki heivii várra Finnmákku báikkálaš guolásteddjiid riekteipmárdussii. Doppe ledje báikkálaččat čielga riekteprinsihpat guolleriggodagaid ávkkástallamis. Njunuš riektehistorjádutkit oavvildit ee. ahte dalá riekteipmárdusa mielde gulai dihto mearraguovllu guolástanvejolašvuolta sidjide geat orro lagamusas.

Dán duođašta maiddái vásetin guorahallan Várjjatvuona guovllus, mas Einar Niemi čállá ahte sullii 1650 rájes juo:

"... orru leamen čielggas ahte Čáhcesulloguovllu olbmui lei juo dadjat sierra riekti atnit mearraguovllu guollebindovearaid labka. Dát riekti boahká ovdan dan vuogádagas mas ledje fásta liidnačoahkit maidda lei priváhta oamastanriekti ja maid árbii."⁴

Norgga ja Ruota rádjegessima oktavuodas 1751:s (dat mii šattai Finnmákku ja Suoma rádjijn maŋgel 1809), fuomášit rádješiehtadusa lasáhusas johttisápmelaččaid rivttiid maiddái fáttmástit guolásteami (Lappekodisiila⁵). §12:s nannejuvvojit ee. Ruota beali sámiid vuoigatvuodát guolástit mearas seammaládjeg go Norgga beali ássiid vuoigatvuodát. Maŋgel go Suopma sierranii Ruotas 1809:s, de čuovui dát vuoigatvuolta suoma sámiid. Davimus Suoma boazosámit ja eará sámít guolástedje oalle olu Finnmákku vuonain 1852 rádjái.

2.2 Guollebivdu rahppo buohkaide Finnmákkus

1830` odđa guolástuslágas sihkkovuvvojedje eanas gáržžidusat mat ledje leamaš Finnmákku guovllus eará guovllu guolásteddjiide. Dát láhka rihkui čielgasit oalle boares ja formaliserejuvvon prinsihpa man mielde finnmákkulaččain lei vuosttašriekti ávkkástallat ámtta guolleriggodagaiguin.

Danne ii dohkkehuvvon odđa ortnet dakkavide, ja muhtun guovlluin bisuhuvvui boares vuogádat mas báikkálaš olbmui ledje fásta liidnačoahkit vel muhtun áiggi.⁶

1800-logus vuohitit fas boares minstara - guolásteami ja álbmotlassáneami oktavuoda. 1800-logu buorit guollejagit ja buorit márkanejolašvuodát - nu go pomoragávppašepmi - lassánahte Finnmákku álbmotlogu hirbmadit. Ámtta álbmotlohku lassánii golmmageardánin 1835 ja 1900 gaska.

⁴ Niemi, Einar: Vadsø bys historie (Čáhcesullo gávpohistorjá). Čáhcesuolu 1983, s. 23 (Niemi 1983)

⁵ Vuosttaš kodisiila ja lasáhus rádjesoahpamuššii Norgga ja Ruota sámiid hárrái (Lappekodisiila) golgogtmánu 2. b. 1751

⁶ Solhaug, Trygve: De norske fiskeriers historie. Bd.I. Bergen - Oslo - Tromsø 1975, s 287, ja Niemi 1983:23

Dáččaid lohku lassánii goasii viđageardánin, ja kvenat lassánedje golmmageardánin. Sápmelaččat lassánedje sullii viđainloht prosenttain seamma áiggi. Jahkečuodi gaskkamuttuin eai lean sámit šat eanetlogus ámttas, nu movt ledje leamaš čuodi - guokte čuodi jagi.

2.3 Resursasuodjalusgažaldagat ja báikkálaš vuosttašriekti

Go amas guolásteaddjit šávihedje davimus ámtii, de badjánedje vuostelasvuođat báikkálaš geavaheddjiid guovdu. Ovdal 1800-logu gaskkamuttuin gáibiduvvui ee. ahte Máhkarávju ja Porsáŋgu báikkálaš álbmogis galggai leat sierra vuoigatvuohta bivdit mearas. Vuhtto maiddái ahte Várjjatvuona sámit ákkastalle vuoigatvuođaideaset ovddas dološ áiggi rájes geavaheami vuođul. Boađusin šattai ahte eiseválddit 1860-logus ovddidedje duohta evttohusa áсахit sámiide sierra guollebivdoveara ja ráddjejuvvon bivdoguovllu Bierggi guovllus.

Riekteipmárdus mii mearkkašii ahte báikkálaš birrasiiin galgá leat vuosttašriekti árbevirolaš báikkálaš guollebivdinguovlluide, ovddiduvvui vel čielgaseappot 1800-1900 molsašumi suláid. Ággan dása lei ahte vuotnaguovllu olbmot, geat eanas ledje sápmelaččat, eai oassálastán nu olu dan ođastanprosessas mii lei álggahuvvon guolásteamis. Ođasteapmi mielddisbuvttii ee. mohtoriserema ja ođđa ja buoretdoaibmi bivdoneavvuid ráhkadeami. Sii vuorjašuvve ođđa teknologiija geažil, ja ovddidedje olu gáibádusaid suodjalit vuotnaresurssaid ja ahte báikkálaš olbmot galge oažžut vuosttašrievtti guolástit iežaset lagasguovlluin. Mánnga oktavuodas ledje báikkálaš olbmot maiddái mearridan alcceseaset čálakehtes guolástusreguleremiid árbevirolaš báikkálaš mearraguovlluin.

2.4 Ráfáiduhhtingáibádus

Áigeráddjejuvvon sáidefierbmuma gieldin lei hui áigejuovdilis gáibádus. Mángeii olahedje dát gáibádusat ipmárdusa maiddái mearrideaddji orgánain. Lei váddáset oažžut dorskegáddenuohttuma gildojuvvot, masa erenoamážit Oarje-Finnmárkkku sámi vuotnaguovlluin lei vuosteháhku. Muhtun gálduin buohtastahttui dát guollebivdin vel vikiŋggaid rieviedemiiguin nai.

Ođđamállet sáidesnoraldatnuhtiin nuohhtugohte ovdal vuosttaš máilmmisoađi. Mánnga sámi guovllus geahččaledje garrasit oččodit gildosa dasa, muhto dat ii menestuvvan. Dattege gildojuvvui dynamihhtasáidebivdu. Árbevirolaš guolásteaddjit balle maiddái ođđamállet industriijasallitbivddus. Olles guolástanálbmot vuostálasttii garrasit olgoriikkalaččaid atnigoahhtimis feastonuhtiid Finnmárkkku guovllus.

Headástupmi ovdal vuosttaš máilmmisoađi dan dihte go ássanvuođđu áitojuvvui ii lean dattege áidna ággan gáibidit ráfáiduhhtima, ahte dihto bivdoneavvut galge gildojuvvot ja ahte báikkálaš olbmuin galggai leat vuosttašriekti báikkálaš riggodagaide. Seamma deatalaš vuođđun dáidda gáibádusaide orui leamen ekologalaš jurddašepmi ja báikkálaš riekteipmárdus mii mearkkašii ahte sis geat guhkimusat ledje ávkástallan riggodagaiguin, maiddái lei stuorámuš riekti daidda. Orrot maiddái čielgasit oaiivildan ahte riggodagat galget juogaduvvot nu ahte dárbbasáeddit galge oažžut vuoiggalaš ja govttolaš oasi ealihit iežaset.

2.5 Soahtegaskaáiggis váttis dilli

Soahtegaskaáigi lei oppalaččat lossa ekonomalaš áigi dábálaš olbmuide. Nu lei maiddá riid- ja vuotnaálbmogii.

Go pomoragávppašepmi nogai vuosttaš máilmmisoađi álggus, de masse mearrasápmelaččat erenoamážit davimus guovlluin, iežaset deataleamos ávnnaslaš vuodu ja danne vásihedje sii ávnnaslaš vátnivuoda soahtegaskaáiggis.

Almmolaš doarjjadoaibmabijut mat áсахuvvojedje guolásteddiid várás dán áigodagas, eai lean álo ávkin sidjiide. Vuotnaálbmot definerejuvvui dábálaččat dakkarin mii birgii unnit doarjagiiguin danne go sis maiddá lei eanandoallu. Sii geat duššefal elle riddoguoástemiin vuoruhuvvojedje. Muhtumat čujuhit ahte riid- ja vuotnaguovllu suohkaniid suohkanorgánaid čearddalaš čoahkádusat maiddá váikkuhedje. Váilevaš dárogielmáhttu hehtti mearrasápmelaččaid oažžumis doarjaga dain politihkalaš, hálldahaslaš ja fágalaš orgánain mat mearridedje geat galge oažžut almmolaš doarjaga fatnasiidda ja bivdoneavvuide.

Soahtegaskaáiggis joatkašuvai ángiruššan gielidit bivdoneavvogeavaheami mii goaridii máddodagaid ja mii vahágahtti báikkálaš guolásteddiid vejolašvuoda bivdit guliid árbevirolaš bivdoneavvuiguin. Nuohti ja snoraldatnuohti gielidit godđovuonain lei guovddáš nággoášši. Báikkálaččat dáhtto maiddá garraseappot reguleret stuora sáide- ja sallitbivddu snoraldatnuhtiin vuonain.

2.6 Riggodagaid suodjaleapmi nuppi máilmmisoađi mañjel

Ollusat fuomášedje ahte lei ráđji das man olu luondduriggodagat girde. Eanet ahte eanet suohkanat gáibidišgohte ráfáidathtiid, ráđjemiid ja vuosttašrievtti báikkálaš álbmogii geavahit riggodaid. Muhto ii lean ovttaoaivilvuolta go ovttá áidna áššis, namalassii feastonuohteáššis. Dábálaččat ledje riddoguoásteddiid ja vuotnaguolásteddiid vuostálaga (Richter Hansen 1990:351).

Mearrideaddji guolástuseiseválddit doivo gitta allateknologalaš guolásteami áigái, ahte mearas ii noga guolli goassege. Guolástanlágaid ja njuolggadusaid rievdadeapmi ii ságastallojuvvo vaikko dat ledje dalle dohkkehuvvon go bivdoneavvoteknologiija lei áibbas earalágán ja unnit vahágahtti.

"*Guolástanfriddjavuohta*" dagahii ahte deatalaš máddodagat, omd. sallihat ja muhtun muddui šávššat nai, bivdojuvvojedje beare garrasit 1960 ja 1980 gaska. Mearrabivdofatnasat ja sin ovddasteaddjit hoigadedje njuolgut eret vuotnabivdiid geat vuostálaste omd. smávvasalliid badjelmearálaš bivdima vuonain. Girjjálašvuolta čájeha ahte sis geain lei fápmu ja vuoigatvuolta, giedáhalle vuotnaráfáidathtingázaldaga hui unohas vuogi mielde.⁷

Oppalaččat lei unnán doarjja vuotnaráfáidathtingáibádusaide main báikkálaš riekteipmárdus lei vuodđun ja dasa ahte vuonain galge adnot aivve passiiva bivdoneavvut. Sámelávdegotti árvalus 1959:s guoskkahii dáid áššiid ja čujuhii mearrasápmelaččaid váilevaš mearrabivdinvejolašvuodaide danne go "... *eará guovlluid guolásteddiid geain leat oddamállet bivdoneavvut leat beassan gurret vuotnanjuoraid*".

---

⁷ Vrd erenoamážit Eythorsson, Einar: "*Fjordfolket, fisken og forvaltningen*" (Vuotnaássit, guolli ja hálldašepmi) (FDH- raporta 1993:12, Áltá)

Sámelávdogoddi celkkii ahte "... árbevirolaš sámi ealábuslági nannen berrešii leat okta servvodaga deataleamos bargguin". Danne berrešii gielddit visot nuohttundoaimmaid dihto keailluin.

Evttohusaide ii lean doarjja. Guolástusdirektevra čuoččuhii ahte nuohttun lei juo gildojuvvon olu vuonain gos mearrasápmelaččat bivde. Son ii soahpan iežas mielas viiddidit nuohttungildosa. Guolástusdepartementa guorrasii dáidda cealkámušaide. Dan dagai Stuoradiggi maiddá.

Vuotnaráfáidahttin lei nu báhkka gažaldat ahte guokte lahtu geat gulaiga báikkálaš guolástussearvá Porsáŋggus lihcohalaiga organisašuvnnas 1980-logus, dan dihte go gul leigga dorjon sámi válдоorganisašuvnna mii garrasit vuostálasttii aktiiva bivdoneavvuid geavaheami vuonain.

2.7 Guolástanriekti sihkkujuvo – erenoamážit unnit doaluid riekti

Vuotnaolbmot leat áiggiid čađa duššásii sohtán eanet resursagahttejeaddji bivdoneavvogeavaheami ovddas regulereŋgáibádusaideaset bokte (vrd čuoggá 2.6). Ledje eanas fatnasat ja guolásteaddjit geain ii lean báikkálaš gullevašvuohta geat atne aktiiva bivdoneavvuid, ja sii geat sámi guovlluin gáibidedje dán bivddu regulerejuvvot eai ožžon dasa doarjaga. Dát guolásteapmi lea eahpitkeahhtá headjudan daid vuotnabivdiid eallinvuođu geat eanas muddui leat eallán sámi lotnolasealáhusaiguin main guollebivdin lea leamaš erenoamáš deatalaš oassin.

Ii oktage leat viidát guorahallan movt dákkár hálddašeapmi ja guolásteapmi lea vahágahttán guovlluid ássama ja kultuvrra. Árvideamis čuožžiledje dattege stuora negatiiva váikkuhusat go amas stuorafatnasat mat bivde aktiiva bivdoneavvuiguin jahkásaččat gurrejede guollebivdinguovlluid. Muhto vaikko vel báikkálaš resursavuođu goariduvvui ge, de leat aŋkke olu smávvaividdit easka dálá áiggiis duodasge massán formálalaš rievtti guolástit iežaset árbevirolaš guovlluin.

1980- logu loahpas ja 1990- logu álggus hedjonii dorskébivdu hirbmadit ee. danne go njurjot bahkkegohte bivdoguovlluide. Dalle lei sullii logi jagi leamaš áibbas unnán dorski mángga sámi vuotnaguovllu smávvaifatanasiid bivdoguovlluin. Sivvan dasa lei go ruoššanjurjot ovttatládje márre bivdoguovlluide 1978-88 áigodagas. Njurjoid geažil ii beassan dorski vuonaide. Dát vuhttui erenoamážit Nuorta-Finnmárkkus, muhto maiddá olu eará guovlluin.

Guhkilmas roassu, mii čuzii vuotnabivdiide go njurjot lassánedje ja guolli nohkagođii, mielddisbuvttii ahte eiseválddit 1989:s ásahede gaskaboddosaš fanasearreortnega mii bođii fápmui 1990:s (juovlamánu 4. b. 1989` njuolggadus). Fanaseari oaččui jus lei guolástan dihto stuora meari dorski ovtta jagi dan golmma ovddit jagis (1987-89). Eanas vuotnaguolásteddjüide geat bivde smávvaifatanasaččaiguin, ledje dát eavttut veadjemeahttumat danne go ii lean leamaš guolli maid bivdit. Danne eai ožžon fanaseari. Sidjüide fállujuvvui maksimálaearreortnet mas teorehtalaččat sáhtii dinet muhtun moadde duhát kruvnnu jahká.

Dáid reguleremiid duogážin lei ahte Norgga-Árktalaš dorski máddodatdássi ii lean goassege leamaš ná vuollin, ja dat dagahii ahte 1990` oppalaš bivdoearri lei 200 000 tonna.⁸ Vaikko máddodat lassánii jođánit 1990-logus, 1997:s lei 890 000 tonna, de lei 1989/90 ortnet juo cieggan politihkkan, ja guolástanrievttit mat sihkkujuvvojedje 1990:s bajáshuksen dihte Norgga-Árktalaš dorskemáddodaga, eai leat goassege addon ruovttoluotta sidjüide geat dan oktavuodas masse guolástanrievtti.

---

⁸ Gč. dárkileappot resursadilálašvuođaid birra Sámi guolástuslávdegotti kap:in 5.2.1 ja 5.2.2 (SGL) 1997.

1990` regulerenvuogi mielde juhkkovuođedje earit maiddái áhpe- ja riddofatnasiid gaskka (feastonuohtteráidalas, geahča kap 4.1.2).

Sullii 3 500 fatnasa ožžo sierra fanaseriid, ja sullii 4 500 fatnasa gevve juogadit smávva oktasaš earáža Joavkkus II. Vuoigatvuodát addojedje sidjiide geain ledje erenoamáš fatnasat, ja praktihkalaččat čuovvuohtta fatnasa jus dat vuvdo viidáseappot. Duohta ilmmis mearkkaša dat ahte earri lea privatiserejuvvon ja šaddan gávpegálvun. Buot fatnasiid sirdimiid oktan eriin ferte Guolástusdepartemeanta dohkkehit, ja márkán čuovvuohtta eanas muđui fylkkarájiid. Dál giddejuvvo guollebivdin eanas muđui oassálastinlobiid ráddjema bokte, nu go maiddái sáide- ja juksobivdin mii dál regulerejuvvo seammaládje go dorsebivdu go muhtun oassi riddofatnasiin oazžu oktasaš eriid.

Sámi guolástuslávdegoddi čujuhii 1997:s juo ahte 1989/90` fanasearreortnet ii ollenge heiven mearrasámi guovlluide. Logut mat ledje vuodđun čájehedje ee. ahte dušše 7 fatnasis 106 fatnasis Unjárggas lei fanasearri 1993:s. Gáivuonas ledje 7 fatnasa 84 fatnasis, Deanus 7 fatnasa 52 fatnasis, jna. Dát čájeha čielgasit guđet guovllut gillájedje vahága go reguleremat álggahuvvojedje.

Vaikko vel mearrasámi guovlluid olbmot ledje ge bivdán dorski čuđiid ja duháhiid jagiid, de adnui anjke váilevaš "historjjálaš bivdu" 1987/88/99 jagiin ággan gielddit olbmuid rievtti eallit dainna mii álo lei leamaš ássama ja kultuvrra vuodđun. Heive roahkka dadjat ahte eiseválddit atne luondduroasuid, nugo 80-logu njuorjolasáneami ja seamma áiggi badjelmearálaš Norgga-Árktalaš dorsebivddu, ággan hilgut ollu smávvaivdiid sámi guovlluin.

2.8 Guovddášiseválddiid doaimmat nannet sámi guollebivddu

1989/90` dorskeregulereamiid oktavuodas, maid Sámediggi hirbmadit vuostálasttii, dagai professor Carsten Smith 1990:s Guolástusdepartemeanta ovddas dárkilis juridihkalaš guorahallama mas son sihke riikka ja gaskariikkalaš rievtti vuodul duođastii stáhta geatnegasvuoda sihkkarastit guolástanvuoigatvuoda sámi guovlluid ávnnaslaš vuodđun.⁹

Smitha guorahallama maŋgel lei guovddášiseválddiin čielga politihkalaš dáhttu čuovvolit daid riekteprinsihpaid maid son nu čielgasit lei gávnahan.

Guolástusdepartementa guorrasii jođánit professora Smitha čielggadeapmái, ee. reives Guolástusdirektoráhtii 28.08.90. Das čállui ahte kultursuodjaleami vuhtiválddidettiin ferte "*... ođđodit regulerenhámi mii vuhtii váldá sámi beroštumiid.*"

Dat lei oalle čielga gohččumuš, ja danne válddi Guolástusdirektoráhta oktavuoda Sámedikkiin. Vuhttui čielga dáhttu buoridit dili, ja sávaldat lei maiddái oazžut veahki kártet guđiin riddosuohkaniin lei sámi álbmot, man stuoris dát álbmot lei ja makkár fatnasiid sámit atne.¹⁰

Sámediggi oáččui mielddusin golmma davimus fylkka fanasmearkaregistarara, ja galggai sázastit daid fatnasiid vuollái mat "*... leat guolásteddit geat gullet sámi álbmogi.*" Dasa lassin lei beroštupmi diehtit gávdnojedje go fatnasat maid sámit atne dienasguolásteamis, muhto mat eai lean mearkaregistrerejuvvon.

⁹ Áššedovdi professor Carsten Smitha árvvoštallan eiseválddiid geatnegasvuodaid birra sámi álbmoga hárrái guollebivddu regulerema oktavuodas: Addon Guolástusdepartementii geassemánu 9.b.1990:s. Čoahkkáigeassu 9. čuoggás.

¹⁰ Reive Sámediggái, 03034 11.10.1990, dok. nr 90/89-8, árka nr 312.

Sámediggi anii dán unohassan. Vuosttažettiin danne go dakkár dieđuid ohcagohtá, de fertešii atnit sámedikki jienastuslogu vuodđun ja dat ii leat galgan adnot masa ge earái go sámediggeválgga vuodđun. Dasto orui dát vuodusteame individuála čearddalaš riektivuodtu - mii maiddái eahpidáhtii Sámedikki. Sámediggi lea čađat doalahan guovlluprinsihpa, nu movt maiddái professor Smith rávvii 1990:s. Mánnga stuora čielggadeami ja stuoradiggedieđáhusa leat maŋgel nai doalahan dán prinsihpa.¹¹

Stuoradiggedieđáhus nr 32:s (1991/92) "På rett kjøl. Om kystens utviklingsmuligheter" ("Rievttis guvlui rievdat. Rittu ovdánanvejolašvuodat") leat ee. kap:s 7.10 garra ja geatnegahtti cealkámušat sámi álbmoga guollebivddu mearkkašumi birra:

"Ráđdehus oáivvilda abte árbevirolaš vuotnabivdu buohtalaga eará ealáhusaiguin lea deatalaš mearrasámi kultuvruvuoddu ja eaktun dáid guovlluid ássamii. Vuonaid resursavuoddu ferte nannejuvvot vai árbevirolaš vuotnabivdu sáhtta seailut ja ovdánit boahpteáiggis. Vuonaid ráfáidabttin aktiiva bivdoneavvuid geavabeami vuostá ja gođdanguovlluid suodjaleapmi leat ain deatalaš strategijjat dán ulbmila olabeami."¹²

Riddodieđáhusas deattuhuvvui Sámedikki rolla regulerengažaldagain:

"Sámiid erenoamáš riektedilli ferte vuhtii váldot, ja buorre ovttasbargu Sámedikkiin regulerengažaldagaid oktavuodas ferte deattuhuvvot."

Stuoradikki eanetlogus eai lean mearkkašumit dása, ja lei ovttaoaivilis Ráđdehusain das ahte mearrasámiid lotnolasealáhusaid nannen lei deatalaš eaktun bisuhit mearrasámi servvodagaid dohkálaš dásis sihke sosiálalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat (Innst. S. nr 207 - 1990-91, s 22.).

Sámediggi oaččui danne 1992:s saji Guolásteami regulerenráđđái.

Struktuvradieđáhusas, mii maiddái almmuhuvvui 1990-logus, čujuhuvvo njuolga professor Smitha čielggadeapmái, mas celko ahte stáhtas lea riektegeatnegasvuohta addit sámi álbmogii vejolašvuodaid nannet ja ovddidit kultuvrraset, dás oáivvilduvvo ávnnaslaš vuoddu nu go omd. guolásteapmi, ja ahte sápmelaččain lea riekti sierradoaimbajuide jus dat leaš dárbbaslaš. Ráđdehus mieđihii dasa ja nannii ee.:

Čielggadeami njuolggadusat sámi álbmoga riektedilli hárrái guollebivddu regulerema oktavuodas, fertejit váldot vuhtii boahptevas reguleremiin mat sáhttet váikkuhit dán álbmoga ealáhusvuoddi.¹³

Stuoradikki gieđahallan struktuvradieđáhusa oktavuodas lei maiddái sihke miellagiddevaš ja buorre.¹⁴ Ráđdehus oaččui dievaslaš doarjaga diedáhusa prinsihpaide sámi guolástusáššiid hárrái.

Eanetlohku (buohkat earet Ovddádusbellodat) buvttii maiddái cealkámuša mas daddjui ahte jus ii leat vejolaš olahit ulbmiliid dábálaš ortnegiid bokte, " de ferte ásabit sierraortnegiid, eandalii olles guovlluide gos fal sámit ássat." Lávdegoddi oáivvildii ahte dáid čuolmmaid sáhtii Sámediggi ovttrasáhtii Guolástusdepartemeanttain guorahallat lagabui.

¹¹ Sámivuogavuodálávdegoddi ja Sámi guolástuslávdegoddi, goappašat 1997:s

¹² Sd. dieđ. nr 32 (1991-92) "På rett kjøl. Om kystens utviklingsmuligheter" ("Rievttis guvlui rievdat. Rittu ovdánanvejolašvuodat"), (kap 7.10)

¹³ Sd. dieđ. nr 58 (1991-92) Om struktur- og reguleringspolitikken overfor fiskeflåten s. 107 (Guollebivddu struktuvra- ja regulerenpláibka birra)

¹⁴ Inst. S. nr 50 - 1992-93, s 21/22

1990-logus ja maŋŋel leat Ráđđehus ja Stuoradiggi buktán olu cealkámušaid mat nannejit dan mii ovddiduvvui namuhuvvon dokumenttain.

1993:s nammaduvvui Sámi guolástuslávdegoddi mii ee. galgai konkretiseret daid prinsihpaid mat ovddit jagiid ledje ovddiduvvon. Dát lávdegoddi buvttii stuora čielggadeami 1997:s, mas stáhta riektegeatnegasvuohta sámi guollebivddu hárrái čielgasit dovddastuvvui, ja čielggadeamis ledje maiddái olu evttohusat dasa movt dán riektegeatnegasvuođa sáhtta duohtandahkat praktihkalaččat.

Sámi guolástuslávdegotti árvalusain ii leat baljo oktage ollašuvvan. Nu lea maiddái doaibmabijuiguin maid Sámi vuoigatvuođalávdegoddi ovddidii NAČ 1997:4 bokte, vuosttažettiin Finnmárkku smávvaividdi dili buorideami birra.

Heive dadjat ahte dat buorit prinsihpat ja konstruktiivvalaš evttohusat mat ovddiduvvojedje Sámedikki ja eiseválddiid ovttasbarggus, eai leat veaháge buoridan báikkálaš olbmuid rievtti ja vejolašvuođa guolástit sámi árbevirolaš guovlluin. Lea baicca maŋos mannan ja mearrasámi guovlluid ássanvuođđu lea hedjonan vel eambbo.

Gonagasreabbá ii leat álggu rájes leamas Davvi-Norgga mearas. Dat lea dálá regulerenvuogi bokte lassánan hirbmadit. Gonagasreabbá lea dál hui valjis ja gáržžida ja muhtun muddui maiddái hehte árbevirolaš vuotnabivddu Nuorta-Finnmárkkus (vrd kap 6.7). Dát váikkuha erenoamážit smávvaivafatnasiidda mat eai sáhte mannat guollebivdui eará guovlluide. Eiseválddit leat dásožii bivdonjuolggadusaid bokte, eastadan dáid guolásteddiid bivdimis gonagasreabbá.

2.9 Sámi guolásteapmi Nordlánddas ja Tromssas

Vaikko leat eanas atnán Finnmárkku ovdamearkan das movt sámi guolástusberoštumit leat giedahallojuvvon, de leat sámit historjjálaččat eahpitkeahttá guolástan Helgelándda rájes davás, nu movt álggus namuhuvvon. Omd. lea historjádutki Johan Borgos guorahallan sámi guollebivddu Viesttirállasis 1800-logu rádjái ja gávnnašan ahte

- *"sámit oassálaste aktiivvalaččat sibke áhpebivddus ja vuotnabivddus,*
- *guolástus lei deatalaš oassi sámi ekonomijjas,*
- *sámit ja dáččat atne eanas seamma teknologijja (fatnasat ja bivdoneavvut)"*

Seamma dutki árvoštallá maiddái ahte sámit bivde eambbo lagas guovlluin go ábis, ja ahte sii ledje seamma dásis go dáččat guolástusteknolagalaččat ja ahte sis ledje seamma rievttit ja ledje seammaárvosaččat meara nalde.¹⁵

Historjádutkis Henry Mindes lea sullii seamma oaivil cealkámušastis *Sámi guolástuslávdegoddi* 1997:s, namalassii ahte maiddái sápmelaččat guđet eai ássan nu lahka meara - márkosápmelaččat Skánitguovllus Davvi-Nordlándda ja Lulli-Tromssa ráji nalde, bivde oalle olu, eanandollui lassin, ja muđui serve maiddái áigodatbivdduide Lufuohtas ja Finnmárkkus:

---

¹⁵ Borgos, Johan 1997:19

“Go márkosápmelaččat ledje čearddalaččat nanusnuvvan 1800-logu loahpas, de oassálaste sii seamma ollu guollebivddus go earát. Oppa guovllu sápmelaččat orrot máhttán guolástit ja leat áigodagaid mielde guolástan olles riddoguovllus. “Siseatnangiid” sápmelaččaide (geat eanas orro sullii miilla eret mearragáttis) lei deatalaš guolástit molsaeaktun ealibeapmái.”¹⁶

Go definere daid guovlluid gos leat sámi guolástusberoštumit, de čujuha Sámediggi ahte olu lea dáhpuhuvvan dan rájes go Sámi Guolástuslávdegoddi ovddidii árvalusastis mas čielggaduvvojit sámi vuoigatvuodát ja gos dat galget gustot. Dála dieđuid vuodul livčče guovllut várra definerejuvvon eará ládje, omd. livčče várra Loabát ja Rivttát nai váldon fárrui. Sámediggi ja guovddáš eiseválddit berreše ovttasráđiid vuđolaččat defineret guovlluid gos leat sámi guolástusberoštumit.

---

¹⁶ Minde, Henry: 1997:62.

2.10 Čoahkkáigeassu

Sápmelaččat leat guolástan Davvi-Norgga mearraguovlluin nu guhká go gálduid diedut muitalit. Sii guolástedje sihke lagasguovlluin ja dábálaš áigodatguollebivddus.

Guollebivddu regulerema oktavuodas ledje omd. Finnmarkku ámttas gitta 1800-logu rádjái olu formálalaš mearrádušat mat sihkkaraste finnmárgkulaččaide guolástanvuosttašrievtti. 1830` ođđa guolástusláhka rievdatii dan. Go šattai juo dadjat friddja guollebivdu, de vuhttojit dattege 1800- logus báikkálaš vuogatvuodáákkastallamat ja vuostálastimat ođđa guolástusráđđenvuogi vuostá.

1800- ja 1900-logu molsašumis ja sullii čuođi jagi ovddos, lea vuotnaguovlluid álbmot garrasit viggan bissehit aktiiva bivdoneavvogeavaheami mii vátnuda riggodagaid. Guolástuseiseválddit ja sis geain alddiineaset ledje ekonomalaš beroštumit aktiiva bivdoneavvoguolásteamis baskkes keailluin (vuonain) nai, leat dattege beaktilit caggan vuotnaálbmoga ráhčamušaid. Vaikko dađistaga ovddiduvvui ge soames ráddjejuvvon ráfáidahttinmearráduš, de lea vuotnaálbmot aŋkke ožžon unnán doarjaga áimmahuššat ealáhusdoaimmaid sis geain lea leamaš fápmu ja váldi.

Maŋemus 10-15 jagi leat eiseválddit dohkkehan olu mearrádušaid mat sihke prinsihpalaččat ja praktihkalaččat leat rivven eallámuša sis geat leat guolástan smávvatnasiiguin árbevirolaš báikkálaš guollebivdinguovlluin. Dát lea áibbas ođas Davvi-Norgga logiduhát jagi boares ássanhistorjjás. Ollusat sis geaidda dát lea čuohean leat mearrasápmelaččat. Dat mearkaša ahte vuosttaš gearddi historjjás leat maiddái almmolaš reguleremat caggan olbmuid háhkamis alcceseaset vieruiduvvan- ja eamiálbmotvuodđuduvvon rievttálaš eallámuša daid riggodagaid bokte mat álo leat leamaš vuodđun sihke ássamii ja kultuvrii.

3.0 Nissonolbmot guollebivddus – viiddis ipmárdus

Leaččat dál dievdoolmmoš dahje nissonolmmoš, de sohkabealli váikkuha du jurddašeapmái ja daguide. Eanas oktavuodain mearrida eanetlogu sohkabealli dan mii čilgejuvvo leat "normálan", ja guollebivddus lea dievdoolmmoš dat mii lea "normála". Danne leat dásožii aivve dievdoolbmobarggut ja ovddasvástádussuorggit deattuhuvvon ja vuhtiiváldojuvvon guolástuspolitihkas ja hálddašeamis. Eanetlohkui lea maiddái stuora hástalussan fuomášit movt sohkabealli váikkuha kultuvrii. 2002-2005 Sámediggeplána fuolahá dan go erenoamážit čálmustahtta nissonolbmuid ja nuoraid ja go lea bidjan dáseárvo- ja sohkabealperspektiivva politihkkahábmemei. Dan perspektiivva ulmil lea bokit dihtomielašvuoda dasa man muddui ovttaskas olbmui meannuduvvo (eahpe)vuogigalaččat su sohkabealli dihte, ja ulmilin lea maiddái rievdadit guottuid ja láhttema.

Dáseárvolága rievdadeami oktavuodas lea ulmilin ovttahttit EU` direktiivvaid nissonolbmuid ja dievdoolbmuid dáseárvvu birra bargovejolašvuodaid dáfus jna. Dasa lassin galgá maiddái ON` nissonkonvenšuvdna ovtastuvvot Norgga láhkii dáseárvolága bokte. Dát mearkaša ahte Norgga ja sámi eiseválddit fertejtit erenoamážit váldit vuhtii dáseárvvu go hábmejit politihka ja hálddašanortnegiid. Guolástusealáhus lea dán rádjái beassan spiehkastit dáseárvolága 21. §:s sohkabeallekoteremis. Dál go dáseárvoláha rievdaduvvo, de ii dáidde šat leat vejolaš spiehkastit gáibádusas ahte almmolaš lávdegottiin jna. galgá goappáge sohkabealis leat unnimsutá 40 % ovddasteapmi.

Dáseárvolága vuoddu lea maiddái vuogigalašvuoha. Nissonolbmui ja dievdoolbmui berrejit leat seamma vejolašvuodas ávkkástallat oktasaš riggodagaiguin ja návddašit oktasaš buriid. Dásožii leat nissonolbmot doalahuvvon olggobealde guolástusealáhusa, čadašuvvon reguleremiid geažil, ja daid defineremiid geažil mat adnojit das gii lea guolásteaddji ja geasa guolástusáššit rehkenastojit gullat. Mearrasámi guovlluin leat njuolggadusat olgguštan sihke nissonolbmuid ja dievdoolbmuid danne go guolásteami vuoddu lea leamaš smávvaanasbivdu.

3.1 Riddonissonolbmuid historjá

3.1.1 Guollebivdoeanandoalli

Nissonolbmuid oassálastin guollebivddus lea nannosit duodašuvvon. Olu dutkit leat čilgen davvi-Norgga guollebivdoeanandoalli árgabeaivvi. Eai leat dattege gallis dutkan sámi nissonolbmuid eallima erenoamážit, leat baicca dutkan Davvi-Norgga nissonolbmuid eallima oppalaččat. Árvideamis čilgejit dat dutkamušat eanas muddui maiddái daid nissonolbmuid dili geain lea sámi gullelašvuoha.

Björg Evjen lohká Divttasvuonanissonolbmuid leamaš guollebivdoeanandoallin geat ollislaččat bajásdolle servvodaga dan botta go dievdoolbmot ledje guollebivddus.¹⁷ Lea duodašuvvon ahte 1920-30 jagiin lei juohke goalmát bänkoku nissonolbmoma namas, ja ruhta lei nissonolbmoma iežas ruhta mainna omd. osttii gárvvuid mánáide ja mávssii sin oahpahusa. Sii vuvde ullu, vuoja ja duodjebuktagiid. Divttasvuonanissonolbmot ledje hárve fárus áigodatbivddus, muhto muhtumat gal serve dasa nai. Okta sis gohčoduvvui Buks-Birehin ja lei Bállagis eret.

¹⁷ Kvinners lille ekstra: Kjønn og inntekt i en flerkulturell kystkommune i mellomkrigstida. (Nissonolbmoma unna erenoamášvuodaš. Sohkabealli ja sisaboahu mánggalkultuvrrat riddosuohkanis soahtegaskaáiggis). Kvinneforsk áigečállagis 1/1999

Su birra hubmojuvvo ain dál. Jagi 1900:s ledje Divttasvuonas guokte nissonolbmo geain lei guolásteapmi váldofidnun. Soai leigga sápmelaččat ja eaba lean náitalan, ja searvvaiga árvideames vuotnabivdui. Jáhkkinis eaba livčče soai leamaš registrerejuvvon jus livččüga leamaš náitalan. Olu nissonolbmot guolástedje dattege ruovttuguovllos.

Riddonissonolbmot dinejedje maiddáí ráktogollebarggus ja hermetihkkaindustriijas, lassin dasa maid dinejedje fabrihkkabarggus ja dujiin.

Ása Eldstad ges čilge vuotnaniissonolbmuid birra geat guolástedje áigodagaid mielde, ruovttuguovllus ja geain gaskkohagaid lei olu bargu eanandoalus.¹⁸ Nissonolbmui lei váldoovddasvástádus eanandoalu dáfus. Olles ruovttudoallu lei buvttadandoallun, ja lei seamma stuora dárbu sihke eanandollui ja guolásteapmái, dievdoolmbobargguide ja nissonolmbobargguide. Helgelándda guollebivdoeanandoalli eallima lea Dagrinn Grønbech čilgen¹⁹. Maiddáí doppe lei nissonolmmoš eanandoallin ja dievdoolmmoš fas guollebivdin. Dievdoolmmoš lei fatnasa kapteaidna, ja nissonolmmoš fas oaivámuš gáttis. Ankke ledje dievdoolmbos buot rievttit, omd. ealáhatruhta (penšuvdna) ja oadju. Guollebivdoeanandoalli šattai sierra doaban davviguovllu ealáhusheiveheami oktavuodas 60- logus, muhto dainna (boastu)áddejumiin ahte dievdoolmmoš lei dálloallo. Nissonolbmo bargguin ja ekonomalaš rollas ruovttudoallobušehta ovttasvástideaddjin ja giliid sosiálalaš ovttasteaddjin ii lean árvu. Našovnnalaš oktavuodain definerejuvvui son dálueamidin, mii ii addán rievtti ealáhatruđaide jna.

Beate Fossbakk²⁰ lea guorahallan sámi nissonolbmuid ja rivgaid duodjebargguid. Son čujuha Eilert Sunda iskkadeapmái norgalaš duoji birra 1860- logus mas Birgi/Doasku guovllu duodjebuvttadeapmi lea čilgejuvvon. Gaskamearálaččat duodjodje nissonolbmot 80 beaivvi jahkásaččat ja dasa eai lean rehkenaston ráhkkananbarggut, nu go gárren, botnin, báidnin, suohppun, divodeamit jna. Duodji lei "heajut dilis dáččaid gaskkas go sápmelaččaid... sápmelaččaid gaskka sáhttet dievdoolbmot bargat gievkkanbargguid vai nissonolbmot bállejit godđit". Sápmelaččaide lei duojs deatalaš ekonomalaš mearkkašupmi, ja attii ruhtasisabođu olles bearrašii. Olmmáivákkis sáhtte guolástus- ja eanadoallosisábođu leahket eahpesihkkarat, duodji lei sihkkareamos dienasláhki. 1800- logus lei duoji árvoháhkamis nu stuora ekonomalaš mearkkašupmi ahte dat maiddáí šattai politihkkan, go dáččaid duodji fertii nagodit gilvalit sámi duodjebuvttademiin.

3.1.2 Nissonolbmot "doallohoaidárin"

Guolástaniissonolbmuid rolla doallohoaidárin, maid dat mearkkašii ja mearkkaša ain? Árbevirolaččat leat nissonolbmui leamaš barggut ja ovddasvástádussuorggit mat leat leamaš čadnon guolástussii. Dát barggut leat eanas muddui leamaš mávssu haga. Mánnga dutki²¹ leat guorahallan dáid bargguid ja bargguid organiserema.

---

¹⁸ Arbeidsroller i nordnorske fiskarbondeshushold. (Davvi-Norgga guollebivdoeanandolliid bargorollat). Kvinneforsk áigečála 1/1999

¹⁹ Kystkvinnen- som omsorgsbonde og ressursforvalter (Riddonissonolmmoš – ovddasmorašeanandoallin ja riggodathálddašeaddjin). Kvinneforsk áigečála 1/1999

²⁰ Samiske og norske kvinners husflidsarbeid. Om organisering av en tradisjon (Sámi nissonolbmuid ja rivgaid duodji. Árbevieru organiserema birra). Ottar 6.1982.

²¹ Siri Gerrard, Kvinner i fiskeridistrikter; fiskerinæringas "bakkemannskap" (Nissonolbmot guollebivdoguovlluin, guolástusealáhusa "doallohoaidárin") (1989), Randi Rønning Balsvik, Om å skrive byhistorie med et kvinneperspektiv (Gávpothistorjá čállin nissonperspektiivvas) (1999), Jentoft ja earát, I samme båt? Fiskerkvinner som bakkemannskap (Seamma fatnasis? Guolástaniissonolbmot doallohoaidárin) (1994)

Dain guollebivdovearain gos ii lean eanandoallu, ledje nissonolbmot aktiivvalaččabut fárus guolásteamis. Guolástannissonolbmot barge vuosttažettiin isidiiddeset ovddas, muhto maiddá eará guolásteaddjiid ovddas. Sii jodihedje kafeaid eará guovllu guolásteddjiid várás, fálle ijastansajiid ja basse eará guovllu guolásteddjiid biktasiid. Nieiddažat vuvde kájá nalde váffeliid ja sekto liinnaid, bártnážat fas čogge vuoivasiid, ságge dorseoavieskuvriid ja čuhppe dorskenjuokčamiid. Nissonolbmot cagge dorsiid goikadeapmái, gihppejedje ja cogge goikeguliid horstaseahkaide.

1989-1990 iskkadeamis čájehuvvo ahte buvttadeapmi ja bearašeallin lea nannosit čadnon oktii. Guolástannissonolbmot doaimmahit olu doaimmaid ja rollaid maid dievdoolmmoš dárbbáša jus galggaš lihkestuvvat guolásteaddjin. Seaktit liinnaid, rehketdoalu doallat, firpmiid/nuhtiid čiktit, bárkoáššiid ja ruhtadeami ordnet, selvána deavdit, rehkenastit bivdosállaša, vuovdalit sállaša, háhkat liigedinggaid, biepmu doallat bargovehki, čollet, goikadit ja sáltet guliid, guolástit isidiin, bassat fatnasiid ja bivdoneavvuid, bassat bargobiktasiid, guldalit Walkie Talkie jna, earet fuolahusbarggaid ja bálkábarggaid.

Gaskamearálaččat barge davvinorgalaš nissonolbmot 32 % dain bargguin beroškeahttá fanasstruktuvrras. Go nissonolbmuid bargorahčamušat lohkkovit beroškeahttá fanasstruktuvrras, de leat dat danne go kultuvrras lei stuorát mearkkašupmi go struktuvrras. Doallohoaiddára rolla ii leat mearkkašahhti olu hedjonan. Sihke nissonolbmot ja dievdoolbmot oavvildit ahte nissonolmmoš sáhtttá doaimmahit vel eanet diekkár hoaidinbarggaid. Nissonolbmot dáhtoše bargat sihke dábálaš dievdoolmobarggaid ja nissonolmobarggaid, dievdoolbmo mielas ges lea sávahahtti ahte nissonolmmoš doaimmahivččii eanet ekonomalaš/hálddahuslaš barggaid. Nissonolmmoš háliida guollebivdin, (40 %), 9 % leat juo guollebivdit. 46 % dievdoolbmuin háliidivčče eamida fárrui fatnasi. Dat mii nissonolbmuid mielas eastada sin šaddamis guollebivdin leat áddjás ruovttubarggut, mánnáfuolaheapmi ja eará geatnegasvuodát. Dasa lassin balle báikkálaš negatiiva guottuin, ja das ahte leat olu lihkohisvuodát guollebivdofidnus. Čájehuvvo maiddá ahte mađi stuorát fanas, dađi unnit dáhttu dievdoolmmoš nissonolbmo veahkin.

Nissonolbmuin ja dievdoolbmuin orrot leamen goabbatlagán perspekttiivvat oktasaš ruovttudoalus. Dat maid nissonolmmoš atná bearašdoallun, lea dievdoolbmo mielas fidnu maid son ieš oamasta ja hálddaša.

3.1.3 Nissonolbmot guolástusindustriijas.²²

Ovdal industrialiserema juo lei nissonolbmuid ja dievdoolbmuid bargguin čielga juohku. Dát bargujuohku sohkabeliid gaska čuovui maiddá fabrihkaide. Nissonolbmot čuhppe, páhkkejedje ja vihkkejedje. Nissonolbmuid bargguin lei unnit árvu go dievdoolbmo bargguin. Dievdoolbmot ledje njunušvirggiin ja vudje kájá nalde mašinnaiguin. Guolástusindustriijas ledje 93 % hoavddain dievdoolbmot. Nissonhoavddat barge hálddahusas ja dievdohoavddat sihke hálddahusas ja buvttadandoaimmahagain.

Guolástusindustriija ovdanmanniide ii leat leamaš beare olu beroštupmi.²³ Dát ledje bákkus fárrehuvvon nissonolbmot Ukránias ja Nuorta-Eurohpás eret, geat soađiáigge (1942) dolvojuvvojedje Hámmarfestii bággobargui guolleindustriiji.

Duiskalaččat dáhtto galmihuvvon ja sáltejuvvon guliid, eaige goikaduvvon guliid ja ráktoguliid. Evakuerema áiggi sirdojuvvojedje nissonolbmot Svolveari, ja dan rájes eai leat šat dieđut das gosa sii šadde. Eanemusat ledje badjel 300 nissonolbmo gaskal 15 ja 30 jagi.

²² Husmo, Marit ja Eva Munk-Madsen Leve kysten? (Eallin rittus? 1994)

²³ Finstad, Bjørn Petter (Kvinneforsk čálaráidduš 1/1999)

3.2 Riddoguovlu rievdá

1980-logus ledje Finnmárkku fanastruktuvrras ja fitnodatstruktuvrras stuora nuppástumit, mat váikkuhedje sihke guolástusa ja guolástusindustriija. Nissonolbmuide čuzii dát eambbo go dievdoolbmuide. Dál lea geográfalaš gaska stuorugoahtán bivddu ja buvttadeami, ja márkana ja gelbbolašvuoda gaskka.

1980-logu dorskeváni geažil fertejedje ruovttudoalut heivehuvvot ođđa árgabeaidillái.²⁴ Sii geat lihkostuvve buoremusat guolleheadi áiggi ledje sii geat fuomášedje eará surggiid guolásteamis main vuorrodoaima lei vuodđun. Dasto bohte dat ruovttudoalut main ledje guokte jahkesisabođu ja main eamit lei bargomárkandietnasis. Nissonolbmuid sisaboahu lei mángga háve deataleamos vuodđun hálddašit bearraša vátnadili. Dat bearrašat mat eanas muddui ealihedje iežaset guolástemiin ledje váddáseamos dilis.

Muhtun nissonolbmot bargagohte isidiiddaset fatnasiin. Eva Munk Madsen lea iskkadeamisttis čilgen dán bargoservvolašvuoda.²⁵ Son gávnnašii ahte goappaš beliide lei deatalaš doalahit dievdoolbmo isitvuoda ja oaivámušvuoda sihke fatnasa hevsmánnin ja fatnasa hoavdan. Sihke nissonolmmoš ja dievdoolmmoš doalaheigga dán gova: "Goappaš sohkaebelit atniba dievdoolbmo fanashevsmánnin, ja nissonolmmoš váikkuha iešdagolaččat dan ipmárdussii. ...Dás ii leat sáhka vealaheamis, muhto leat eaktodáhtolaččat vuollásažžan. Jáhkán ahte dás lea goappašat beliide sáhka sohkaebelis."

Dievdoolbmuid ja nissonolbmuid servvoštallan nissonolbmoarena ja dievdoolbmoarena rasttildeamis lea oahpis eará servvodatsurggiin maiddá. Go nissonolmmoš bajásdoallá dievdoolbmo olmmáivuoda ja válddi, de boahá nissonolbmo nissonlašvuoda čielgasit ovdan. Dávjá lea nu ahte jus nissonolmmoš galggaš birget dievdoolbmuid ealáhusain, de ferte nissonolmmoš buhttedettiin nissonlašvuodastis dagahit iežas vuollásažžan. Dan son ii daga heajos iešluohttámuša geažil danne go šárkanissonolbmot luhttet alcceseaset ja dihtet ahte sii dárbbasuvvojit sihke praktihkalaččat ja symbolalaččat.

Nuppástuhttin maŋŋel guollebivdoroasu lea dagahan ahte guolástannissonolmmoš lea eambbo gáidan guolástusealáhusas. Nissonolbmot bargagohte garraseappot guolástusdoaimmain ja gávdne ođđa doaimbasurggiid guolástusealáhusas. Bargguhisvuoda čuočcá olu háviid eambbo nissonolbmui go dievdoolbmui danne go dievdoolbmot hoigadit nissonolbmuid eret bargomárkanis ja ruovttoluotta dálueamitdillái. Guolástusealáhusas šadde omd. nissonolbmot seaktigoahtit liinnaid ja sii álge maiddá almmolaš bálvalusaide. Boađusin šattai ahte nissonolmmoš šattai eanet iešbirgejeaddjin ekonomalaččat, ja dakko dáfus oaččui son eanet friddjavuoda bearraša siskkoale.

Vaikko vel nissonolbmot "luhpe" ge doallohoaiddárin, de leat sii aŋkke áittardan riddo- ja vuotnaservvodagaid sosiála eallima ja fierpmadagaid. Dán čilge dutki Siri Gerrard artihkkalis *Kvinner og menn mellom sommerfestival, børs og byråkrati* (*Nissonolbmot ja dievdoolbmot geasseriemin, børsas ja byråkratijias*).²⁶ Geasseriemut addet báikkálaš nanusmuhtima ja identitehtahálddašeami. Dat fas mielddisbukta oadjebasvuoda, jáhku iežas návccaide ja návccaid rievdadit, ee. ođđasis investeret, ođđa márkanoktavuodaid čatnat ja ođđa gelbbolašvuoda háhkat. Boares áššit ožžot ođđa árvvu, seammás go joatkevašvuoda bisuhuvvo. Boares sohkaebelminsttar bisuhuvvo ges dainna go nissonolbmot leat mielde

²⁴ Liv Torill Pettersen: Hovedsaken er at kjerringa er i arbeid. Husholdsstrategier i fiskerikrisen. (Deataleamos lea ahte geret bargá. Guolleroasu dálloallostrategiijjat), Lev kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge (Eallin rittus? Guolástus-Norgga birra (1994)

²⁵ Eva Munk-Madsen; Hvem styrer båten? Kvinne og mann i samme sjark (Goabbá stivre fatnasa? Nissonolmmoš ja dievdoolmmoš seamma šárkkas) (1997)

²⁶ 1997

lágidanlávdegottiin ja dievdoolbmot fas dollet feastasártniid. Nissonolbmot leat lágideaddjin ja sis lea borramušovddasvástáduš.

Geasseriemut šaddet nissonolbmuid ja dievdoolbmuid oktasaš arenan, ja báikkálaš olbmuid, byrákráhtaid ja politihkáriid deaivvadanbáikin. Vuostálasvuohtan báikkálaš beroštupmái lea *Borsa*. *Borsa* lea dievdoolbmuid arena, gos guolli lea gaskaoapmin. Dát arena lea guhkin eret riddoálbmogis, sihke nissonolbmuiin ja dievdoolbmuiin. Dain dievdoolbmuiin geat *Borsas* barget ii leat gullevašvuohhta guollebivdovearaide.

3.3 Movt guolástuspolitihka nuppástuhttin lea váikkuhan nissonolbmuid dillái²⁷

Vaikko nissonolbmot leat ge oassálastán guolástusdoaimmain, de eai leat aŋkke ožžon makkárge vuoigatvuodaid dálá guolástusráđđenvuogis ja hálddašeamis. Guolástanriekti lea eksklusiivadit juogaduvvon stáhtalaš earreortnegiid ja konsešuvnnaid bokte. Dásseárvo- ja sohkabealperspektiiva ii leat dán rádjái dihtton Norgga guolástanrivttiid juohkimis, ja lea leamaš unnán beroštupmi dasa ahte nissonolbmot leat olgguštuvvon ealáhusas guolástanrivttiid juogadeami bokte.

Nissonolbmuid bargu guolásteamis lea eanas muddui báikkáhis bargu. Árbevirolaš guollebivdo-eanadoalloservvodagas lei dievdoolmmoš guolásteaddji ja nissonolmmoš fas eanandoalli, ja dat doarjjuiga goabbatguoimmiska. Nissonolbmuid oassálastin lea rievdan hoaiddárdoaimmas ja bivdoneavvuid fuolaheamis hálddahušlaš bargun. Dál ostet nissonolbmot dárbbaslaš biergasiid maid ovdal ieža buvttadedje (borramuša ja biktasiid), bákkábarguideaset bokte. Dasa lassin lea sin báikkáhis bargu guolástandoaimmain ain deatalaš. Jus ieža galget oazžut vuoigatvuodaid, de fertejit ieža guolástit aktiivvalaččat, sis ii galgga leat fásta bargu, eai ge galgga leat dinen bearehaga earet guolástansisabođu. Munk-Madsen čuoččuha ahte nissonolbmuid oassálastin guolásteamis álo lea fuonášuvvon ja leamaš oaidnemeahttumin dan dihte vai kultuvrralaš sohkabealnorpmat, nissonolbmuid ja dievdoolbmuid gaskasaš hehttehusat ja hierarkijja leat sáhttán bisuhuvvot.

Nissonolbmot leat álo guolástan go lea leamaš dárbu. Dál guolástit nissonolbmot ovttas isidiiguin smávit fatnasiin danne go dat lea eanemus gánnáhahti bearrašii. 1983 ja 1993 gaska lassánedje nissonolbmot geat leat mielde guollebivddus 288 rájes 676 rádjái, dievdoolbmuid lohku fas unnui 28 016 rájes 24 712 rádjái. Logut rivde go buvttadeapmi lassánii fatnasiin (fabrikkafatnasiin), ja dainna go nissonolbmot sirde fabrikkalanjain gáttis buvttadeapmái fabrikkafatnasiin. Dasa lassin bargagohte sii bákkáhuvvon bargiid sajis bearraša bivdofatnasis, ja doalahedje dainna lágiin sisabođu bearraša siskkoalbe.

Ii goabbáge dain barguin atte nissonolbmui earrevuoigatvuodaid. Ollu guolásteaddjit sirdojedje Blad B:s Blad A:i ja dát rievdadeamit čuhce garraseappot nissonolbmuide (17 %) go dievdoolbmuide (9 %). Dát geažuha ahte nissonolbmuide lea váddáset deavdit eavttuid Blad B registreremii go dievdoolbmuide.

Dievdoolbmot guolástusorganisašuvnnaid posišuvnnain sáhttet dasalassin eastadit ja lihccut nissonolbmuid guolástanealáhusas, vrd *lasedáhki*.²⁸ Nissonolbmuid njuovžilis oktavuohhta guollebivdui, bákkábargui ja ovddasmoraš-/dállodoallobarguide lea mearkkašahti ain dál. Vuoigatvuodanjuolggadusaid

²⁷ Eva Munk-Madsen "From property to all-male property" mii lea almmuhuvvon girjiis "Commons in a cold climate", 1998

²⁸ Doaba *lasedáhki* govvida čadačuovgi hehttehusa mii lea nu nanus ahte nissonolmmoš eastaduvvo beassamis badjeli oaivámušhierarkiijas. *Lasedáhki* leat sihke oinnolaš ja oaidnemeahttun, dihtomielaš ja čiegus mekanisimat ja dan bajásdolleat sihke nissonolbmot ja dievdoolbmot. (Anne Grete Solberg; Kvinner I ledelse – gjennom glasstaket? (Njunušnissonolbmot – lasedáhki čada?) (1995)

vuodđu lea čadnon dievdoolbmui, ja vealaha nissonolbmuid go sin njuovžilis oktavuoha guollebivdui ii fuolahuvvo obanassiige. Go oamasta fatnasa, de oamasta maiddái eari. Vuodđojurdda lea ahte son gii oamasta kapitála, maiddái galgá beassat mearridit rigggodagaid badjel, ja kapitála lea dievdoolbmo giedáid gaskka. 1994:s ledje 16 216 registrerejuvvon eari ja dain lei duššefal 192 nissonolbmoss eari, ii ge oktage dain fatnasiin lean badjel 16 mehtera. 3/4 oasi dain fatnasiin maid nissonolbmoss oamastit leat vuollel 8 mehtera. Guollefanas lea dievdoolbmo opmodat, mii boahťa erenoamáš čielgasit ovdan jus bárra earrána.

Guolleearit juhkkovuođot fatnasiid sturrodaga mielde (earri mehteriid mielde). Fatnasat maid nissonolbmoss oamastit leat álo unnibut go dat mat dievdoolbmuin leat, ja danne olahit nissonolbmoss duššefal unnit eriid nai. Dát lea struktuvrralaš vealahanvuohki nissonolbmuid guovdu. Munk-Madsen čuoččuha ahte dievdoolbmoss mearridit kapitála badjel, ja nissonolbmuid báلكkáhiss bargu ja almmolaš ruhtadoarjja bajásdollet dán vuogi. Dát lea fas addán dievdoolbmuide sierra guolástan- ja rigggodatvuoigatvuođaid. Leat duššefal 15 nissonolbmo geat leat dán nagodan garvit, ja oktasašrigggodagaid giddema bokte leat nissonolbmoss olggušuvvon.

Go earreortnet áshuvvui 1990:s, biddjui gaskamearálaš dorskesálaš maŋemus 3 jagi vuodđun earrejuohkimiidda. Jurdda lei ahte dorskesálaša sturrodat maiddái čájehii man sorjavaš guhtege lea guolásteamis. Njuolggadusat leat sohka bealneutralat, muhto leat hui njuovžilit unnidan ja olgguštan nissonolbmuid ealahusas ja maiddái unnidan sin vejolašvuođaid mearridit. Vaikko dásseárvu lea ságastallojuvvon hálddahaslaččat buot dásiin, de ii leat aŋkke ovddiduvvon áššin, ja eai leat vuos áshuvvon doaibmabijut njulgen dihte dáid boasttuvuođaid.

Dan áiggi go ledje rekruterenearit nuoraid várás, ii lean ságas ge áttardit dásseárvvu sierra nissonolbmoeriid bokte. Guolástusdepartemeantta geažuheamit ledje čielgasat: "Ii leat dárbu makkarge erenoamáš doaibmabijuide nannen dihte nissonolbmuid oassálastima ja ovddasmorašbarggut eai eastat nissonolbmuid rekruterema" (Guolástusdepartementa, 1995). Munk-Madsen lohka sihke dásseárvvu ja earreregulerema leat beare báhkka áššin ja danne eai leat giedahallojuvvon. Dievdoolbmuid dominánsa guollebivddus lea ain nu nanus ahte dásseárvoproblematihka lea vejolaš garvit. Go guollerigggodagat eai lean šat oktasaš buorin, muhto privatiserejuvvojedje, de nannejuvvui dievdoolbmuid mearrideapmi, 99,6 % buot fanaseriin leat namalassii mannan dievdoolbmuide. Ja sii eai beroš juohkit erideaset earáide!

Sihke eanandoalus ja boazodoalus leat nissonolbmoss ieža ovddidan dásseárvogáibádusaid ja almmolaš eiseválddit leat dorjon sin reguleremiid ja lágaid bokte. Dát ii leat dáhpáhuvvan guolásteami dáfus. Jus galggaš sáhttit rievdadit ja buoridit nissonolbmuid vejolašvuođaid ja vuoigatvuođaid, de ferte dasa leat vuosttažettiin politihkalaš dáhttu.

Jus Ráđdehus dáhtošii guollebivddus nannet dásseárvvu nissonolbmuid ja dievdoolbmuid gaskka, de sáhtáše nissonolbmoss definerejuvvot vuoruhuvvon joavkun. Lea vejolaš vealahit positiivvalaččat jus eriid juohka odđasit, sierraeriid juohkin nissonolbmuide sáhtta movttiidahttit sin šaddat guolásteaddjin. Goalmmát vejolašvuohta lea addit sierralobiid nissonohcciide, namalassii addit lobi spiehkastit fanasguhkkodat-gáibádusas, guolástansisaboádu njuolggadusas ja unnimus guolástanmeari njuolggadusas. Buot dáid vejolašvuođaid sáhtta čadajahit, dat leat lobálaččat ja daidda ii adno odđa juohkinvuogádat. Guollefatnasa oamasteapmi lea easttus. Jus galggaš sáhttit registrerejuvvot guolástusolmmošlohkui, de ferte rievdaduvvot nu ahte nissonolbmuid báلكkáhiss bargu sihke lohko ja dohkkehuvo.

Vaikko nissonolbmoss prinsihpalaččat sáhttet šaddat guollebivdin, de lea dat aŋkke duohta ilmmis veadjemeahtun danne go sis leat ovddasmorašbarggut gáttis. Dát lea erohus dievdoolbmuid ja

nissonolbmuid eallima gaskka maid sohkabealneutrála ortnegat eai vuhtiiváldde, ja mat unnidit nissonolbmuid vejolašvuodaid searvat guollebivdui. Nissonolbmot eai olat vuoigatvuodaid guolástit árbevirolaš nissonolbmodoaimmaid bokte.

Vejolašvuolta bidjat bajimus maksimálaeriid ja ráddjet daid ávkkástallama, eai unno vaikko guolástanrievttit addojuvvoše ge sidjiide geat ássat daid lahka. Danne eai leat vuostelasvuodát ceavzilis resursahálddašeami ja nissonolbmuid dili buorideami gaskka. Dálá mállat leat dattege beare gáržžit jus galgá sáhttit ovtastit feministalaš dásseárvoprinsihpaid ja riggodagaid bistevaš ávkkástallama.

Sámedikki lagašvuoda- ja sorjavašvuoda-prinsihppa váldá buorebut vuhtii nissonolbmuid guolástanvejolašvuodaid go dálá hálddašanmálla. Dákkár vuodđojurdagiin bohtet nissonolbmuid bálkkáhis barggut ja buori muddui registrerekahtes barggut addit rivttiid. Sámediggi oččoda áigái guovlluvuodustuvvon guolástanrivttiid. Guovlluid mielde juhkkovuvvon guolástanrievttit válddáše mihá eambo vuhtii nissonrolla ja ruovttudoalu dárbbu ja barggojuogu. Go čadaha dan ja goziha ahte nissonolbmot besset oamastanstruktuvrra siskkobeallái ja hálddašeapmái, de heivegohtá guovlluearremálla maiddá mearrasámi guovllu nissonolbmuide.

3.4 Čoahkkáigeassu

Guolásteamis ii leat nissonolbmuid doaibma addán nissonolbmuide rivttiid. Earreortnet mii ásahuvvui 1990:s olgguštii ja lihcuvi mearrasámi guovlluid guolásteddjiid bivddus. Mearrasámi guovlluid ruovttudoaluide čuzii dát eambbo go eará guovlluide gos stuorát fatnasat ledje dábálaččat ja dasto maiddái ožžo stuorát eriid. 1970-80 jagiid nuppásteamat eanandoallopolitihkas čuhce garrasit guollebivdoeanandoallái (nissonolbmui), ja olu smávvdálolaččat šadde heaitit. 1980-logu guolleroassu ja 1990` earreortnega ásaheapmi dagahii ahte olu ruovttudoalut (nissonolbmot ja dievdoolbmot) masse guolástussisabođuideaset. Dalle nohke maiddái "doallohoaiddárdoaimmat", ja nuorat ja nissonolbmot fárregohte eret mearrasámi guovlluin.

Nissonolbmuid báikkáhis bargu ruovttudoalu lágideaddjin, hálddašeaddjin ja ekonomalaš ovddasvástideaddjin ii dohkkehuvvon vuodđun oažžut guolástanrievtti dahje mearridanválddi earrejuogadeamis. Jus riddo- ja vuotnaguovlluid nissonolbmot galget sáhttit váikkuhit sin iežaset eallima ovdáneapmái, de fertejit sin oaivilat guolástuspolitihkalaš áššiin boahtit albmosii guolástuspolitihkalaš jurddašeamis. Dat mearkkaša ahte dievdoolbmot fertejit definineregoahtit guolástuspolitihka viidábut go dássožii. Dat mearkkaša maiddái ahte ferte ollislaččat jurddašišgoahtit ja duođas vuhtiiváldigoahtit politihka váikkuhusaid báikkálaš servvodagaide, ruovttudoaluide ja riddo- ja vuotnabirrasiid.

Jus lihkostuvašeimmet lágidit doaibmamáliid ja eallinvugiid maid vuodđun lea girjávuohta, báikkálaš ja globálalaš ovttahttin, dievdoolbmuid ja nissonolbmuid beroštumiid áittardeapmi mas nissonolbmo perspektiivvat ja jurdagat deattuhuvvojit, de sáhttit guhki vuollái buorebut lihkostuvvat bastevaš riggodathálddašemiin ja ealaskas rittuid nannemiin. Mearrasámi guovlluid guolástuspolitihkka ferte rievdaduvvot, vai sihke nissonolbmot ja dievdoolbmot ain sáhttet njuovžilit ávkkástallat lagasguovlluid riggodagaiguin. Dákkár ealáhusheiveheapmi sáhtta bajásdoallat árbevirolaš ruovttudoalloekonomiija, ja sáhtta heivehuvvot maiddái ođđa máilbmái mas ođđa heiveheamat mielddisbuktet ođđa vejolašvuodaid. Dát nannešii mearrasámi guovlluid ealáhusa, kultuvrra ja giela.

4.0 Vuoigatvuodát

4.1 Álggahus

Vuoigatvuodát eatnamiidda ja čáziide fátmastit maiddá vuoigatvuoda ávkkástallat mearrariggodagaiguin. Sámi kultuvrra seailluheapmi ja ovdáneapmi lea áibbas dan duohken ahte sámi guovlluid luondduriggodaigat leat olamuttos ja vejolaččat ávkkástallat.

Alimusriekti attii 1985:s vuotnabivdiide Gáivuonas Romssas buhtadusa – geat eatnasat leat sámit – dan dihte go sin guollebivdu lei gáržžiduvvon fápmorusttega huksema geažil²⁹. Alimusrievtti ákkastallan lei ee. ahte vuotnabivdu lei nu:

”... dihto ja erenoamáš doaibma ahte dat olggosguvlui lea doaibman dego čielga
”vuoigatvuohtan””.

Sámedikki oainnu mielde ii leat dušše guollebivdu Gáivuonas Romssas mii lea dihto ja erenoamáš doaibma. Guolástusdoaibma miehtá mearrasámi guovllu lea seammalágán dilis go Gáivuonas.

Davvi-Norgga valljis luondduriggodagat leat ealáhuslaš ovdamunnin guovllu ássiide. Dát guoská erenoamážit mearrasámi guovlluide, muhto liikká manná boasttoguvlui. Sivvan dasa lea go hálddašeamis eai váldde vuhtii álbmoga rivttiid, juogo vieruiduvvan rivttiid, rivttiid dološ áiggi rájes geaveaheami vuodul dahje rivttiid riikkaidgaskasaš mearrádusaid olis álgoálbmogiid gáhttejumi birra. Nissonolbmuid čuočcá dát erenoamáš garrasit, go sin bálkkáhis bargu ii atte guollebivdin vuoigatvuodaid. Árbevirolaš lotnolasealáhus lea adnon dievduid fidnun mas nissonolbmuid heiveheapmi ja bargu dálu- ja ruovttudoalus lea oalát badjelgehččojuvvon ja dulbmojuvvon. Ii smávva fanasbivdu ge, mii dábalaččat lei nissonolbmuid bargun, addán vuoigatvuodaid fanaseriid juolludeamis. Váilevaš vuoigatvuoda- ja hálddašandilit, ásašuslaš hehttehusat ja vuostálas geavahanberoštumit hehttejit posttiiva ovdáneami.

Rádddehus lea Stuoradiggediedáhusas nr. 33 (2001-2002) dovddahan ahte áigu lágaidit dilálašvuodaid dasa ahte:

”... sámi ealáhusdoaibma ii vásit ahte hálddašannjuolggadusat struktuvrralaččat hehttejit sámi árbevieruid, kultuvrra, riektevieru ja giela. Sámi árbevierut galget leat eavttuidbiddjin lágaid ja njuolggadusaid hábmemis ja mearrideamis, dalle go dat lea lunddolaš ja ávkkálaš daid deasttaid geažil maid lágat ja njuolggadusat galget vuhtii váldit.”³⁰

Rádddehus ii leat dán čuovvolan njuolggadusaid dáfus guollebivddu birra sámi guovlluin. Dilli lea nu duodalaš ahte Sámedikki Plána- ja finánsalávdegoddi iežas mearkkašumiin áššis 02/04 Sámedikki jahkediedáhus 2003 cealká:

²⁹ Alimusrievtti duopmu 3.4.1985, *erstatning for innngrep i allemannsrett vedrørende vassdragsregulering. (Buhtadus buohkaidrievtti gáržžideami onddas čázádatregulereama geažil)*. RT-1985-247 (65-85)

³⁰ St.died. nr. 33 (2001-2002) *Lassidiedáhus St.diedáhussii nr. 55 (2000-2001) Sámeplátibka birra*

Norggas lea gubká leamaš árbevierrun ovdáidit olmmošvuoigatvuodaid ja álbmotrievttálaš čovdosiid, maiddá eamiálbmogiid ektui. Maiddá dan ektui vuordit abte eanas váttisvuodaid mat čuožžilit gaskal sámiid eamiálbmogin ja Norgga eiseváldiid, ferte čovdít siskobealde Norgga demokrátalaš stáda rámmaid.

4.2 Vuodđolága § 110 a

Sámi álbmot lea nubbi riikka guovtti álgo álbmogis, gos sámit ja dáččat leat ovtadássásaččat. Sámiid erenoamáš dilli sierra álbmogin boahtá ovdan earret eará Vuodđolága §:s 110a:

Lea stáhta eiseváldiid geatnegasvuohta lágidit dilálašvuodaid nu ahte sámi álbmotjoavku sáhtá sihkkarastit ja ovdánahttit gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Dát prinsihppacealkka miellidibuktá stáhtii rievttálaš geatnegasvuodaid sámapolitihka hábmema ja čadaheami dáfus.³¹ Mearrádus lea maiddá vuodđun dasa movt eiseválddit dulkojit ja árvoštallet áššiid eará lágaid olis, maiddá guolástuseiseválddit. Vuodđolága § 110a buktá stáhtii posiitiiva geatnegasvuoda čadahit doaimmaid mat sihkkarastet ja ovdánahttet sámi kultuvrra. ON konvenšuvnna 27. artihkal siviila ja politihkkalaš vuoigatvuodaid birra lea maiddá mearrádusa vuodđun, ja dat šaddá leat guovddáš bealli láhkadulkomis.

Vuodđolága § 110a kulturdoahpaga ii galgga bissovažžan dulkot, muhto baicca dynamalažžan. Sámi kultuvra rievda áiggi mielde, nugo buot eará kultuvrrat nai. Dan seamma dahká sámi mearrabivdokultuvra. Carsten Smith čujuha čielggadusastis 1990:s dasa makkár rievttálaš geatnegasvuodat eiseváldiin leat sámi álbmoga ektui guolástusreguleremiid dáfus:

Dála dilis, mas sámi kultuvra lea nu sakka áitojuvvon, de juohke mearkkašahtti sisabahkken sámi ealahusdoibmii mii lea áittan sámi guovlluid ássamii, sáhtá rihkkut stáhta geatnegasvuodaid sámi kultuvrra gáhttemis.³²

Eiseválddit eai oro deavdán daid rievttálaš geatnegasvuodaid maid Smith identifisere. Sámi riddo- ja vuotnaguovlluid ássiin leat **buori muddui** váldojuvvon eret vuoigatvuodat árbevirolaččat ávkkástallat guolleriggodagaiguin, ja **erenoamážit leat vuotnabivdit reabbáguovlluin** unnán ožžon vejolašvuoda ávkkástallat gonagasreabbáin.

Sii, geain birgejummi ollásii dahje muhtin muddui lea mearrabivddu duohken, fertejit oažžut ruovttoluotta iežaset árbevirolaš vuoigatvuodaid. Guolástushálddašeapmi ferte dihto beliid vuhtii váldit, nugo Carsten Smith deattuhii čielggadusastis.

Sámi álbmot lea nugo eará ge árkálaš álgoálbmogat ovdánahttan kultuvrra mii erenoamážit heive árkálaš guovlluide. Dát heiveheapmi sisttisoallá dálloallovuogádagaid main nisssonolbmuin ja dievdoolbmuin ledje iešgudet dihto doaimmat. Liikká adnojuvva ovtta mávssolažžan, ovtadássásažžan ja sudno barggut ovtta dievasmahte birgejumi. Lea erenoamáš deatálaš deattuhit ahte guolástussuorgi eandalii ferte leat várrogas lágaid ja njuolggadusaid mearrideamis, amas billistit sámi kultuvrra boahteáiggi. Stáhta

³¹ Geahča Skogvang, Susanne Funderud, *Samerett*, Universitetsforlaget 2002, s. 93-94.

³² Professor Carsten Smith áššedovdi árvoštallan das gudet rievttálaš geatnegasvuodat eiseváldiin leat sámi álbmoga ektui guollebivdoreguleremiid oktavuodas. Geigejuvvon Guolástusdepartementii 9.7.1009. Čoahkkáigeasu 9. čuokkis.

geatnegasvuodát eai devdojuvvo dušše eanetlogu beroštumiid ja dárbbuid vuhtii váldimiin. Dan dihte ferte sierra riektesuodjaleami bokte dáhkiduvvot ahte sámi kultuvra sáhttá ceavcit boahhteáiggis.

4.3 Norgga geatnegasvuodát sámiid ektui

4.3.1 Bajildusgovva

Norggas leat geatnegasvuodát sámiid ektui máŋgga julggaštusa bokte, maid lea dohkkehan dahje ratifiseren. Dat leat vuosttažettiin olmmošvuoigatvuodákonvenšuvnnat, nugo 1996 ON-konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra (SP), 1966 ON-konvenšuvdna ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid birra (ESK) ja ILO-konvenšuvdna nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešmearrideaddji riikkain (ILO 169). Muhto maiddái birasgáhttenkonvenšuvnnain leat mearrádušat mat sáhttet mielddisbuhtet stáhtii geatnegasvuodaid sámiid ektui. Dás oaivvilduvvo vuosttažettiin 1992 Konvenšuvdna biologalaš šláddjivuoda birra.

Miessemánu 21. beaivvi 1999 nr. 30 Olmmošvuoigatvuodálága olis leat SP ja ESK dahkkon Norgga láchkamearrádussan, gč. 2. §. Dasa lassin leat konvenšuvnnat mearriduvvon gustot ovdalii Norgga eará lágaid. Konvenšuvnnaid mearrádušat galget mannat ovdalii eará lágaid, jus leat vuostelasvuodát, gč. 3. §. Sáhttá leat áigeuovdil geavahit soames konvenšuvdnamearrádušaid hálldašannjuolggadusaid mearrideamis ja bivdolojiid regulereimiin sámi guovlluin mearrabivdo- ja searvanlága mielde. Ovdaliimannan-mearráduš sáhttá leat sihke vuodusin ja gáržžádussan regulerenmearrádušaid ja searvanlobiid mearrideamis.

ILO 169 ii leat dahkkon Norgga láchkan, nugo duot guokte eará. Dat almmotge ii mávsse ahte das ii leat mearkkašupmi Norgga láchkaoktavuodas. Nu gohčoduvvon presumpšuvdna-prinsihpa mielde lea nu ahte Norgga láchka galga presumerejuvvo, namalassii rehkenastot čuovvut álbmotrievtti. Norgga lágaid dulkomis ja čađaheamis välljejuvvojit čovdosat mat buoremusat vástidit álbmotrievttálaš mearrádušaide. Stáhta geatnegasvuodát vuodđolága § 110c mielde árvvus atnit ja sihkkarastit olmmošvuoigatvuodaid ja mearráduš §110a mielde, mii lea ovdalis dárkkuhuvvon, mielddisbuktet ahte konvenšuvnnas lea stuora váikkuhanváldi.

Geassemánu 3. beaivvi 1983 nr. 40 Mearrabivdoláhka addá eiseválddiide gelbbolašvuoda reguleret guollebivddu Norgii gullevaš mearas, gč. 4. § ja 1. §. Láhka maiddái čujuha álbmotriektái, go daddjo ahte láchka gusto daid gáržžádusaiguin mat čuvvot álbmotrievttálaš soahpamušain ja riektevieru mielde, gč. 3. §. Dán sáhttá dulkot dohko ahte eai galgga dahkkot regulereimat mat rihkkot konvenšuvdnamearrádušaid, maid ulbmil lea sihkkarastit álgoálbmogiid beassama meara ealli riggodagaide ja daid ávkkástallamii. Alimusriekteduopmu 1996:s³³ dovddaha ahte mearrabivdolága 3. § ii čujut dušše resursahálldašeami soahpamušaide, muhto maiddái olmmošvuoigatvuodasoahpamušaide. Dát čujuhus sisttisdoallá maiddái ILO 169.

---

³³ Rettstidende 1996, s. 376

4.3.2 1996 Olmmošvuoigatvuodakonvenšuvdna

Iešmearridanvuoigatvuohta

Dat guokte olmmošvuoigatvuodakonvenšuvdna mat bohte 1966:s sistisdollet ovttat ja seamma 1. artihkkala. Das bohtet álbmoga vuoigatvuoddat ovdan, namalassii iešmearridanvuoigatvuohta (Suoma eiseválddiid almmolaš sámegeiel jorgaleapmi):

1. Buot álbmogiin lea iešmearridanvuoigatvuohta. Dán vuoigatvuoda vuodul sáhttet sii mearridit eaktodáhtolaččat iežaset politihkalaš dili ja vigget eaktodáhtolaččat ovddidit iežaset ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš dili.
2. Buot álbmogat sáhttet iežaset ávkin friddja ráđđet iežaset luondduriggodagaid ja – boaduid, jus dat eai soardde geatnegasvuodaid, mat čuvvot álbmotrievttis ja dakkár riikkaidgaskasaš ekonomalaš oktasašbarggus, man vuoddu lea oktasaš ávki. **Ii guđege dáfus galgga álbmogis rivvet dan eallinvuodu.**³⁴
3. Buot dán konvenšuvdna oassebealit, daid gaskkas riikkat main lea ovddasvástádus iešstivrekahtes ja geahčuvuol guovlluid guovdu, galget bargat dan ovdi ahte álbmogiid iešmearridanvuoigatvuohta ollašuvvá ja gudnejahtit dán vuoigatvuoda Ovttastuvvan Našuvnnaid vuoddogirji mearrádusaid mielde.

Iešmearridanvuoigatvuoda mearrádus maiddá vuodusta luondduriggodagaid hálddašeami guovlluin gos sámit ássat. Erenoamážit guoská dat 2. čuoggá maŋemus oassái; dan birra ahte ii guđege dáfus galgga ovttage álbmogis rievduvot eallinláibi. Dađi bahábut lea juste dat maid stuora oassi mearrasámi álbmogis dál vásiha, báikkálaš ja guovllulaš mearrariggodagaid dáfus. Dan dihte lea guovddáš áššin movt Norga hálddaša iežas ovddasvástádusa daid sámiid guovdu geat árbevirolaččat leat birgejumi viežžan meara riggodagain.

ON` Olmmošvuoigatvuodalávdegottis (Human Rights Committee) lea ovddasvástádus gozihit stáhtaid geatnegasvuodaid čuovvuma. Lávdegoddi maiddá giedahallá váidagiid ovttaskas olbmui.³⁵ Lávdegotti cealkámušat leat nappo guovddáš ja deatalašriektegáldun konvenšuvdna mearrádusaid dulkomis.³⁶ Bealálaččat leat geatnegahtton jeavddalaččat raporteret lágaid jd. birra mat leat mearriduvvon deavdit geatnegasvuodaid. ³⁷ Canada periodalaš raportta giedahallamis cuoŋománus 1999 lea Olmmošvuoigatvuodalávdegoddi dulkon álgoálbmoga iešmearridanvuoigatvuoda earret eará fátmastit vuoigatvuoda hálddašit iežas luondduriggodagaid.

³⁴ Mii vuolláisáhcun ja čalmustahttin

³⁵ Oktagašlaš váidinvuoigatvuohta čuovvu SP vuosttaš lassibeavdegirjiis 1996, man Norga lea dohkkehan.

³⁶ Gč. Ot.prp. nr. 3 (1998-99) *Om lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, (Lábka olmmošvuoigatvuodaid nanneme birra Norgga riekteoktavuodas)* s. 66-70 ja Innst. O. nr. 51 (1998-99). *Innstilling frå justiskomiteen om lov om styrking av menneskerettane si stilling i norsk rett, (Justiisálávdegotti evtobus lábka olmmošvuoigatvuodaid nanneme birra Norgga riekteoktavuodas)* s. 6 gos Justiisálávdegoddi cealká (dás jorgaluvvon sámegeilli): "Lávdegoddi deattuha ahte inkorporeren miellidibuktá odđa riektedilálašvuoda dan váldo ulbmila mielde, mii lea nannet ovttaskas olbmo rievttálaš dilálašvuoda. Dan dihte ferte navdit inkorporerema oktan ulbmilin leat ahte dat galgá váikkuhit riektedilálašvuodaid Norggas dan guvlu ahte guldalit Strasbourg-duopmostuolu ja eará riikkaidgaskasaš riekteásahusaid oaiivilid ja atnit rabas oktavuoda daid geavadii. Dán oktavuodas čujuha lávdegoddi duopmostuoluid friddavuhtii iešheanaláččat dulkot riikkaidgaskasaš geavada ja ahte dán friddjavuhtii dieđusge čuočá dat makkár deattu duopmostuolul boahteáiggis sáhttet bidjat Norgga riektemearrádusaid mat leat dahkon ovdal inkorporerema. Norgga duopmostuoluid friddavuota iešheanaláččat dulkot ja deattuhit riikkaidgaskasaš geavada ferte prinsihpas maiddá fátmastit mearrádusaid mat gusket eará riikkaide go Norgii. Lávdegoddi deattuha ahte váldo mihttemearri lea ahte Norgga riektegeavat eanemus lági mielde vástida áigges áigái gustovaš riikkaidgaskasaš dulkongevadii."

³⁷ SP 40. artihkal.

Go Norga galgá geiget iežas boahpte periodalaš raportta lávdegoddái 2005:s, de ferte čujuhuvvot konkrehta doaimbajuiide mat sihkkarastet árbevirolaš sámi ealáhusaid ja meahcásteami.³⁸ Leat stuora vuordámušat dasa movt Norgga eiseválddit áigot čilget iežaset deavdit 1. artihkkala 2. čuoggá, sihkkarastima birra sámiid birgejumi, seammás go guolástuseiseválddit dahket ovttá nuppi mearrádusa mat leat juste nuppe guvlui.

Ráđđehus lea lassiedđáhusas Stuoradiggediedđáhusii nr. 33 (2001-2002) Norgga sámepolitihka birra, miedihan ahte dál ferte geahččagoahtit movt sámiid iešmearridanvuoigatvuohta galgá geavatláččat čadahuvvot, gč. 4. kapihtala čuoggá 4.1. Dát siskkilda maidđái lágaid mat guoskkahit sámiid riektedilálašvuođa sierra álbmogin. Iešmearridanvuoigatvuohta lea sámi álbmoga oktasaš riekti, ja dat ferte boahtit ovdan prinsihpa čadaheamis rievtti ja hálddašeami iešguđet surggiin, ja dat dieđusge maidđái guoská meara resurssaid geavaheapmái ja hálddašeapmái.

SP 27. artihkal

27. artihkal sisttisdoallá sámi kultuvrra, giela ja oskku *unnitlogu suodjaleami*. Dan rihkkuma sáhttet ovttaskas olbmot váidit Olmmošvuoigatvuođalávdegoddái jus atnet iežaset vuoigatvuođaid rihkkojuvvon.

Nugo vuodđolága §:s 110a nai, de riektesuodjaleapmi fátmasta kultuvrra.

Olmmošvuoigatvuođalávdegoddi lea iežas oppalaš komentárain 27. artihkkalii cealkán ahte mearrádus suodjala álgoálbmogiid ealáhusdoaimma.³⁹ Olmmošvuoigatvuođalávdegoddi lea dán dulkoma atnán vuodđun máŋgga váiddaášsis.⁴⁰ Ávnnaslaš eaktu fátmasta ealáhusaid mat leat čavga gullevaččat guvlui ja dan luondduriggodagaid ávkkástallamii, nugo omd. árbevirolaš doaimmaid dego sáivačáhce- ja mearraguolásteami, boazodoalu ja bivddu. Áššis Mahuika New Zealand vuostá dohkkehii Olmmošvuoigatvuođalávdegoddi ahte mearrabivdu sáhtta leat mearkkašahtti oassin čearddalaš unnitálbmoga kultuvrras – dán dáfus maoriid.⁴¹

Árbevirolaš sámi guolástus ja eará gullevaš ealáhusdoaimma adno mearkkašahtti ávnnaslaš vuodđun ja eaktun mearrasámi kultuvrra bisuheapmái. Dan dihte fátmasta SP 27. artihkal sámiid ealli mearrariggodagaid ávkkástallama.

Kultuvra adno doaban mas lea rievddadeaddji, ii ge bissovaš sisdoallu. Dat váldojuvvo vuhtii SP 27. artihkkalis. Čearddalaš unnitlogut eai dárbbas bisuhit dološ eallinlági doalahan dihte vuoigatvuođaideaset dán mearrádusa mielde. Olmmošvuoigatvuođalávdegoddi lea diekkár áddejumi atnán vuodđun váiddaášsis man Ilmari Länsman ja eará boazosámit vudje Suoma stáhta vuostá.⁴² Lávdegoddii celkkii ahte mearrádus

³⁸ HRC, 65.sešuvdna, CCPR/C/79/Add. 105, 7.4. 1999.

³⁹ General Comment No. 23: The rights of minorities (art. 27), 08/04794, CCPR/C/21/Add. 5, pkt. 7. Dan gávdná dáppe: www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/385c2add1632f4a8c12565a9004dc311/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?OpenDocument (cuoŋománus 2004).

⁴⁰ Gč. ee. Kitok Ruota vuostá, Communication no. 197/1985, čuo. 9.2, man gávdná www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/385c2add1632f4a8c12565a9004dc311/d9332db8dfce2f63c1256ab50052d2ff?OpenDocument&Highlight=0,Kitok (borgemánus 2004).

⁴¹ Communication No 547/1993, čuo. 9.3, man gávdná www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/385c2add1632f4a8c12565a9004dc311/ae41739262a9ca2dc12569ad00329e41?OpenDocument&Highlight=0,Mahuika (borgemánus 2004).

⁴² Geahča Communication No 511/1992, dan gávdná: www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/385c2add1632f4a8c12565a9004dc311/7e86ee6323192d2f802566e30034e775?OpenDocument (borgemánus 2004), čuo. 9.3.

ii gáhtte dušše árbevirolaš eallinlágaid. Váidit sáhttet heivehit iežaset boazodoalu odđáigásaš teknologiiji almmá hehttejuvvot čuočuheames vuoigatvuodaid 27. artihkkala mielde. Mahuika áššis New Zealand vuostá celkkii lávdegoddi:

”27. artihkal ii suodjal dušše árbevirolaš eallinvugiid, muhto addá maiddá vejolašvuoda ealáhusaid heivehit odđáigásaš vugiide ja odđá teknologiiji.”

Kultuvrasuodjaleapmi 27. artihkkala mielde gusto maiddá sámi guolástusain gos adnojuvvojit odđáigásaš fatnasat ja bivdoneavvut. Muhto de lea eahpesihkkareabbo man muddui sáhtttá rehkenastit bivddu feastonuohttefatnasiiguin, snoraldatnuhtiin ja dien sullasaš reaiduiguin sámi kulturdoaimman ja nu suodjaluvvon 27. artihkkala olis. Árbevirolaš sámi bivddu dovdomearka lea ahte bivdojuvvo smávit fatnasiiguin riddo- ja vuotnaguovlluin. Dábálaččat buktet fatnasat sállášiid báikkiide gosa leat gullevaččat. Dan dihte darbbašit sámi guolásteaddjit ain beassat lagas guovlluid guolleriggodagaiguin ávkkástallat vai sáhttet doaimmahit ealáhusadeaset. Seammaládje lea dáid smávvgiliid birgejuvvo diekkár guolásteami duohken.

Jus stáhta čađaha doaimmaid dahje ii čađat doaimmaid, mii dasto buktá negatiivvalaš váikkuhusaid kultuvrralaš doibmii, de sáhtttá dat leat 27. artihkkala rihkkun. Olmmošvuoigatvuodálávdegotti geavattá čájeha ahte mearrádus ii bastte buot kultuvrii váikkueaddji doaimmaide.⁴³ Sisabahkken ferte leat nu mearkkašahhti ahte dat duohtaságas máksá ahte álgoálbmogat hehttejuvvojit doaimmahit iežaset kultuvrralaš vuoigatvuodaid. Lea doarvái ahte hehttejuvvo čuočá álgoálbmoga ovttaskas olbmui dahje jovkui. Lea lunddolaš geahččat sisabahkkema ovttas eará hehttejumiiguin dahje sisabahkkemiiguin mat leat čađahuvvon guoskevaš álbmoga guovdu. Vaikko sisabahkken iešalddis ii dagat ahte kulturdoaimma hehttejuvvo, de sáhtttá dat ovttas eará sisabahkkemiiguin leat dan meare viiddis ja leat dakkár hehttejuvvo mii adno SP 27. artihkkala rihkkumin.⁴⁴

Sámi guolástusservodagat leat mearkkašahhti oasssin sámi kultuvrras. Sisabahkkemat mat áitet dakkár kulturdoaimmaheami sáhttet rihkkut 27. artihkkala vaikko eai dagat ge oppalaš sámi kultuvrii nu stuora váikkuhusaid. Guolástusreguleremat mat mielddisbuktet sámi vuotnaguolásteddjiiide mearkkašahhti gáržžidemiid sáhttet rihkkut 27. artihkkala. Diekkár gáržžideamet sáhttet ovdamearkka dihte leat oppalaš earreortnegat, mat olggobeallái dagahit dakkár guolásteddjiiid mat bivdet árbevirolaš vugiid mielde.

27. artihkal lea hábmejuvvon negatiiva geatnegasvuohtan, gáhttejuvvo stáhta dahje eará priváhta bealálaččaid sisabahkkemiid vuostá. Lea leamaš vuostelasvuohta das ahte sisttisdoallá go dat maiddá positiiva geatnegasvuođaid, namalassii man muddui stáhtas maiddá lea geatnegasvuohta lágidit dilálašvuođaid – lágaid, ekonomalaš doarjagiid ja juolludemiid ja vástesaš doaimmaid bokte – dasa ahte unnitlohku oazžu vejolašvuođaid ávkkástallat vuoigatvuodaidisguin. Diekkár áddejumi dorjot Olmmošvuoigatvuodálávdegotti oppalaš mearkkašumit 27. artihkkali.⁴⁵ Positiiva doaimmat lánkahámis eai gáibiduvvo dušše stáhta iežas doaimmaid ektui, muhto maiddá eará olbmuid ektui stáhtas. Lávdegoddi čujuha ahte geatnegasvuohta suodjalit vuoigatvuodaid 27. artihkkala olis maiddá lea unnitlogu návccaidda duohken seailuhit iežas kultuvrra. Dan dihte sáhtttá 27. artihkkala vuodul leat dárbbaslaš čađahit positiiva doaimmaid mat gealbudit unnitlogu doaimmahit iežas kultuvrra.

⁴³ Ovdamearkka dihte Länsman-ášši, čuo. 9.5.

⁴⁴ Gč. Carsten Smith: *Om samenes rett til naturressurser – særlig ved fiskerireguleringer (Sámiid vuoigatvuohta luondduriggodagaide – erenoamážit guolástusreguleremiin)* girjjis Lov og Rett 1990 s. 507-534, s. 525. Dán orru maiddá Olmmošvuoigatvuodálávdegoddi eaktudan Länsman-ášši, čuo. 9.8.

⁴⁵ Seamma go 39. juolgenohta, čuo. 6.1.

Datte ferte deattuhuvvot ahte ii sáhte dás dadjat dađi čielgaseappot man láhkái geatnegasvuoda galgá deavdit.⁴⁶ 27. artihkala ii suodjal álgoálbmogiid eananvuoigatvuodaid iešalddis. Dán artihkala mielde lea stáhtas vissis meari árvvoštallanvuoigatvuohta das movt áigu deavdit geatnegasvuoda sihkkarastit kulturdoaimmaheami. Artihkala mielde ii leat makkárge geatnegasvuohta ásahtit dahje doahttalit priváhtarievttálaš dilálašvuodaid mearravalljodagaid dáfus.

Seammás lea lávdegoddi iežas oppalaš komentárain dadjan ahte vai duohtandahket vuoigatvuoda 27. artihkala olis, de geatnegahttojit stáhtat ásahtit doaibmabijuid mat sihkkarastet unnitloguservodagaid láhtuide beaktilis searvama mearrádusaide mat gusket sidjiide.⁴⁷ Dán ferte geahččat ovttas maŋit mearrádusaiguin main Olmmošvuoigatvuoda-lávdegoddi dulko 27. artihkala ovttas 1. artihkkaliin, mii fátmasta iešmearrideami vuoigatvuoda ja vuoigatvuoda hálldašit iežas luondduriggodagaid.⁴⁸

Čoahkkáigeassun lea ahte 27. artihkala maiddái sihkkarastá sámiide vuoigatvuoda beassat guollebivdui ja searvat mearrádusaid dahkamii mat gusket resurssaid hálldašepmái.

4.3.3 ILO 1989 konvenšuvdna nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji rikkain (ILO 169)

ILO 169 mearrádusaid ferte atnit riikkaidgaskasaš unnimusmearrin álgoálbmogiid vuoigatvuodaid hárrái. Ulbmilin ILO-konvenšuvnnain lea nannet álgoálbmogiid vuoigatvuodaid resurssaide dain guovlluin go sii ellet dahje muđui ávkkástallet.

ILO 169 lea guovddáš konvenšuvdna álgoálbmogiidda, masa álgoálbmogat miehtá máilmmi čujuhit go čuoččuhit iežaset vuoigatvuodaid. Lea leamaš digaštallan das man muddui mearrariggodagat gullet konvenšuvnna doaibmasuorgái, ja sáhttet go dasto álgoálbmogat geavahit ILO-konvenšuvnna čuoččuhit vuoigatvuodaideaset.

13. artihkala nr. 1 mielde geatnegahtto stáhta:

... gudnejabttit dan erenoamáš mearkekašumi mii dáid álbmogiid ja sin eatnama dahje guovllu dahje guktuid gaskavuodas lea sin kultuvrii dahje vuoijjalaš árvvuide, ja erenoamážit dán gaskavuodas servodatlaš beliid.

ILO 169 15. artihkala nr. 1 lea guovddáš mearrádus sámi vuoigatvuodaid dáfus viežžat áigái boađu mearas:

Dáid álbmogiid vuoigatvuodaid iežaset eatnamiid luondduriggodagaid galgá erenoamážit dorrvastit. Dáidda vuoigatvuodaide gullet dáid álbmogiid vuoigatvuodas leat osolažžan dáid luondduriggodagaid geavabeamis, hálldašeamis ja suodjaleamis.

Lea leamaš jearaldahkan gusto go 15. artihkala riddo- ja mearraguovlluid dáfus. Go mearrádusas geavahuvvo doaba “eatnamat”, de eai oro diet gullame mearrádusa vuollái. Nuppe dáfus lea doaba sierra čilgejuvvon 13. artihkkala 2. čuoggás:

⁴⁶ Hans Petter Graver ja Geir Ulfstein Finnmárkolága álbmotrievttálaš árvvoštallan, man gávdná Justisdepartemeantta ruovttusiidduin: <http://www.odin.dep.no/jd/norsk/publ/rapporter/012101-220018/index-dok000-b-n-a.html> (cuoŋománus 2004).

⁴⁷ Seamma go juolgenohta 39, 7. čuo.

⁴⁸ Ovdamearkka dihte Mahuika-ášši, čuo. 9.2

Sániin “eatnamat” oavvilduvvojit 15. ja 16. artihkkalis maiddá guovllut, dl. olles dat biras mas dát álbmogat ássat dahje man dat muđui geavabit.

Lea lunddolaš ipmirdit doahpaga “olles dat biras” maiddá fátmastit mearraguovlluid mat leat álgoálbmoga lunddolaš eallinguovlun, gos ee. guolástit ja bivdet ja earáládje ávkkástallet luonddu. Dan vuodul eai leat vuoigatvuodát 15. artihkkala mielde gáržžiduvvon dušše luondduriggodagaide eatnamis, muhto gustojit maiddá mearas.

ILO 169 ovdabargguin čuovvu ahte mihttomearrin 13. artihkkala 2. čuoggáin lei sihkkarastit álgoálbmogiidda dárbblaš gozihanválddi daid luondduriggodagaid dáfus maid sii árbevirolaččat leat ávkkástallan, muhto maidda ii leat oamastanvuoigatvuohta. Konvenšuvnna ovdabargguin namuhuvvojit “non-land resources such as flora, fauna, subsurface deposits and sea-ice; water rights, fishing rights, etc.”⁴⁹

Sámevuoigatvuodálávdegotti álbmotrievttijoavku lea vuđolaččat guorahallan dáid mearrádusaid ja gávnnahe ahte “... leat vuđolaš ákkat atnit vuodđun ahte 15. ja 16 artihkkaliid mearrádusat maiddá fátmastit mearraguovlluid...”⁵⁰ Viidáseappot calká:

Vai álgoálbmot galgá sáhttit gáhttet ja ovdánahttit iežas eallinlági ja kultuvrra, de lea dárbblaš sihkkarastit ii dušše doaimmaid eatnamis ja bivddu ja jávreguolásteami jávrriin ja jogain, muhto maiddá sihkkarastit mearraguolásteami ja –bivddu resursavuodu ...

Dan dihte adno vuodđun ahte 15. artihkal nr. 1 fátmasta mearrariggodagaid (marina resurssaid).

Dán mearrádusa mielde lea stáhtas geatnegasvuohta erenoamážit sihkkarastit álgoálbmoga vuoigatvuoda iežas eatnamiid luondduriggodagaide (“shall be specially safeguarded”). Dat lea nappo njuolggadussan almmolašrievttálaš hálddašeapmái.

Mearrádusas deattuhuvvo dát geatnegasvuohta álgoálbmogiid vuoigatvuoda dáfus searvat hálddašeapmái. Dat sisttisdoallá vuoigatvuoda leat mielde dáid riggodagaid geavaheamis, stivremis ja gáhttemis (“... to participate in the use, management and conservation of these resources”).

Go álgoálbmogii galgá sihkkarastit vuoigatvuoda dahje beassama mearrariggodagaide, de ožžot vuoigatvuodát priváhtariivttálaš vuodu. Sámit galget maid leat mielde resursahálddašeamis. Dat mearkkaša ahte álgoálbmogiin ii leat vuoigatvuoda dušše cealkámušaid buktit reguleremiidda mat guoskkahit sin luondduávkkástallama, ovdal go mearrádusat dahkkojit.

Oassálastinvuoigatvuodát leat nannoseappot go dálbalaš bealálašvuoigatvuodát hálddašanlága mielde, go juo mearrádusas daddjo ahte sii galget “... participate in the use”.⁵¹ Dát sáhtta ipmirduvvot álgoálbmoga vuoigatvuohtan oazžut ovddasteami dain orgánain mat dahket mearrádusaid ja main lea ovddasvástádus álgoálbmoga guovlluid resursahálddašeamis.

Dát geatnegasvuohta vástida geatnegasvuhtii ILO 169 7. artihkkalis man mielde stáhta earret eará galgá ovttasbarggus álgoálbmogiin mearridit doaimmaid maid ulbmil lea gáhttet ja suodjalit birra dain

⁴⁹ International Labour Conference, 76th session, 1989, Report IV (2A), s. 35, jf. gč. maid s. 37- 41.

⁵⁰ NOU 1997:5, s. 39 gurut ravddas.

⁵¹ Seamma go juolgenohta 46, 3. čuokkis.

guovlluin gos álgoálbmot eallá. Maiddáí geatnegasvuohta 23. artihkkala olis čájeha ahte deattuhuvvo garrasit sihkkarastit álgoálbmogiid vejolašvuođa doaimmahit árbevirolaš ealáhusaid ja leat mielde resurssaid hálldašeamis.

Geatnegasvuohta erenoamážit sihkkarastit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid sisttisdoallá maiddáí ávnnaslaš gáibádusaid stáhtii dan bokte ahte dat bivdoeriid mearrideamis, eriid juohkimis ja eará reguleremiin ferte vuhtii váldit álgoálbmoga beroštumiid. Jus ásahuvvojit bivdoearreortnegat mat dagahit sámii guolásteaddjiid olggobeallái sin árbevirolaš bivdoguovlluid, de rihkku dat 15. artihkkala mearrádusa man mielde stáhta lea geatnegas sihkkarastit sin vuoigatvuođa luondduriggodagaide. Bajábealde namuhuvvon ortnegat sáhttet maid mielddisbuktit ahte sin vuoigatvuohta doaimmahit iežaset kultuvrra gildojuvvo, ja dat rihkku mearrádusa 27. artihkkala, man mielde sin vuoigatvuohta luondduriggodagaide galgá erenoamážit sihkkarastot.

4.3.4 Birasgáhttenkonvenšuvnnat

Stáhta geatnegasvuođat mearraresurssaid sámii ávkkástallama ja hálldašeamis ektui eai čuovo dušše riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođain. Ođđaset riikkaidgaskasaš birasrievttis dohkkehuvvojit álgoálbmogiid árbevirolaš resurssaávkástallamat deatalaš doaibmabidjun sihkkarastit birrasa ja luondduriggodagaide guoddevaš geavaheami. Duot maŋemus lea guovddáš riikkaidgaskasaš birasrievttálaš prinsihppa.

Dát čuovvu ee. Biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnnas, man Norga lea vuolláičállán.⁵² Konvenšuvnna ulbmilin lea sealluhit biologalaš šláddjivuoda, geavahit šláddjivuoda elemeanttaid guoddevaš vuogi mielde ja juogadit genehtalaš resurssaid ávkkástallama vuoiggalaš vuogi mielde, vrd. 1. artihkkala. Oassin dás lea ahte stáhtat geatnegahttojuvvojit sealluhit luonddu biologalaš šláddjivuoda, vrd. 8. artihkkala. Okta váikkuhandoaimmain lea mearrádusa j bustáva vuolde (dás jorgaluvvon dárogielas sámegilli):

“... vuhtii válddiidettiin iežas našovnnalaš lágaid, doahttalit, gáhttet ja doalahit daid álgoálbmotmáhtuid ja báikkálaš máhtuid, innovašuvnnaid ja geavadiid, mat ovddastit árbevirolaš eallinlágaid main lea mearkašupmi biologalaš šláddjivuoda sealluheapmái ja guoddevaš geavaheapmái, ja ovddidit dáid viidat geavaheami, diekkár máhtuid, innovašuvnnaid ja geavadiid eaiggádiid miediheami ja searvama bokte, ja maiddáí fuolahit ahte dákkár máhtuid, innovašuvnnaid ja geavadiid geavaheami ovdamunit juogaduvvojit govttolaččat...”

Mearrádus lea guovtti oasis, ja mearrádusa *vuosttaš oasis* regulerejuvvo stáhta geatnegasvuohta árvvus atnit ja sealluhit máhtu, geavada ja hutkosiid, maid oamastit álgoálbmogat ja báikkálaš servodagat mat leat mielde sealluheame ja guoddevaččat ávkkástallame biologalaš šláddjivuoda. Dát leat máhtut, geavadat ja hutkosat maid álgoálbmogat ja báikkálaš servodagat leat ovdánahttan lagas oktavuodas luondduin. Sin sorjávašvuohta ja gullevašvuohta lundui lea ásahan geavada mii vuhtii váldá birrasa.

Lea váttis deavdit stáhta geatnegasvuođa geavahit dakkár váikkuhandoaimmaid suodjalan dihte biologalaš šláddjivuoda, jus sii geat oamastit máhtu eai beasa aktiivvalaččat leat mielde suodjaleame ja hálldašeamis riggodagaide. Dat eaktuda maiddáí ahte sii ožžot vejolašvuođa ain viidáseappot árbevirolaččat geavahit

---

⁵² Convention on Biological Diversity, gjengitt på <http://www.biodiv.org/convention/articles.asp> (borgemánus 2004).

luondduriggodagaid. Seammás mearrádušas ii daddjo konkrehtalaččat mainna lágiin geatnegasvuohta galgá devdojuvvot. Stáhtas lea dihto árvoštanfriddjavuohta našovnnalaš implementereme dáfus.

8. artihkkala j bustáva vuosttaš oasi ferte dulkot ovttas 10. artihkkala c bustávain biologalaš šláddjivuoda guoddevaš geavaheami birra, man mielde stáhta geatnegahtto sihkkarastit ja movttiidahttit biologalaš resurssaid dábálaš geavaheami mii dáhpáhuvvá árbevirolaš kultuvrralaš vuogi mielde ja mii ii riikko suodjaleami ja guoddi ávkkástallama prinsihpa.

Guolleriggodagaid sámi árbevirolaš ávkkástallan lea dakkár kultuvrralaš geavat man dát mearráduš fátmasta. Geatnegasvuohta sihkkarastit biologalaš resurssaid geavahuvvot nie ferte mielddisbuktit ahte stáhta ásaha posiitiiva doaimmaid.

Álgoálbmogiid ja báikkálaš servodagaid máhttu ja gelbbolašvuohta adno nu deatalažžan biologalaš šláddjivuoda gáhttemis ahte stáhta 8. artihkkala j bustáva *nuppi oasi* mielde galgá bargat dan ovdii ahte dat eanet váldojuvvot atnui. Muhto dat ii galgga dáhpáhuvvat ovdal go máhtuid oamasteaddjit leat miedihán ja searvan, go sidjiide galgá sihkkarastot govttolaš oasi geavaheami bohtosiin. Dát eaktu gáibida stáhta sihkkarastit álgoálbmogiid vuoigatvuoda iežaset máhtuide ja ođđahutkosiidda komersiála geavaheami vuostá almmá iežaset miediheami haga ja vuoittu oažžuma haga.

Maiddá eará riikkaidgaskasaš dokumenttain, sihke rievttálaš ja ii-rievttálaš dokumenttain, dohkkehuvvojit álgoálbmogiid ja báikkálaš servodagaid árbevirolaš máhtut ja luondduriggodagaid ávkkástallamat doaibman maid bokte olaha guoddi resursageavaheami.

ON-šiehtadusas johtti guollemáddodagaid ja guhkásmanni guollemáddodagaid⁵³ birra, man Norga lea vuolláičállán, lea okta stáhtaid oppalaš hálddašanprinsihpain ahte (vrd. 5. artihkkala i bustáva):

“... vuhtii váldit daid guolásteddjiid beroštumiid geat bivdet ovttagardánis neavvuiguin ja iežaset birgejuvmin...”

Dát prinsihppa lea vuodđun dasa makkár mearrádušaid stáhtat sáhttet dahkat johtti guollemáddodagaid hálddašeamis, nugo Norgga-Árktalaš dorski hálddašeamis.

Viidáseappot čuovvu FAO dohkálaš guolásteami meannudanvuogi njuolggadusain⁵⁴ ahte guolástusreguleremiid oktavuodas galgá stáhta “... doarvái vuhtii váldit árbevirolaš geavada ja álgoálbmogiid ja báikkálaš servodagaid dárbbuid, go sin birgejuvmi nu sakka lea guolástusresurssaid duohken...”, vrd. artihkkala 7.6.6.

Birasváldočaahkkimat Rios (1992) ja Johannsburgas (2002) ledje mielde oktiiveheame olmmošrievttálaš ja birasrievttálaš lahonemiid álgoálbmogiid ja luondduriggodagaid oktavuodas: dohkkehuvvui ahte beassat luondduresurssaide lea mearkkašahhti eaktun álgoálbmogiid sosiála ovdáneapmái ja sin sajadahkii luondduriggodagaid seailuheamis.

---

⁵³ Agreement for the implementation of the provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the conservation and management of straddling fish stocks and highly migratory fish stocks, gjengett på http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/fish_stocks_agreement/CONF164_37.htm (borgemánus 2004).

⁵⁴ Code of Conduct For Responsible Fisheries, gávdno dáppe: www.fao.org/DOCREP/005/v9878e/v9878e00.htm (borgemánus 2004). Njuolggadusat eai leat rievttálaččat geatnegahttit.

Agenda 21⁵⁵, doaibmaplána mii mearriduvvui Riokonferánsas, sisttisdoallá mihttomeriid ja doaibmabijuid maid bokte álgoálbmogiid sajádat nannejuvvo (26. kapihtal). Okta ulbmiliin lea dohkkehit dan mearkkašumi mii luondduriggodagaid ávkástallamis lea sin kultuvrii ja ekonomiijii. Álgoálbmogat galget maiddái váldot mielde riggodagaid hálldašeamis sihke báikkálaš ja nášovnnalaš dásis.

Johannesburg-váldočoahkkima loahppacealkámuša 23. prinsihpas⁵⁶ geardduhuvvo álgoálbmogiid guovddáš sajádat guoddi ovdáneamis. Čađahanplána (Plan of Implementation) sisttisdoallá eatnat mihttomeriid ja váikkuhandoaimmaid álgoálbmogiid ja luondduriggodagaid hárrái. Stáhtat galget earret eará ovánahttit prográmmaid maid bokte eanandoalloguovlluid produktivitehta ovdánahtto guoddevaččan, ja čáhceriggodagat ávkástallojuvvojit ávkálaččat. Dát galgá erenoamážit dáhpáhuvvat álgoálbmogiid ja báikkálaš servodagaid dohkkehan vugiid vuodul [čuokkis 38 (d)]. Stáhtat galget maiddái dahkat mearrádusaid mat suodjalit álgoálbmogiid iežaset hálldašánvugiid [čuokkis 38 (h)].

4.3.5 ON konvenšuvdna nissonolbmuid vealaheami jávkadeami birra

Nissonkonvenšuvdna mearriduvvui ON genaralčoahkkimis juovlamánu 18. beaivvi 1979 ja bođii fápmui čakčamánu 1981. Konvenšuvdna gáibida nissonolbmuid ovtadássásašvuoda eallima buot dásiin; politihkalaččat, ekonomalaččat, sosiálalaččat ja siviilalaččat. Lassibeavdegirji nissonkonvenšuvdnii mearriduvvui golggotmánu 6. beaivvi 1999. Dat bođii fápmui juovlamánu 22. beaivvi 2000 ja addá ovttaskas olbmuid dahje joavkkuid vuoigatvuoda váidit nissonkonvenšuvdna rihkkumiid gozihanorgánii CEDAW-lávdegoddi.

1. artihkkalis definerejuvvo nissonolbmuid vealaheami ná (dás jorgaluvvon dárogielas sámegilli):

Buot sonderemat, olggusteami dahje gáržžideami sohkabeali vuodul, maid váikkuhus dahje ulbmil lea ráddjet dahje hilgut nissonolbmuid olmmošvuoigatvuodaid dohkkeheami, ávkástallama dahje doaimmaheami, dahje nissonolbmuid friddjavuođa politihkalaš, ekonomalaš, sosiála, kultuvrralaš, siviila dahje guđege eará suorggis, dievdduid ja nissoniid ovtadássásašvuoda vuodul ja beroškeahhtá náittosdillestáhtusis.

2. artihkal dubme buotlágán nissonvealaheami. Earret eará geatnegahttojit bealálaččat dahkat heivvolaš mearrádusaid, maiddái láhkahámis, rievdadit dahje heaittihit dálá lágaid, láhkaásahusaid, riektievieruid ja geavadiid mat vealahit nissonolbmuid. (Artihkal 2 (f)).

Nissonkonvenšuvdna addá 4. artihkkalis vejolašvuoda bealálaččaide mearridit gaskaboddosaš sierradoaimmaid mat namalassii ovddidit ovtadássásašvuoda nissoniid ja dievdduid gaska. Diekkár doaimmat galget heaittihuvvot go ovttalágán vejolašvuodat ja giedahallan leat olahuvvon. Konvenšuvdna sisttisdoallá maiddái mearrádusaid ovdagáttuid ja vieruid ja dábiid jávkadeami birra mat vulget nissoniid ja dievdduid stereotipiálaš rollain. (art. 5 (a))

14. artihkal geatnegahtta bealálaččaid vuhtii váldit daid erenoamáš váttisvuodaid maid boaittobeali báikkiid nissonat vásihit, ja vuhtii váldit dan deatalaš saji mii dain nissoniin lea bearraša bajásdoallamis, earret eará iežaset barggaid ja doaimmaid bokte mat leat olggobealde ruhtaekonomiija.

⁵⁵ Agenda 21 gávdno dáppe www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21toc.htm (borgemánu 2004).

⁵⁶ Johannesburg-čoahkkima loahppacealkámuša ja doaibmaplána gávdno dáppe <http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/636/93/PDF/N0263693.pdf?OpenElement> (borgemánu 2004).

4.3.6 Eará relevánta álbmotvuoigatvuodalaš dokumenttat ja ávžžuhusat

Sámediggi raportere njuolga ILO:i Genevas das movt Norga deavdá konvenšuvnna mearrádusaid. Čujuhuvvo cealkámuššii ILO Ekspeartajoavkkus (Committee of Experts) 1995:s mas joavku komentere gustovaš Norgga rievtti.⁵⁷ Das áddá ILO Ekspeartajoavku garra signálaid Norgga eiseválddiide dan birra ahte konsultašuvdnageatnegasvuohta ILO 15. artihkkala (2) mielde ii leat devdojuvvon konvenšuvnna mearrádusaid ja ulbmiliid mielde. Cealkámuš lea addon minerálaid ávkkástallama oktavuodas, muhto lea maiddá relevánta sámiid vuogatvuodaid dáfus riddoguolásteapmái ja riddoguovlluid riggodagaid ávkkástallamis.

CERD (ON Čeardavealahanlávdegotti) ávžžuhusat finnmárkolága dáfus fertejit deattuhuvvot dán oktavuodas, go lávdegotti ávžžuhus lea ahte Finnmárkku riggodagaid hálddašemi dafus galget sámit ja stáhta ovttasráđiid soahpat čovdosiid.⁵⁸ Sámedikki oainnu mielde guoská dát čielgasit maiddá áhperiggodagaide, man maiddá guovllulaš perspektiiva váldojuvvo vuhtii.

---

⁵⁷ Observation by the Committee of Experts, 1995 (Norway).

⁵⁸ FN dokument CERD/C/63/CO/9

5.0 Regulerernortnegat ja hálddašeapmi sámi perspektiivvas

Sámedikki váldoulbmil guolleriggodagaid hálddašeamis lea čilgejuvvon 2002-2005 Sámediggeplánas:

“ Sámi servodatovddideapmái lea áibbas vealtameahtun dat ahte ovddiduvvojit dakkár hálddašánmálet maid bokte báikegottiid olbmot sáhttet oažžut ávkki iežaset ovdamuniin. Lagašvuoda ja sorjakeahtes* prinsihpa ferte bidjat vuodđun ealábuspolitihkkii, ja báikekálaš hálddašánmáliid geahčaleami lea deatálaš strategija sámi servodagaid ovddideapmái riddo- ja vuotnaguolluin, ja báikekálaš, riddolagaš resurssaiguin ávkástallama láhčimii.”⁵⁹

* Sámediggeplánas lea boastut jorgaluvvon “áhengighetsprinsippet”. Rivttes sátni lea “sorjavašvuodaprinsihppa”.

Sámedikki politihkas lea váldoulbmilin maiddá ahte guolleriggodagat leat deatálaš vuodđun ealáhuseallima, kultuvrra, giela ja identitehta suddjemis ja ovdánahttimis, ja ahte guolleriggodagat hálddašuvvojit sámiid iežaset eavttuid mielde ja riikka ja gaskariikkalaš eamiálbmotgeatnegasvuodaid mielde.

Guolleriggodagaid hálddašeami vuodđu ferte leat lagašvuoda- ja sorjavašvuodaprinsihppa mii mearkkaša ahte riggodagat hálddašuvvojit báikkálaččat ja guovllulaččat vai sámi riddo- ja vuotnaguovlluid barggahan- ja ássanvuodđu nannejuvvo.

5.1 Hálddašeapmi

Stuoradikkis lea váldoovddasvástádus guolleriggodagaid hálddašeamis. Guolástusdepartemeanttas lea politihkalaš ovddasvástádus, Guolástusdirektoráhta fas jođiha beaivválaš hálddašeami.

Go resursahálddašeami, guolástandoaimmaid dahje guolásteami gánnáheami dáfus leaš dárbu, de sáhttet mearriduvvot njuolggadusat mat addet lobi searvat guolástit dihto guovllus searvanlága 21.§ mielde.⁶⁰ Lobiid ráddjemat sáhttet lága mielde gustot buot guollesorttaid guolásteapmái, dahje gustot dihto fanassturrodameriide, dihto bivdoneavvuiguin guolásteapmái, dihto geográfalaš guovlluide dahje dihto áigodagaide. Geavtlaččat lea váldogáibádus leamaš ahte lea ovdal searvan guoskevaš guollebivdui.

Lobiid ráddjedettiin sáhttet eiseválddit defineret daid guolásteddiid dahje dan joavkku mii galgá oažžut lobi searvat, ja geaidda fas ii addojuvvo lohpi. Nubbi molssaeaktu lea ahte láhkaásahusat ja mearrádušat definerijit iešguđet joavkkuid. Ovtta joavkkus sáhttet leat oalle garra eavttut beassat searvat ("ráddjejuvvon joavku", omd. Joavku I dorsebivddus 62° D davábealde), nubbi joavku sáhtta lea áibbas rabas buohkaide geat leat lohkkjuvvon guolásteddiidlohkui ja geat eaiggáduššet fatnasa mii lea čállojuvvon mearkaregistarii ("rabas joavku", omd. Joavku II dorsebivddus).

5.1.2 Feastonuohttefatnasiid ja dábálaš fatnasiid resursajuohkin - feastonuohtteráidallas

1990 rájes juhkkjuvvui Norgga Norgga-Árktalaš dorseearri daid fatnasiid, mat bivdet dábálaš bivdoneavvuiguin (firpmiin, liinnain, snoraldatnuhtiin, giehtavađuin ja sullásaččaiguin) ja feastonuohttefatnasiid gaska, nu gohčoduvvon feastonuohtteráidallasa mielde. Vaikko earit maiddá ovdal

⁵⁹ 2002-2005 Sámediggeplána

⁶⁰ Njukčamánu 26.b. 1999 láhka nr 15 guolástan- ja bivdosearvanrievtti birra.

juhkkovuvvojedje iešguđetlágán fanasjoavkkuid gaskka, lea feastonuohtteráidalas juoga lágán čoavdda man mielde áhpe-, riddo- ja vuotnabivdoriggodagat juhkkovuvvojit. Norgga guolástussearvi lea evttohan feastonuohtteráidalasa.

1. tabella 1990` Norgga-Árktalaš dorseeriid juolludeamit "Feastonuohtteráidalasa" mielde

Norgga earri	Vuollel 100.000 tonna	100.000-150.000 tonna	150.000-200.000 tonna	200.000-300.000 tonna	Badjel 300.000 tonna
Dábálaš fatnasat	80 %	75 %	72 %	59 %	65 %
Feastonuohtti	20 %	25 %	28 %	31 %	35 %

Tabella čájeha movt feastonuohtteráidalas vuoruha riddofatnasiid go oppalaš earit leat smávvát. Feastonuohtteráidalasa mielde dáhtoše feastonuohttefatnasat nu stuora eari go vejolaš danne go de ožžot feastonuohttefanasjoavkun stuorát dorseoasi. Ná lea vuoruhuvvon maiddái de go feastonuohtteráidalas lea leamaš muddejuvnon.

Guolástusdepartementa lea eanas muddui čuvvon daid juolludančovdosiid ja regulerenrievdadusaid maid Norgga guolástussearvi lea evttohan. Dorseeriid juohkin feastonuohtteráidalasa mielde lei Norgga guolástussearvi siskkáldas soahpamuš feastonuohttefatnasiid ja dábálaš fatnasiid gaskka, ja jurddašuvvui leat dohkálaš čoavddusin dalle go álggahuvvui. Dál go sihke márkan, haddi ja varas buktagiid johtu lea lassánan, de oaivvildit ollusat ahte feastonuohtteráidalas hehte vuoiggalaš resursajuohkima feastonuohttefatnasiid ja dábálaš fatnasiid gaskka. Ollusat oaivvildit maiddái ahte feastonuohtteráidalas hehte buvttadeami mii livččii buorebut heiven márkaniid ja mii válddášii buoret vára guoli varasvuodas. Sámediggi dáhttu feastonuohtteráidalasa vuodu ja ulbmiliid guorahallojuvnot.

5.2 Riddo- ja vuotnafatnasiid earre-, struktuvra- ja heaittihanortnegat (kondemnerenortnegat)

Áššis 36/02 *Riddo- ja vuotnafatnasiid bivdoearre-, struktur- ja anuseretváldinortnegat* meannudii Sámediggi *“Guolástusdepartemeantta gulaskuddannotáhta árvalusa birra, mii evttoha sierra earreortnegiid daid vuollel 28 mehtera fatnasiid várás, mat servet bivduide, main lea beassanrádjehus”*

Ášši lea Norgga guolástuspolitihka nuppástuhttin mii dagahii ahte unnán gánnáhahtti stuora fatnasiid earit nannejuvvojedje unnit fatnasiid ovdalii mat livčče gánnáhahttit. Struktuvra- ja heaittihanortnet mielddisbuvttii ahte sullii 450 fatnasa mat eanas ledje vuollel 15 mehtera galge heaittihuvvot, ja daid earit galge sirdojuvvot daidda fatnasiidda mat báhce.

Ovttamielalaš Sámediggi vuostálasttii ásahtit ortnegiid maiguin unnida smávvafanaslogu danne go dát buvttášii negatiiva váikkuhusaid mearrasámi guovlluide. Sámediggi jáhkka riddo- ja vuotnafatnasiid massit ain eanet guolástanrivttiid go dákkár struktuvradoaimmat ja vuovdevaš earit ásahtuvvojit. Dat fas dagaha ahte ain eanet bargosajit heaittihuvvojit ja riddo- ja vuotnaguovlluid sámi kultuvra áitojuvvo ain eambbo. Sámediggi gáibidii maiddái ahte čađahuvvo guolástuspolitihkalaš stuoradiggegulaskuddan mas erenoamážit deattuhuvvo manne nu olu sámi riddo- ja vuotnaguovlluid smávvabivdit leat massán guolástanrivttiideaset.

Riikkarevišuvdna lea suokkardan guolleriggodagaid hálldašeami (31.03.04) ja lea garrasit moaitán dan movt iešguđet ráđđehusat leat čuvvon Stuuradikki dáhtu guolásteami hárrái. Sámediggi lea mearkkašan

ahte Riikkarevišuvdna ii leat suokkardan movt mearriduvvon eamiálbmotpolitihka ja Norgga guolástushálddašeami galggašii ovttaštuhtit, ja dan atná Sámediggi áibbas deatalažžan.

5.2.1 Fatnasat vuollel 10 mehtera

2002 rájes mearriduvvui ođđa guhkkodatjuohkin Joavkku I riddofatnasiidda; "*Finnmárkomodealla*". Das juhkkovuvvojat fatnasat mat leat vuollel 28 mehtera njealji joavkun: fatnasat vuollel 10 mehtera, fatnasat gaskal 10 ja 14,99 mehtera, fatnasat gaskal 15 ja 20,99 mehtera ja fatnasat gaskal 21 ja 27,99 mehtera. Ulbmil "*Finnmárkomodeallain*" lea bisuhit riddofanaslogus iešguđet lágán fatnasiid ja oččodit vuoiggaláš gilvvu joavkku fatnasiid gaskka. Ovdal leat joavkku stuora fatnasat loaktán smávit fatnasiid eriid ee. badjelmearálaš reguleremiid bokte.

2002:s árvvoštalaí Guolástusdepartemeanta dili ja gávnnašii ahte riddofatnasiid jukso- ja sáidebivdui dárbbasuvvojedje lobiid ráddjemat. Danne ášahuvvui ođđa Joavku I dorse-, jukso- ja sáidebivddus 62° D davábealde. Ođđa jovkui gullet buot fatnasat main ovdal lei lohpi searvat Jovkui I, ja dasto vel dat fatnasat mat 1999-2001:s leat guolástan dihto meari juvssu ja sáiddi. Dát eavttut dagahedje ahte olu sámi vuotnaguovlluid fatnasat hilgojuvvojedje joavkkus.

Oktasaš Joavkku I ja Joavkku II ásaheapmi dorse-, jukso ja sáidebivddus lea oktan "*Finnmárkomodealla*" ásaheamiin ja ođđa Joavkku I ásaheamiin láchčan dili joatkit searvearreortnega ovdánahttimiin.

2003 guovvamánu gaskkamuttuin lei 2 606 fatnasis lohpi searvat Jovkui I. Njuolggadusat sáhttet dattege addit sierralobi beassat deavdimis dan sálašgáibádusa mii lei biddjon eaktun Joavkku I searvamii. Danne ii leat vel loahpalaš lohku čielgan.

2004 rájes leat lobit ráddjejuvvon oalle olu deatalaš riddogollebivdduin. Lobiid ráddjemat čuvvot seamma váldoprinsihpaid go dorsebivdoráddjemat 1990:s, muhto muhtun oasážat leat earalágánat. Muhtun guollebivdduin leat ain sihke giddejuvvon ja rabas joavkkut, de go omd. dorsebivddu Joavkkuin I ja II, earáin leat fas aivve giddejuvvon joavkkut. Muhtun guollebivdduin gustojit fas lobiid ráddjemat duššefal fatnasiidda mat leat dihto sturrodagas.

Áhkacincobivdu lea maiddái searvanregulerejuvvon. Das ii leat dattege lohpi sirdit searvanlobi go vuovdá dahje lonuha fatnasa. Áhkacincobivddus lea earri mearriduvvon juohke fatnasa nammii, ja dasa ii váikkut fanasguhkkodat. Dát lea áidna bivdu mii adno vuoiggalážžan danne go sámi guovlluid vuotnabivdiin leat seammassullásaš gilvoeavttut go eará guollebivdiin ja das eai beasa stuora fatnasat guolástit vuonain.

5.2.2 14 jagi reguleremiid bohtosat riddo- ja vuotnafatnasiidda

Sámediggi lea evttohan olu regulerenrievdadasaid, muhto daidda ii leat ožžon áktanas doarjaga. Guolástusdepartemeanta lea eanas čuvvon Norgga guolástussearvvi rávvagiid.

Riddo- ja vuotnafatnasiid bivdu lea regulerejuvvon 14 jagi, ja dat leat mielddisbuktán čuovvovaš bohtosiid:

- 21-28 mehtera guhkkosaš fatnasiid investeremat ja huksemat leat lassánan 91 %:in. Dát fatnasat bivde eanas nuorráguliid vuollel 2,5 kilo, namalassii guliid mat eai vel gođa.

- Guollefatnasat vuollel 10 mehtera leat unnon sullii 65 %:in. Dát fatnasat bivdet eanas stuora goddoguliid.
- Riddodorskemáddodaga badjelmearálaš bivdu boasttu guolástushálddašeami geažil.
- Bárentsábi Norgga-Árktalaš dorskemáddodaga nuppástuvvamat badjelmearálaš bivdima geažil.
- Šákšabivddu bisseheami badjelmearálaš bivdima geažil. Šákšamáddodat lea Barentsábi ekovuogádaga "váldomáddodat", ja lea mielde šaddadeames eanas eará guollemáddodagaid maid.
- Sihke áhpe-, riddo- ja guolástanrievttit leat šaddan gávpegálvun.
- Guollebivdiid lohku lea hirbmadit njiedjan ja sin gaskamearálaš ahki lea lassánan.
- Struktuvra- ja heaittihanortnegiid geažil galget 450 fatnasa vuollel 15 mehtera heaittihuvvot.
- Nissonolbmuid bargu ii šat oidno ja sin guolástusguoskevaš doaimmat eai leat addán sidjiide makkárge rivttiid.
- Nissonolbmot leat beaktilit olgguštuvvon guolásteamis.
- Nissonolbmuid noađuhuvvojit báikkálaš servvodagaid sosiála eallima hálddašettiin.

Konklusuvdna lea ahte Norgga guolástushálddašeapmi ii leat nagodan háhkát ceavzilis guolleriggodatovdánahttima ja dakkár sosiála profiilla reguleremiidda mii boktá álbmoga luohttevašvuoda. Stáhta ii leat veaháge vuhtiiváldán sámi guolástusheiveheami ja dat ii leat láchčan dili mearrasámi kultuvrra ja ealáhusdoaimma áittardeapmái ja ovddideapmái.

5.3 Sámi guollebivdu

5.3.1 Guolastusheiveheapmi

Lea lunddolaš jearrat mii gullá doahpagii sámi guollebivdu. Okta vuohki defineret sámi guollebivddu lea ássanevttuid mielde - omd. ahte guollebivddus lea mearrasámi ássanguovlu vuodđun.

Sámi guolástuslávdegoddi celkkii árvalusastis ahte sápmelaččat serve sihke áhpe-, riddo- ja vuotnabivdui, ja ahte guolástussisabohtu lei deatalaš oassin mearrasámiid ekonomalaš vuodus. Sámit ja dáččat atne eanas muddui seamma bivdoneavvuid.⁶¹

Lávdegoddi anii vuodđun ahte guolásteapmi eahpítkeahttá lei oassi árbevirolaš sámi kultuvrras ja eallinvuogis. Sámiin lei ee. árbevirolaš lotnolasdoaimma mas guolásteapmi doaimmahuvvui lotnolasat eará fidnuiguin, omd. eanandoaluin. Lávdegoddi celkkii dan oktavuodas:

"Lávdegoddi oaivvilda ahte dát doaimma eahpítkeahttá gullá dasa mii čilgejuvvo leat 27. artihkkala guovddášguovlun.⁶² Váikko dákkár ealáhuslotnolasdoaimma ii leat sierranas sámi eallinvuohki, go maiddá earát leat dan doaimmahan dain guovlluin gos sámit eai oro, de lea dat dattege eahpítkeahttá árbevirolaš sámi eallinvuohki".

Nuppe dáfus oaivvildii lávdegoddi ahte "dábálaš" guollebivdu áidnafidnun ii lean dábálaš sámi árbevierru. Omd. oaivvildii lávdegoddi ahte industriijaguolásteapmi áhpefatnasiiguin ja aktiiva bivdoneavvuiguin ii gula 27. artihkkala vuollái.⁶³

⁶¹ Guolástusdepartemeanta nammadii Sámi guolástuslávdegotti geassemánu 21.b. 1993:s ja dat ovddidii árvalusas njukčamánu 10.b. 1997:s.

⁶² Siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid konvenšuvnna mearrádus unnitlogu kultuvrra suodjaleami birra (1966).

⁶³ Sámi guolástuslávdegoddi 1997:73

Lávdegoddi oavvildii ahte riddo- ja vuotnabivdu áidnafidnun illá lei seamma go johkasápmelaččaid luossabivdu dahje boazodoallu. Dattege oavvildii lávdegoddi ahte dát guolásteapmi lei dárbblaš jus sámii servvodagat galget sáhttit heivehuvvot ođđa rámmaevttuide. Danne celkkii lávdegoddi čielgasit ahte dát guolásteapmi "...ferte gohčoduvvot ovddeš áiggi doaimmaid kultuvraovddideaddjin."⁶⁴

Sámi guolástuslávdegoddi deattuhii maiddáa ahte

"... lei riekti ávkkástallat guolleriggodagaiguin mii suddjejuvvo 27. artihkkalis. Bivdojuvvo go guolli dien dahje duon láhkái lea ealáhusdoaimmalas gažaldat, ja sámii servvodagat leat šaddan čuovvut teknologalaš ovdáneami. Lea iešgudet áiggi ealáhusvuohki mii lea vuodđun sámii kultuvrii ja mii lea suddjejuvvon 27. artihkkalis."⁶⁵

Mearrasámi guovlluin leat báikkálaš riggodagat guolásteami vuodđun, ja dat doaimmahuvvo ja lea čadnon ruovttudoalu sosiála fierpmádahkii. Leat mánggas ruovttudoalu lahtuin, vrd kap 3 nissonolbmuid birra, geat árjjalaččat servet guolásteapmái vaikko eai leat fidnui čadnon báikká dahje oasi bokte. Dát searvan nanne ollislaš ruovttudoalu ekonomalaš vuodu. Mearrasámi guovlluin adnojit dievdoolbmuid ja nissonolbmuid bargo- ja ekonomalaš oasis seammaveardasažžan ja seamma dárbblašžžan. Barggut ledje eanas juhkkovuvvon sohkeliid gaska, ja nissonolbmot ja dievdoolbmot ledje "lassiveahkkin" goabbatguoimmiska bargosuorggis, ja dát ii baktán makkárge negatiiva oaviliid báikkálaš servvodagas.

Sámediggi oavvilda ahte Guolástusdepartemeanta ii leat vuhtiiváldán 1985` Alimusrievtti duomu reguleremiid ja struktuvradoaimmaid čadahettiin. Guolástusdepartementa ii leat deattuhan professor dr. Carsten Smitha cealkámušaid 1990:s ge ahte

Sápmelaččain lea rievttálaš vuogiatvuohka dasa ahte čilgejuvvon kultursuodjalanprinsihpat (Vuodđolága §110a:s ja riikkaidgaskasaš minoritehtasuodjaleamis), deattuhuvvojit guolástusreguleremiid hábmedettiin ja čadahettiin.

Sámediggi ii leat goassege miedihán dasa ahte mearrasámit, juogo nissonolbmot dahje dievdoolbmot, galge massit rievtti guolástit eallámušvuodđun, ja boahá ain gáibidit ahte guolástanrievttit maid dáid guovlluid guolásteaddjit masse, máhcahuvvojit sidjiide. Sámediggi ja stuora oassi mearrasámi guovlluid álbmogis atnet dálá reguleremiid vuogiatmeahttuin ja áittan ássami, ealáhussii ja kultuvrii. Reguleren ja bargoárjjalašvuoda váilevaš árvvusatnin ruovttudoalloekonomiija oktavuodas čuzii várra nissonolbmuide erenoamážit.

5.3.2 Sámi guovlluid guolástuspolitihkalaš avádat

1990-logu álggus ásahedje guolástuseiseválddit garra ja vuogiatmeahttuin reguleremiid maid geažil olu guolásteaddjit masse rievtti guolástit. Vearrivuohka lei go dat guolásteaddjit geat **eai lean** badjelmearálaččat ávkkástallan guolleriggodagaiguin masse rivttiid. Vaikko eiseválddit leat rievddadan regulerenortnega ja -hámi maŋgel 1990, de ii leat dattege dát boasttovuohka mii mearrasámi guovllu olbmuide čuzii, veaháge njulgejuvvon. Buhtten dihte dán lea Sámediggi evttohan ásahit golbma guovllu gos báikkálaš hálddašepmi galgá geahččaluvvot; Deanuvuona, Ivgovuona ja Divttasvuona.

⁶⁴ Sámi guolástuslávdegoddi 1997:73

⁶⁵ Sámi guolástuslávdegoddi 1997:73

Eiseválddit leat leamaš hui vuostemielalaččat dán evttohussii vaikko Ráđdehus ee. cealká čuovvovaččat St.diedáhusas nr 51 (1997-98) *Norgga guolástusealáhusa ovdánabttin : Eiseválddit dáhttot ságastallat báikkálaš hálddašanortnegiid birra go dat fal lea beivvolaš.*

Sámediggi dáhttu báikkálaš ja guovllulaš hálddašanortnegiid mat vuodustuvvojit Norgga riikka ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaide eamiálbmogiid guovdu ja odđa riikkaidgaskasaš riektegeavatlašvuhtii (vrd kap 3.0). Stáhtalaš eiseválddiin lea eahpitkeahhtá eamiálbmotrievttálaš geatnegasvuoha váldit Sámedikki fárrui sámi guovlluid mearrariggodagaid hálddašeamis.

Sámi ruovttudoaluid vuodđu lea árbevirolaččat leamaš njuovžilisuoha ja olu lotnolas doaimmat maid buvttadeapmái sihke nissonolbmot ja dievdoolbmot leat ekonomalaččat searvan. Dasa lassin oassálaste maiddá eará lahtut ruovttudoalus. Dat duodašusat mat gávdnojit leat unnán deattuhan nissonolbmuid heivehemiid, muhto namuhit davviguovlluid guolástannissonolbmuid homogenalaš oktasaš joavkun. Sámediggi dáhttu ahte nissonolbmuid oassálastin guolásteamis duodaštuvvo ja ahte resursavuodu geavahepmi ja ávkkástallan dulkojuvvo viidábut vai nissonolbmot olahivčče seamma rivttiid go dievdoolbmot.

Sámediggi dáhttu avádahkii ášahuvvot guovlluriektehálddašeami nu movt professor Smith nai čielggadii 1990:s. Sámediggi gáibida maiddá ahte eiseválddit máhcahit historjjálaš rivttiid guolástusavádahkii ja ahte Sámediggi hálddaša earrevuoigatvuodaide ovttasráđiid báikkálaš ja guovllulaš eiseválddiiguin. Sámediggi gáibida maiddá ahte stáhta ráddje ruđaid oastit ruovttoluotta eriid mearrasámi guovlluide. Earit fertejit leat dan mađe stuorrát ahte olaha gánnáhahtti ja guoddevaš guolástusealáhusa. Jus guolástanfanas vuvdojuvvo dahje go guolástanrievttit eai adno, máhcahuvvojit earit mávssu haga iešguđet guolástusavádagaide ja juhkkujuvvojit earáide, ja dákko bokte nannejit mearrariggodagat ássama.

5.4 Lagašvuoda- ja sorjavašvuoda-prinsihppa

Eiseválddit sáhttet reguleret vuogitvuoda doibmiibidjama, muhto duššefal eamiálbmotrievttálaš rámmaid siskkovalde main lea našovnnalaččat vuodđonjuolggaduslaš ja /dahje riikkaidgaskasaš suodjalus. Áššedovdičielggadeamistis deattuhii Carsten Smith ahte;

Sápmelaččain lea riekti sierradoaimbajiide - positiivvalaš vealabeapmái - riikka nuppi álbmoga ektui, dan muddui go dákkár sierradoaimbijut dárbašuvvojit kultuvrra nannema ja kulturdoaimmaid oktavuodas...⁶⁶

1990:s celkkii Smith maiddá;

... Dálá dilis, go sámi kultuvra lea nu áitojuvvon, bohtet visot stuora muosebuhttimat sámi ealáhusdoaimmaid guovdu, mat áitet sámi guovlluid ássama, sáhttit mearkkasit ahte stáhta ribkeku iežas geatnegasvuoda suodjalit sámi kultuvrra...

Sámediggi lea mearridan čuovvovaš strategiija riggodagaid hálddašeamis ja ávkkástallamis⁶⁷:

---

⁶⁶ Professor Carsten Smitha áššedovdisuokkardallan das makkár rievttálaš geatnegasvuodat eiseválddiin leat sámi álbmoga guovdu guolástusregulereimii oktavuodas: Geigejuvvon Guolástusdepartementii geassemánu 9.b. 1990:s. (oassesitáhta 3. čuo. čoahkkáigeasus)

⁶⁷ Ášši 30/98 *Sámi riddo- ja vuotnaguovlluid doaimaplána 1997-2000*

ásahit lagašvuoda- ja sorjavašvuodaprinsihpa maritiinnalaš riggodagaid hálddašeamis ja geavaheamis

Dát prinsihppa mearkkaša ahte sii geat orrot guovllus ja geat leat sorjavaččat báikkálaš riggodagaide kultuvrra, ealáhusa ja giela bisuheamis, galget maiddái oažžut vuosttašrievtti daiguin riggodagaiguin ávkkástallat.

Lagašvuoda- ja sorjavašvuodaprinsihpa hálddašeapmi mielddisbuktá ceahkkálas regulerenhámi mii bajásdoallá báikkálaš kultuvrra ja ávkkástallama ja mii čuovvu riikka ja riikkaidgaskasaš eamiálbmotgeatnegasvuodaid. Dakkár hálddašeapmi sáhtta maiddái leat mielde njulgeme daid sohkabealálaš bonjuvuodaid maid dálá regulerenmálla lea dagahan.

Sámediggi lea lagašvuoda- ja sorjavašvuodaprinsihpa dulkomis atnán vuodđun Norgga riikkaidgaskasaš eamiálbmotgeatnegasvuodaid, Vuodđolága 110a, Carsten Smitha áššedovdičielggadeami 1990:s, Sámi guolástuslávdegotti čielggadeami 1997:s, Sámi vuoigatvuodáládegotti nuppi oasseárvalusa NAČ, 1997:4 (sámegillii jorgaluvvon, muhto ii almmuhuvvon), Sámi vuoigatvuodáládegotti álbmotrievttijoavkku čielggadeami NOU 1997:5 ja Canádalaš alimusrievtti Sparrowduomu (1990)⁶⁸.

Sámedikki plána- ja ruhtadanlávdegoddi mearkkašii áššis 02/04 *Sámedikki 2003 jahkádiedáhus* meannudeamistis ahte Sámediggi ain galgá doalahit ahte guolástanrievttit kolektiivvalaččat juolluduvvojit *guovlluprinsihpa* mielde.

5.5 Sámedikki vuoruheamit

- Sámediggi áigu ángiruššat guolástanavádagaid ásaheamiin main Sámediggi ja báikkálaš ja guovllulaš eiseválddit hálddašit daidda gullelaš guolástanrievttiid ja main lagašvuoda- ja sorjavašvuodaprinsihppa adno hálddašanvuodđun.
- Sámediggi áigu aktiivvalaččat oččodit guolástanrievttiid máhcahuvvot sámi riddo- ja vuotnaguovlluide ja ahte stuorát oassi guolleriggodagain sirdojuvvo riddo- ja vuotnafatnasiidda. Nissonolbmuid vejolašvuodat ávkkástallat báikkálaš guolleriggodagaiguin galget erenoamážit áittarduvvot.
- Sámediggi áigu oččodit sámi nissonolbmuid rivttiid duodaštuvvot ja dohkkehuvvot seamma dásis go dievdoolbmuid.
- Sámediggi áigu oččodit Stuuradikki čadahit gulaskuddama mas deattuha ovddeš ja dálá guolástushálddašeami smávvalbivdiid rivttiid ektui. Gulaskuddan galgá čadahuvvot dásseárvo- ja sohkabealperspektiivva vuodul.

---

⁶⁸ Canádalaš alimusrievtti duopmu (Sparrow v. The Queen 1990 May 31.)

6.0 Guolásteaddjit, fatnasat ja resursavuodđu

Sámedikki váldoulbmil lea čilgejuvvon 2002-2005 sámediggeplánas:

"Lea ain dárbbaslaš nannet báikkálaš heivehuvvon guollefatnasiid ja dustebatfierpmádaga mii lea čadnon stuorát buvttadanrusttegiidda dáid riggodagaid ávkástaladettiin."

Dasto lea Sámediggi áššis 36/02 Riddo- ja vuotnafatnasiid earre-, struktuvra- ja bilgunortnet mearridan:

"Sámedikki mielas leat smávva ja gaskastuoro fatnasat áibbas vealtameahttun debálaččat ássama doalabeapmái sámi riddo- ja vuotnaguovlluin."

2002-2005 Sámediggeplánas deattuhuvvo ahte muhtun sámi guovlluin lea olu nissonolbmui alit oahppu, ja dát gelbbolašvuohta sáhtá adnot vuodđun ealábuseallima oddasis fuomášumiide ja odđa ealábusdoaimmaide. Das daddjo maddái ahte sibke vuodđoealábusain ja ealábuseallimis muđui dárbbasuvvojit sierra doaimmat nissonolbmuid várás vai sáhtá njulget bonjuvuodaid."

2004` dásseárvopolitihkalaš čielggadeamis lohká Sámediggeráđdi iežas áigut:

"riikka dásis sibkekaruščat ahte dásseárvogažaldat váldo fárrui Sámedikki iešgudet politibkekasurggiide, ja ahte dát ovdanboahdá áššečielggademiin jna."

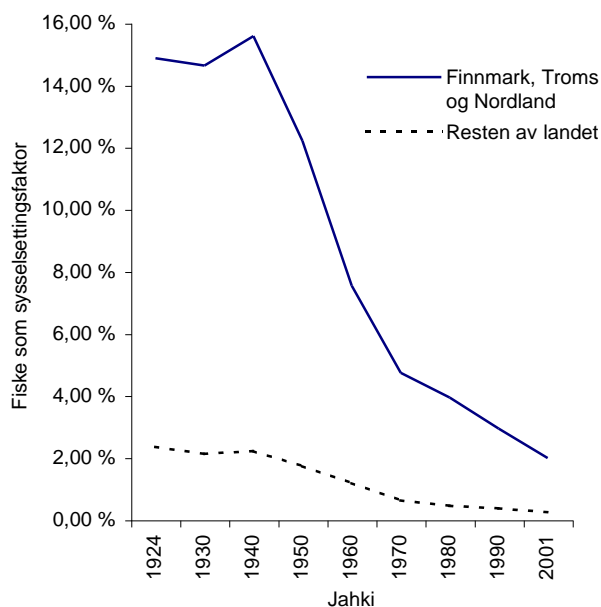
6.1 Norgga ja mearrasámi guovlluid guolásteddjiid lohku

Guolásteapmi ja bivdu leat álo leamaš sámi riddo- ja vuotnaguovlluid ássama ja barggaheami vuodđun, maddái ávnnaslaš vuodđun. Maŋemus 20-30 jagi lea etrefárren lassánan ja olu smávva báikkit leat ávdiluvvan dahje sáhttet ávdiluvvat. Olu mearrasámi servvodagaide leat báhcán goasii duššefal vuorraset dievddut. Nuorat ja nissonolbmot fárrerit eret. Váilevaš guolástanriekti dáidá goit muhtun muddui leat ággan dasa. Čájehuvvo ahte sis-Finnmárkku nuorain lea nannoseamos sámi iešdovdu, riddoguovlluin lea hearkkit sámi iešdovdu, muhto nieiddain lea nannoseat sámi gullevašvuodadovdu go bártnein.⁶⁹ Sámi riddo- ja vuotnaguovlluin leat nuorat máŋgga sajis ealáskahtán báikkálaš servvodagaid. Danne šaddá nuoraid identitehtadovdu deatalažžan dán oktavuodas.

1940:s ledje Norggas sullii 120 000 guolásteaddji, 2001:s fas dušše sullii 20 000. Guolásteaddjit leat nappo unnon 84 %:in. Guolástanfidnus lea aŋkke ain vuđolaš mearkašupmi sámi riddo- ja vuotnaguovlluid ruovttudoaluin ja barggaheamis. Go buohtastahtá Davvi-Norgga ja riikka guolásteaddjelogu unnuma (6.1 fig) álbmotloguin, de barggaha guollebivdu mihá stuorit oasi Davvi-Norggas go riikkas muđui.

⁶⁹ Siv E. Kvernmo; Ung i Sápmi (Nuorra Sámis), 2003

Fig. 6.1 Guolleealáhus bargahanfaktorin, 1924-2001 (Geahča Appendiksa tab. 13-17)

Eiseválddit leat guolásteaddjelogu unnidan maŋemus 20 jagi čadahuvvon danne vai guollefatnasiid gánnáheapmi buorránivččii.

Eiseválddit leat iešguđet lágán doaimmaiguin geahččalan fillet olbmuid fárret, ovtta gaska addui vel eretfárrendoarjja nai daidda geat guđdet ruovttugili. Eiseválddiid sentraliserenpolitihkka doaimmahuvvo ain ja čuoheá erenoamážit smávva servvodagaide gos leat unnán bargovejolašvuodát.

Mearrasámi giliid eretfárremis eai leat eiseválddit beroštan vaikko Sámediggi ja sámi organisašuvnnat mángii leat geardduhan eretfárrema heajos beliid. Eretfárren lea ee. dagahan ahte olu mearrasámi báikkit leat ávdiluvvan, ja sihke giella, árbevierut ja

kultuvra lea hirbmadit raššon. Sámediggi lea olu ángirusšán bissehit eretfárrema ja giliid ja smávvaservvodagaide ávdiluvvama. Muhto nu guhká go olbmot gildojuvvojit ávkkástallamis báikkálaš ja guovllu riggodagaiguin mat leat ássama vuodđun, de gártá dat váttisin.

6.2 Guollefatnasat

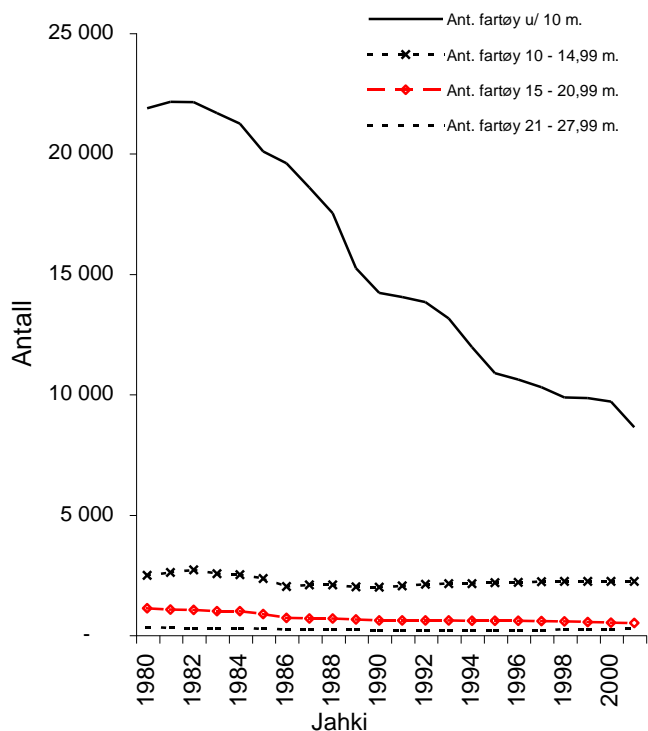
Norggas leat iešguđetlágán fatnasat mat guolástit iešguđetlágán bivdoneavvuiguin, iešguđet guovlluin ja iešguđet áiggiid. Sámediggi lea doarjjaneavvoaparáhtainis dorjon smávva ja gaskasturrošaš fatnasiid danne go dat leat vuodđun sámi riddo- ja vuotnaguovlluid ássamii ja barggaheapmái.

Feastonuhttefatnasat áshuvvojedje 60-70 logus ja áigumuš lei feastonuhttefatnasiiguin sihkkarastit nannama industriijii birrajagedoaimma lassin riddo- ja vuotnabivdui.

Guollefatnasiid struktuvra rievda stuorát fatnasiidda, muhto unnit lohku, mii maiddái leage eiseválddiid ulbmil. Stuora fatnasat eai dattege áshuvvo seamma jođánit sámi guovlluin go muđui riikkas. Várra danne go mearrasámi guovlluide leat báhcán unnán fatnasat ja/dahje ii leat vierru ja dárba guolástit áhpefatnasiiguin, dahje danne go dát nuppástuvvamat leat eambbo kultuvrralaččat eaktuduvvon go struktuvrralaččat.

Fig 6.2 Guollefanalogu rievdan Norggas 1980 – 2001 (Appendiksa tab. 18)

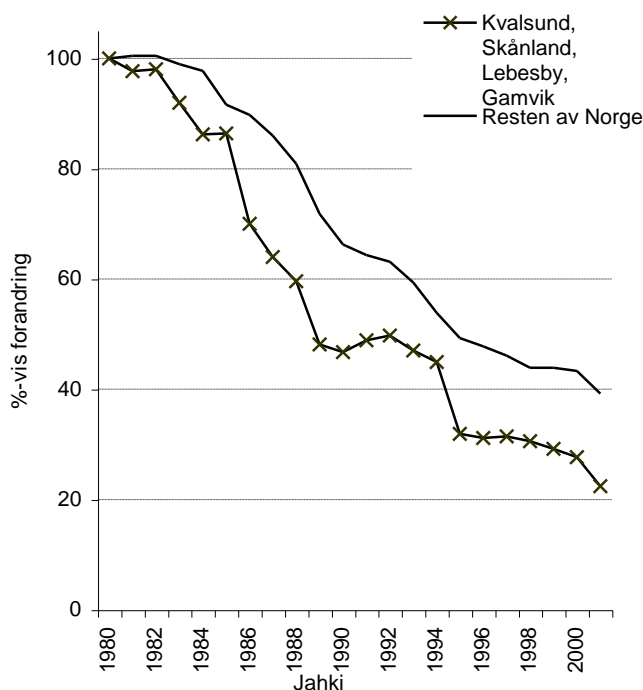

Fatnasat vuollel 10 mehtera leat sakka unnon 1980-2001 gaska, sihke sámi guovlluin ja riikkas muđui. Guollefatnasat vuollel 10 mehtera unno sullii 9 %:in sámi guovlluin 1980-2001 gaska, muđui riikkas unno 8 %:in.

Sámi riddo- ja vuotnaguovlluid guollefatnasat vuollel 15 mehtera dahket suorát oasi fanasoaasis go muđui riikkas. 1980-2001 gaska unnui fanaslohku mihá eanet go muđui riikkas.

Olu sámi smávit suohkaniin nu go Fálesnuoris, Skániin, Davvesiidas ja Gárggaviikkas unno fatnasat vuollel 10 mehtera sullii 80 %:in, muđui riikkas unno sullii 60 %:in.

Fig 6.3 Vuollel 10 mehtera guollefatnasiid lohku 1980-2001 (Appendiksa 19 – 24)

2003:s dohkkehii Stuoradiggi vuollel 15 mehtera guhkkosaš fatnasiid heaitihanortnega.

Sámi guovlluid fanasstruktuvrra vuodul bohtá mearriduvvon heaitihanortnet mielddisbuktit negatiiva váikkuhusaid dáid guovlluid ovdánahtimii, danne go guollefatnasiid lohku ja sturrodat lea čadnon guolásteaddji ruovttudollui ja servvodahkii (vrd čuo 5.3.1).

Go Ealáhuslávdegoddi meannudii St.died. nr 20 (2002-2003) *Strukturtiltak i kystflåten (Riddofatnasiid strukturadoaimmat)*, de dáhtui Sámediggi Stuoradikki čađahit gulaskuddama mas galggai erenoamážit deattuhuvvot manne nu olu smávva bivdit sámi riddo- ja vuotnaguovlluin leat massán rivttiideaset iešguđetlágán struktuvraortnegiid ja heaittihanortnegiid bokte.

6.2.1 Joavkku I riddofatnasat

Joavkku I riddofatnasat vuollel 10 mehtera leat unnon olles 65 %:in 1990-2002 gaska, dan seammás leat eará fatnasat lassánan mearkašahhti olu. Lea veara fuomážit ahte erenoamážit dán joavkkus lávejit leat "nissonolbmuid fatnasat". Fatnasat gaskal 10 ja 15 mehtera ja fatnasat gaskal 21 ja 28 mehtera leat lassánan 39 %:in ja 91 %:in seamma áiggJoavkku I I oppalaš fanaslohku lean unnon 24 %:in, muhto bivdokapasitehta gal lea lassánan. 1990-2002 gaska leat 870 fatnasa luohpan Joavkkus I go eai leat deavdán aktivitehtagáibádusaid, ja sullii 50 fatnasa leat heaittihanortnegiid bokte heaittihuvvon. Dain fatnasiin mat eai olahan aktivitehtagáibádusaid, ledje olu smávva fatnasat mat bivdet guovlluin gos leat váttis guolástit ee. njurjoid, gonagasreabbáid, guolleváni geažil jna. Nu go oaidnit (fig 6.2) de lea guollefanaslohku eanas unniduvvon smávít fatnasiid joavkkus (vuollel 10 m). Gaskal 15-21 mehtera guhkkosaš fatnasiid dáfus diehtit ahte muhtun oassi lea juogo guhkiduvvon dahje lonuhuvvon fatnasiidda mat leat badjel 28 mehtera guhku. Danne lea dán fatnasiid bivdonákca hirbmadit nanusnuvvan.

Guolleearit ja rievttit leat dál šaddan gávpegálvun. Sámediggi áigu oččodit stáhtalaš eiseválddiid juolludit ekonomalaš resurssaid vai daid bokte sáhtá sihkarastit bivdovuogiatvuodaid ja ruhtadit odđa fatnasiid, ja dainna vugiin seailuhit ássama ja ráhkadit gánnáhahti doaimma mearrasámi guovlluid fatnasiidda. Sámediggi oččoda lagašvuoda- ja sorjavašvuodaþrinsihpa ásaheami vai dát investeremat ja báikkálaš guolástanrievttit sihkarastojuvvjit (vrd čuo 5.4).

Fatnasiid ruhtadettiin vuoruha Sámediggi daid fatnasiid mat eai leat boarráseappot go 15 jagi, muhto lea soames erenoamáš oktavuodain juolludan doarjaga fatnasiidda mat leat boarráseappot go 15 jagi. Danne leat oalle olu sámi guovllu guolásteddiin, geain ain lea riekti guolástit, oalle odđa fatnasat main leat buorit vejolašvuodát riibadit guliid vai guhkit áiggi bistet. Buori guoli lea álki jođihit márkaniidda mat mákset buori hatti varas guolis. Dattege leat váttis oažžut juolluduvvot eriid odđa fatnasiidda.

6.3 Dorski, juksu ja sáidi

Dorskebivdu lea leamaš ja lea ain vuodđun sámi riddo- ja vuotnaguovllu ássami, kultuvrii, ealáhussii ja gillii.

6.3.1 Dorski

62° D davábealde leat guokte dorskemáddodaga, Norgga-Árktalaš dorski ja Norgga riddodorski. Norgga-Árktalaš dorski lea stuorámus máddodat ja godđá eanas Lofuohtas. Dat ahtanuššá Barentábis ja giđđat vánddarda bibmosiid manjs Finnmárkkorittu guvlui. Norgga riddodorski ges godđá ja ahtanuššá vuonain

62° D davábealde ja vánddarda bibmosiid maŋis rittu lahka. Máddodatmeari lea meroštuvvon 12 nautalaš miilla siskkobealde. Norgga-Árktalaš dorski ja Norgga riddodorski leat dássožii hálddašuvvon oktasaččat.

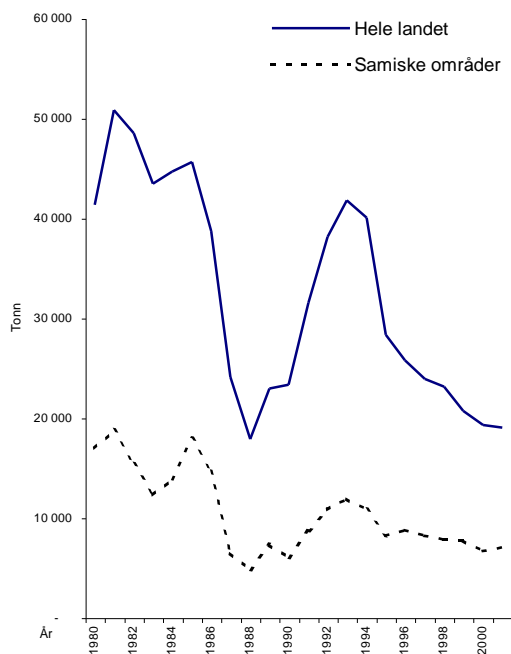
Norgga-Árktalaš dorski ja Norgga riddodorski oktasašhálddašeapmi lea mielddisbuktán ahte ACFM fágalaš earrerávvagat Norgga riddodorski dáfus eai leat vuhtiiváldojuvvon (2001:s 22 000 tonna, 2002:s 12 000 tonna, 2003:s 5000 tonna ja 2004:s nulla tonna). Norgga eiseválddit leat gitta 2004 rádjái mearridan Norgga riddodorskeeriid 40 000 tonnan. 2004:s lea riddodorskeearri 20 000 tonna. Sámediggi lea dorjon ACFM jahkásaš rávvagiid Norgga riddodorski eriid oktavuodas.

Vuolled 10 mehtera guhkkosaš fatnasiid dorskebivdu, mearkaša olu mearrasámi guovlluid guollebivdui danne go dát fatnasat dahke sullii 75 % buot fatnasiin 2001:s.

Vuolled 10 mehtera guhkkosaš fatnasiid dorskesálašhivvodat lea 1980-2001 gaska hirbmadit rievddadan. 1981:s bivdojuvvui badjel 50 000 tonna, 1988:s fas dušše 18 000 tonna. Vuolled 10 mehtera guhkkosaš fatnasiid sálašhivvodat orru dattege njiedjame, sihke sámi guovlluin ja eará guovlluin.

1988-90 dorskeheadi maŋgel nanusnuvai máddodat ja dorskesállašat lassánedje hirbmadit 1993 rádjái.

Fig 6.4 Dorskebivdu vuolled 10-mehter fatnasiiguin 1980-2001 (Appendiksa tab. 1)

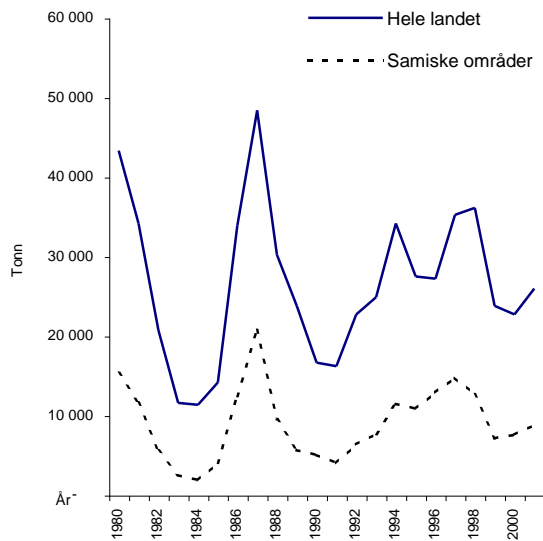

Norgga ja Ruošša leat ovttamielalaččat mearridan 506 000 tonna sturrosaš oppalašdorskeeari 2004:s, oktan 20 000 tonnasaš "Murmánskadorskiin" ja 20 000 tonnasaš Norgga riddodorskiin. Norgga earri dás lea 217 600 tonna ja das lea juolluduvvon 151 907 tonna dábálaš fatnasiidda ja 65 693 tonna feastonuohttefatnasiidda. Sámediggi dáhttu stuorát oasi dorskeearis juolluduvvot unnimus dábálaš fatnasiidda.

6.3.2 Juksu

Juvssu bivdin ja ávkkástallan lea guhká leamaš vierrun sámi guovlluin. Juksobivdu lei ovdalaš áigge dábálaččat lassibivdun. Bivdoneavvoteknologiija ovdánahttin ja bivdovugiid ovdánahttin lea dagahan ahte dál sáhtá bivdit juvssu selektiivadit. Juksobivdu lea dál deatalaš oassin olu mearrasámi guovlluid guollebivddus.

Fig 6.5 Juksobivdu 1980-2001 (Appendiksa tab. 2)

2003:s evttohii Sámediggi 30 % feastonuohttefatnasiidda, 10 % dábálaš fatnasiidda mat leat badjel 28 mehtera guhku, ja 60 % dábálaš fatnasiidda mat leat vuollel 28 mehtera. Dát livččii mielddisbuktán mearkkašahtti juksobivddu riddofatnasiidda.

Juksosállašat rievddadedje sakka 1980-2001 gaska, buoremus jahki lei 1987:s go sálaš lei sullii 9 500 tonna. Vuollel 28 mehtera guhkkosaš fatnasiid gaskamearálaš sálaš lea sullii 25 500 tonna olles riikkas, sámi guovlluin lea fas sullii 4 000 tonna.

2004:s lei Norgga juksooassi 71 500 tonna, das manná 300 tonna dutkamii, 27 056 tonna (38 %) feastonuohttefatnasiidda, dábálaš fatnasat mat leat badjel 28 mehtera guhku sáhttet guolástit 7 946 tonna (11,1 %), Joavkku I fatnasat mat leat vuollel 28 mehtera guhku sáhttet guolástit 32 667 tonna (46 %) ja Joavkku II 3 531 tonna (4,9 %). Sámediggi dáhttu stuorát oasi juksoearis juolluduvvot unnimus dábálaš fatnasiidda.

6.3.3 Sáidi

Sáidi boahťa stuora spierrun rittuide ja Tromssa ja Finnmárkku vuonaide geasset ja dan lea álki bivdit. Dál bivdojuvvo sáidi eanas nuhtiin ja firpmiin.

Sáiddi leat guhká bivdán mearrasámi guovlluin, ja historjadeduid mielde lei dat hui deatalaš ja ruđalaččat gánnáhahtti doaimma. Ruoššagávppi áigge (pomoraáigge) ovdal vuosttaš máilmmisoađi lei hirbmat buorre sáidejohtu. Ruoššagávpi lei lotnolasgávpi, sáidi lei lonohasgálvun mainna gortniid ja maiddái eará dárbbalaš gálvvuid dábuhi:

Lotnolasgávppi maŋŋel sábtii gártan nu olu gordni abte vuotnasápmelaččat bibme šibihiid gortniiguin, ja dát duodašta abte guolásteapmi attii buriid eallineavttuid sidjiide geat serve sáidebivdui ja pomoragávppašepmái.⁷⁰

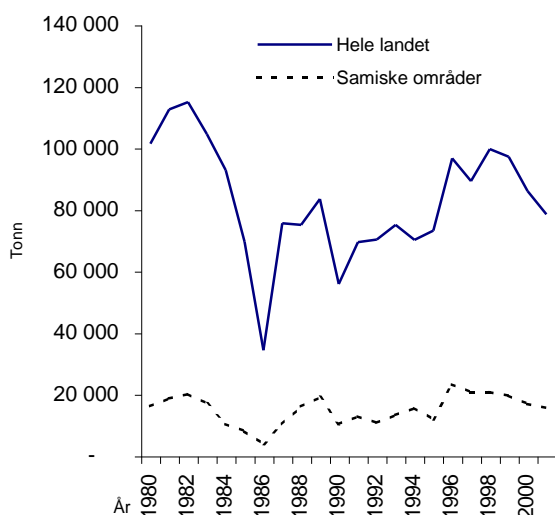

Fig 6.6 Sáidebivdu davábealde 62 g.gráda 1980 – 2001 (Appendiksa tab. 3)

1986:s lei sáidesálaš unnit go goassege ovdal, muhto máddodat stuorui jođánit go sálašhivvodat lei unni ja go álggahuvvojedje iešguđetlágán reguleremat, ja dál

pmi vuosttaš máilmmisoađi rádjái. NA, 1994:21, s 23.(Jorgaluvvon,

lea máddodat vuodđun ain stuorát bivdúi. Máddodat lea dál biologalaš sihkkaris dilis.

Sámi guovlluid gaskamearálaš bivdu lea sullii 15 000 tonna 1980-2001 gaska, riikkas muđui lea gaskamearri sullii 83 000 tonna. Vuotnabivdit leat vuostálastán go stuora áhpefatnasat nuhttot sáiddi vuotnabađain. Gullo maiddáahte go stuora fatnasat leat mannan, de “ii gotte vuoššannáre ge sáiddi”. Sihke eiseválddit ja Norgga guolástusearvi dihtet dán, muhto eai leat vuhtiiváldán vuotnabivdiid ráfáidahttingáibádusa. Ággan lea ahte dálá oppalaš gielddus lea doarvái buorre, namalassii ahte ii leat lobálaš atnit čiekŋalet sáidenuhtiid go 85 sala (160 mehtera).⁷¹

Dálá sáidemáddodat lea nu movt namuhuvvon buorre, ja danne lea norgga 2004` earri olles 154 000 tonna. Earis lea juolluduvvon 56 980 tonna (37 %) feastonuohttefatnasiidda, 38 500 tonna (25 %) nuohhtumii ja 58 820 tonna (38 %) dábálaš bivdoneavvuide. Sámediggi dáhttu stuorát oasi sáideearis juolluduvvot unnimus dábálaš fatnasiidda.

6.3.4 Oktasašearri; dorski, juksu ja sáidi

Áigumuš oktasašearremálliin lei álkidahttit regulendoaimmaid, lasihit báikkálaš riggodagaid ávkkástallama ja unnidit guolásteami goluid.⁷² Oktasašearremodealla ii máhcat guolástanrivttiid fas mearrasámi guovlluide, muhto ortnega bokte sáhtta aŋkke guolásteapmi doaimmahuvvot ulbmillaččabut go ovdal, ii ge gáibit nu eatnat dárkkisteami. Oktasašearremodealla geahččaluvvui 2001:s Joavkku I fatnasiidda mat leat vuollel 15 mehtera. Dál gusto oktasašearremodealla buot fatnasiidda mat leat vuollel 15 mehtera sihke Joavkkuin I ja II. Sámediggi lea dorjon dán regulerenmálle go dat orru leamen lávki friddjadet regulerenmálle ásaheami guvlui daid fatnasiid dáfus mat leat vuollel 15 mehtera.

Oktasašearreregulereama leat sihke guolásteaddjit ja dárkkistanásahusat bures vuostáiváldán. Ulbmilin lei olahit einnostahti guolásteami, unnidit gilvobivdima, ávkkástallat báikkálaš ovdamuniidja unnidit doaibmagoluid, ja dat ulbmilat leat ollašuvvan.

Vaikko dorski, juvssu ja sáiddi oktasašearreortnet lea ge áshuvvon, de gáibida Sámediggi aŋkke stáhta farggamusat máhcahit daid guolástanrivttiid maid mearrasámi álbmot áiggiid čađa leat atnán, muhto maid leat massán, vai kultuvrra ávnnaslaš vuodđu nannejuvvo.

6.4 Alitbálddis

Alitbálddisbivdu lea šaddan deatalažžan riddo- ja vuotnabivdiide go eará guollebivddut, omd dorske-, jukso ja sáidebivdu lea nu garrasit regulerejuvvon.

Alitbálddismáddodatdilli lea ain eahpesihkar. Dálá godđomáddodat lea unni historjjálaš oktavuodas. Norgga bealis lea aŋkke dáhttu čađahit ráddjejuvvon norgalaš riddogollebivddu mii vieru mielde čađahuvvo dábálaš bivdoneavvuiguin dain guovlluin mat gullet Norgga guolástusduopmoválddi vuollái (12 nautalaš miilla siskkobealde). Norgga ja Ruošša oktasaš guolástuskommišuvnnas leat ovttaoavilis ain gielidit njuolgo alitbálddisbivddu 2004:s.

⁷¹ Geassemánu 3.b. 1983` láhka nr 40 mearračázi guolásteami j.ea birra. Bissovaš riikaviidosas njuolggadusat.

Fierbmečalmesturrodagaid, lassibivddu, ráfáidahttináiggi ja unnimus meari j.ea njuolggadusat guolle- ja sáidebivddus §16.

⁷² Dorski, juvssu ja sáiddi oktasašearri mii geavatláččat mearkkaša ahte vuohkkaset láchkái go ovdal sáhtit heivehit guollebivddu báikkálaš guolástanvejolašvuodaide (máddodagaide).

2004 earreráva (ICES bealis) lei 13 000 tonna. Dábálaš fatnasat vuollel 28 mehtera ožžot bivdit geassemánu 9. b. rájes suoidnemánu 6. b. rádjái. Fatnasat gaskal 0 ja 13,9 mehtera ožžot juohkehaš bivdit 10 tonna, fatnasat gaskal 14 ja 19,9 mehtera ožžot juohkehaš bivdit 12 tonna ja fatnasat gaskal 20 ja 27,9 mehtera ožžot juohkehaš bivdit 14 tonna. Alitbálddisbivddus leat sierra lassibivdonjuolggadusat ee. feastonuohttebivdui danne go alitbálddis lea nu garrasit bivdojuvvon.

Fatnasat mat bivdet alitbáldá galget leat čállojuvvon mearkaregistarii, fatnasa eaiggát ja fatnasa oaivámuš ferteba leat registrerejuvvon guolásteddjiid logu B-Bláđđái. Fatnasa eaiggát ii sáhte bivdit alitbáldá eanet go ovttain fatnasiin, fanas ja fatnasa eaiggát galget oktii dušše bivdit ja vuovdit ovttá maksimálaeari. Fatnasiid lohku ja sálašhivvodat unnui 2000-2002 gaska, muhto lea fas lassánan 2003:s (appendiksa tabella 6).

Sámediggi dáhttu guoddevaš alitbálddisbivddodaga hálddašeami Barentsábis, ja dáhttu maiddái bisuhit riddobivddu. Alitbálddisbivdu lea deatalaš ekonomalaš oassin riddofatnasiidda, muhto maiddái vuotnafatnasiidda muhtun guovlluin.

6.5 Gonagasreabbá

Politiikka mii lea jođihuvvon 1989/90 maŋŋel lea dagahan ahte dorskobivdu, mii dassoži lei leamaš mearrasámi guovlluid ássama deataleamos vuodđun, lea šaddan eanet ahte eanet margináladoaibman. Dasto lea vel okta muosehisvuohta, namalassi gonagasreabbá.

1960-logus gilve Ruošša dutkit gonagasreabbá Murmánškkavutnii, ja dat lea leavvan oarjjás goasii miehtá Finnmárkkorittu, gos godđá ja eatnána jođánit.

Gonagasreabbamáddodat dagaha stuora váttisvuodaid sidjiide geat firpmiiguin bivdet dorski ja áhkacincuccu. Gonagasreabbá geažil šaddá guollebivdin botneliinnain unnit gánnáhahttin go gonagasreabbá borrá seavtti dahje guoli mii lea darvánan liidnii.

1994-2001 gaska bivdojuvvui gonagasreabbá duššefal dutkama várás. Maŋŋel dán lea bivdu rahppon dábálaš bivdiide (vrd appendiksa 7). Reabbá álgoávnashaddi ja gaskamearálašdeaddu lea rievddadan 1994 ja 2002 gaska. Nuorta-Finnmárkku gonagasreabbá gaskamearálaš deaddu lea sullii 5 kilo, ja lea dalle japánalaš márkana stuoramus reabbá mas oažžu oalle buori hatti. Fatnasat mat 2002:s bivde ožžo gaskamearálaččat sálláša mii dagai kr 325 000,-.

Norgga ja Ruošša šiehtadallamiin 2003:s (2004 guolásteamii oktavuodas) sohppojuvvui ahte 26° nuorti guhkkodatgierddu nuorttabealde (Máhkarávju) galgá leat oktasašhálddašeapmi. 26° guhkkodatgierddu nuorttabealde galgá leat oppalaš reabbáluoitingeatnegasvuohta, muhto dán ráji oarjjabealde oažžu Norga ieš čadahit doaimmaid ja dáppe gusto luoitingeatnegasvuohta 2004 rájes. Danne lea ásašuvvon luoitingielddus 26° nuorti guhkkodatgierddu oarjjabealde.

2002 rájes álggahuvvui gonagasreabbagávpebivdu daidda fatnasiidda mat leat gaskal 8 ja 15 mehtera. Oažžut juolluduvvot reabbabivdinlobi 2002:s, de fertii guolásteadđi leat vuovdán dihto meari dorskakiloid mat ledje bivdojuvvon firpmiin dahje liinnain Nuorta-Finnmárkkus unnimusat 1 jagi 1999-2001 gaska. 2003` reabbabivddu regulerenmearrádusaid mielde dohkkehuvvui maiddái dihto mearri áhkacincosálaš vuodđun, ja muđui vuoliduvvui vel fatnasiid guhkkodatráđji 7 mehterii. Áhkacincobivdu lea

dohkkehuvvon reabbabivdolobi vuodđun danne go gonagasreabbá lea bilidišgoahtán áhkacincobivddu go áhkacincofirpmiide darvánit gonagasreabbát.

Dáid guovlluid guolásteddjiide lea dálá doaibmadilli ja ekonomalaš dilli veadjemeahtun. Dálá duohtavuohta lea ahte ii oktage geas leaš vuollel 7 mehtera fanas oaččo bivdit gonagasreabbá. Danne leat sii massán dán sisaboahtovejolašvuoda. Ollusat sis leat maiddái 1990:s gillán go eai beassan bivdit go unnimus dorskemeari. Danne leat sii massime visot vejolašvuodaid dinet guolástemiin.

Sámediggi lea 2003:s Guolástusdepartementii, guolástusnjuolggadusaid gulaskuddamis 2004:s, Regulerenrádis ja čoahkkimis guolástusministerariin (09.06.04) evttohan ahte maiddái fatnasat vuollel 7 mehtera galget beassat bivdit gonagasreabbá gos dat fal muosehuhtá.

Sámediggi dáhttu ahte guovlu 12 natalaš miilla siskkobealde bealde galgá várrejuvvot riddo- ja vuotnafatnasiidda mat leat vuollel 15 mehtera vai stuora ja smávva fatnasiid gilvu ráddjejuvvo. Seammás dáhttu Sámediggi ahte fatnasat mat leat guhkibut go 15 mehtera galget beassat searvat gonagasreabbabivdui go dat rahppojuvvo 12 nautalaš miilla rájes fávlelii.

Sámediggi lea mángii dáhtton eiseválddiid luoitit Nuorta-Finnmárkku sámi vuotnaguovlluid smávimus fatnasiid gonagasreabbabivdui. Daid fatnasiid leat juo gonagasreabbát nu muosehuhtán ahte ii leat šat vejolaš doaimmahit dábálaš guollebivddu, ja dáid guolásteddjiid eallindilli lea danne áibbas veadjemeahtun. Eiseválddit eai leat dássožii vel beroštan dán dieđuin.

6.6 Áhkacincu

Áhkacincu leat guhká bivdán danne go meadđemat leat hui jođanis gálvu. Dál lea dát bivdu hui deatalaš Davvi-Tromssa ja Finnmárkku vuotnaguovlluid guolásteddjiide geat guolástit smávva fatnasiiguin, danne go bivdet cohkolagáin. 2004` áhkacincoarit leat 2000 lihhtera juohke fatnasi, nu movt Sámediggi lei evttohan. Regulerenráđdi lea 1998 rájes juo dorjon Sámedikki earreevttohusaid.

Ain eanebut háliidivčče searvat dán bivdui. Danne lea áhkacincobivdu lassánan golmmageardánin 1998-2003 gaska (vrd appendiksa 8). Sámediggi lea dáhtton dán bivddu regulerejuvvot gáržžideame bokte daid fatnasiid searvama mat leat badjel 13 mehtera, danne go áhkacincu bivdojuvvo coahkásis gos ii leat go moadde mehtera čierjal ja heivešii buoremusat smávut fatnasiidda. Sámediggi dáhttu maiddái áhkacincobivddu várrejuvvot daidda guolásteddjiide geat orrot Nordlánddas, Tromssas ja Finnmárkkus danne go dás lea sáhka báikkálaš riggodagáin.

6.7 Pelága guliid bivdin

Norggas lea áigahaččas leamaš vierrun bivdit šávšša ja Norgga gidđatgođdi sallihid sihke Barentsábis ja muđui Davvi-Norggas. Norga ja Ruošša hálldašit oktasačcat sihke šávšša ja Norgga gidđatgođdi sallihid.

6.7.1 Šákša

Šákša lea váldošládja Barentsábi ja Davvi-Norgga rittu ekologalaš vuogádaga bisuheamis. Sámediggi lea mángga oktavuodas dovddahan vuorjjašumi dainna movt šávšša hálldašepmi ja bivdu čađahuvvo.

Sámediggi oaivvilda ahte ovdalgihtii-várrogas-prinsihppa ja mánggamáddodatperspektiiva ii vuhtiiváldjuvvo doarvái bures šákšamáddodaga hálddašeamis.

Vaikko máddodat lei unni, de mearriduvvui aŋkke 2002` bivdoearrin 650 000 tonna ja 2003` bivdoearrin 310 000 tonna. 2003:s lei eriid juohku ná: 60 % Norgii, 39 % Ruššii ja 1% goalmátriikii (Færsulluide). Norgga 2003` earis ožžo snoaranuohttufoatnasat 77 %, feastonuohttufoatnasat 11 % ja riddofatnasat 12 %. Sámediggi dáhtui ahte stuorát oassi šávssas galggai šaddat borramušbuvttan, ja evttohii Regulerenráđđái lasihit riddofatnasiid šákšaeari 12 %:s 14 %:ii (2%:in) danne go dat ledje vuvdán 40 % earisteaset konsumi, snoaranuohttujoavku ges vuvddii dušše 20 %. Regulerenráđđi ii dorjon evttohusa.

Čoahkkimis Guolástusdepartemeanttain 11.12.2002 ovddidii Sámediggi gažaldaga juolludit stuorát šákšaoasi riddofatnasiidda, muhto Guolástusdepartementa hilggui Sámedikki čuoččuhusaid dainna ákkain ahte márkan mearrida man olu šákša manná konsumi ja dat ii guoskka fatnasiid gaskaneasjuohkimii.

Šákšamáddodat lea dál historjjálaš vuollegis dásis ja danne rávvii ICES ahte earit eai juolluduvvo 2004:s. Sihke Norga ja Ruošša čuvvo dán rávvaga ja danne ii leat 2004:s šákšabivdu.

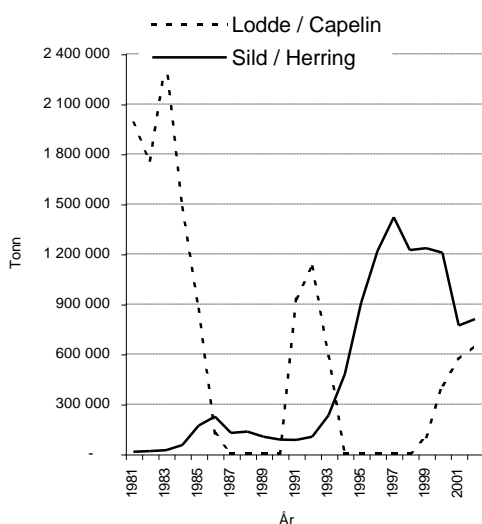
Nu movt ovdal namuhuvvon de moaitá Sámediggi eiseválddiid šákšahálddašeami Barentsábis gos muhtun oanehis áigodagaid bivdet hirmmadit šávššaid ja nuppiid áiggiid fas ferte gildojuvvot oppalaččat. Dákkár dásehis ja moaitinveara šákšahálddašeapmi Barentsábis lea dagahan veadjemeahttumis bivdo-, buvttadan- ja márkanastindili, muhto ain vearrát lea go lea dákká bokte niesttehuhtán daid šlájaid mat borret šávšša.

Sámediggi gáibida sihke ekologalaš, bivddu- ja márkanoktavuođaid vuodul, ahte eiseválddit árvvoštallagohtet movt Barentsábi boahhtevaš šákšahálddašeapmi galgá jodihuvvot ja galgá go industriála šákšabivdu jotkojuvvot.

6.7.2 Sallit

Norga ja Ruošša hálddašit Norgga gidđatgođđi sallihiiid (NGS). Maŋemus jagiid lea šaddan dađistaga váddáset olahit ovttamielalaš soahpamuša NGS juohkima oktavuođas go sallihiiid birra šiehtadallojuvvo Ruoššain. Norgga oassi šattai 57 % 2003:s, vaikko Norgga gáibáduš lei 70 %. Gaskaboddosaš Norgga earri 2004:s lea meroštuvvon leat 470 250 tonna, ja juhkkajuovvo nu ahte snoaranuohttu oážžu 51 %, feastonuohttu 10 % ja riddofatnasat 39 %. Sámediggi lei gáibidan stuorát oasi riddofatnasiidda muhto dasa ii ožžon doarjaga.

Fig 6.7 Sallitbivdu (NGS) ja šákšabivdu davábealde 62° D; 1988-2001 (Appendik tab. 10)

Riddofatnasiid máksimálaearri mearriduvvo ráidalasa mielde ja addá 2004:s 43 tonna sturrosaš eari fatnasiidda mat leat vuollel 7 mehtera, fanas mi lea 26 mehtera sáhtta bivdit 903 tonna sallihiiid.

Riddo- ja vuotnabivdiin lea guhká leamaš vierrun atnit šákša- ja sallitriggodagaid bibmui, seaktin, oljun ja

jáffobuvttadeapmái. Šákša- ja sallitjohtu geavaheddjiidmárkanis ja fuođarin biebmenealáhussii lea maŋemus jagiid hirbmadit lassánan.

6.7.2.1 Gáddenuohtun ja fierbmun

Mearrasámit leat guhká bivdán sallihiid gáddenuhtiin ja firpmiin.

2003:s vuvdojuvvui 3 tonna mii lei firpmiin bivdojuvvon ja 218 tonna mii lei bivdojuvvon gáddenuhtiin. Nu movt dássozii lea leamaš regulerejuvvon, de ii leat leamaš earrevealla daid fatnasiid gaska mat leat nuhtton, fierbmon dahje gáddenuhtiin bivdán. Dat leat leamaš regulerejuvvon oktan eará riddofatnasiiguin. Gáddenuohtun sáhtta rievddadit go sallihat leat iešguđet guovlluin, danne rievddada maiddá sallsálaš. Tabella čájeha 2000-2003 jagiid sálašstatistihka.

2. tabella Fatnasiid fierbmebivdo- ja gáddenuohttesálaš 2000 – 2003.

	2000		2001		2002		2003	
	Fanas-lohku	Sálaš (tonna)	Fanas-lohku	Sálaš (tonna)	Fanas-lohku	Sálaš (tonna)	Fanas-lohku	Sálaš (tonna)
Gáddenuohti	0	0	3	151	6	1 187	5	218
Fierbmi	5	21	6	12	5	10	4	3
Oktiibuot	5	21	9	163	11	1 197	9	221

Gáldu: Fiskeridirektoratet, Bergen

2. tabellas oaidná ahte lea unnán fierbme- ja gáddenuohttebivdin. Maŋemus njeallje jagi leat dušše gaskal 5 ja 11 mearkaregistrerejuvvon fatnasa searvan, ja jahkásaččat lea dán áigodagas vuvdojuvvon gaskal 21 ja 1 197 tonna gidđatgodđi sallit.

Sámediggi lea Regulerenrádis evttohan ložžet gáddenuohtun-njuolggadusaid vai snoaraldatnuohtuma rahpan ja gidden ii čuozaše gáddenuohtumii.

6.8 Luossa

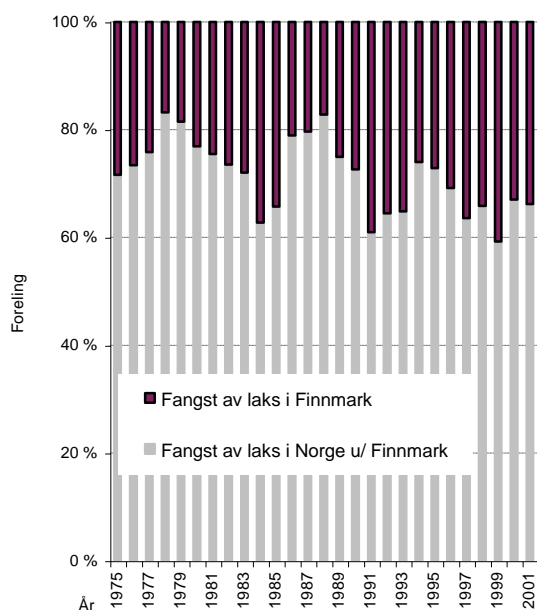
Mearra- ja johkaluossabivdin lea leamaš sámi kultuvrra erenoamáš ávnnaslaš vuodđun. Hálddašettiin ja hábmedettiin njuolggadusaid lea danne deatalaš ahte eiseválddit čuvvot Norgga geatnegasvuodaid ain nannet dán vuodu. Mearraluossabivdu lea čuohtejagi addán stuorát sálašhivvodaga go johkaluossabivdin, muhto 1990 rájes lea johka- ja mearrabivdosálaš leamaš sullii ovttá mađe (fig. 5.9).

Árbevirolaš mearraluossabivdu lea áiggiid čađa leamaš garrasit regulerejuvvon sihke guollebivdináiggiid ráddjemiiguin ja stáhtuigullelaš luossasajiid logu ráddjemiiguin. Finnmarkkus unniduvvui stáhtuigullelaš luossasajiid lohku 73 %:in 1965 rájes dássozii. Seamma áiggi lea mearragoldin, vihildannuohtun ja

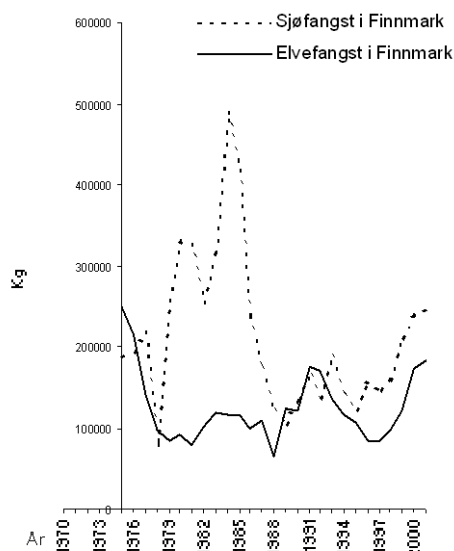
luossaoaggun gildojuvvon. Dát gáržžideamit leat sakka unnidan mearraluosaid bivdima 1960 rájes dásožii. Ain váldojit mearraluossajit ruovttoluotta stáhtii go ođđa suodjalan- ja ráfáidahttinguovllut viiddiduvvojit ja ásahuvvojit.

Buot dát ráddjemat mat leat johtui biddjon seammás go luossahaddi lea hirbmadit gahččan biebmoluossaealáhusa geažil, leat dagahan ahte mearraluossabivdiide lea váttis doaimmahit gánnáhahti árbevirolaš mearraluossabivddu. Eai leat álggahuvvon makkárge doaibmajut, omd árvohákanprográmmat, maid bokte buoridivččii gánnáheami.

Fig. 6.8 Luossabivdu Norggas ja Finnmárkkus 1975 – 2000 (Appendiksa 11)

Fig 6.9 Luossabivdu Finnmárkkus 1970 – 2001 (Appendiksa 12)

Finnmárku lea Norgga stuorámu luossafylka, ja Finnmárkku sállasat dahket mearkkašahtti tuora oasi Norgga oppalaš hivvodagas. Muhtun jagiid lea Finnmárkku sálašoassi leamaš goasii 40 %, ja 1999:s lei badjel 40 % (fig 6.8).

Deanučázadat lea okta máilmmi stuorámu luossačázadagain ja doppe lea áibbas erenoamáš genehtalaš šláddjivohta. Čázadaga luossabivdu lea maiddá deatalaš sámi kultuvrra, ealáhusa ja giela áittardeamis. Deanučázadat gos leat sullii 1000 km luossajohkavuogádagat, lea deatalaš Atlánterábiluosa bohtevaš bisuheamis. Danne fertejit buot bealit áŋgiruššat bisuhit čázadaga buhtisin vai nuoskkideapmi ja dávddat eai billis dan. Sámediggi áigu Atlánterábiluosa áittardettiin vuoruhit sihke Deanučázadaga ja sámi guovlluid eará deatalaš jogaid ja gullelaš vuonaid. Dát čuovvu maiddá NASCO (North Atlantic Salmon Conservation Organization) ulbmila ásahit riikkaidgaskasaš ortnega (International Salmon Heritage Rivers and Fjords) mii galgá vára váldit oppa Davvi-Atlántta deataleamos luossačázadagain ja luossavuonain.

Iešguđet dásiid hálddašeapmi ja mearrádusmeannudeamit leat áddjât ja mohkkát ja eamiálbmotperspektiiva vadjaluvvá (jávká). Sámediggi dáhttu beassat leat eambo fárus sihke regionála ja našunála dásis, anadroma luossaguliid hálddašeamis vai eamiálbmotperspektiiva vuhtiiváldojuvvo.

6.9 Eará guollešlájat

Eará guollešlájaid nu go findara, stáidnára, sivlla (tobis) ja sullásaččaid geavaheamis ja ávkkástallamis sáhtttá olu ovdánahttojuvvot. Dát šlájat eai leat regulerejuvvon, ja muhtun šlájat leat jodánis gálvvut ja danne lea maiddá buorre haddi albma kvalitehta ovddas.

6.10 Sámedikki vuoruheamit

- Oččodit bissovaš guolásteddjelogu ja nisssonrekruterema guolástusfidnui.
- Vuoruhit nisssonolbmuid investerendoarjjaohcamušaid. Erenoamáš deatalaš lea oažžut guollefatnasiid nissonoamasteddjiiid logu lassánit.
- Geahččalit fuolahit nuoraide dárbblaš guolástanrivttiid vai sii, nu movt nuorat ovdal nai, eai dárbbáš máksit báikkálaš ja lunddolaš rivttiideaset ovddas.
- Atnit eamiálbmotrievtti vuodđun nuorra nieiddaid ja bártniid guolástusrekruteren-ortnega ásaheapmái.
- Oččodit buoret rámmaeavttuid riddo- ja vuotnafatnasiid ođasteapmái.
- Hálddašit riggodagaid ovdalgihtii-várrogas-prinsihpa mielde ja guhkilmas ja guoddevaš perspektiivvas.
- Veahkin fuolahit heivvolaš ja dárbblaš guolástanrivttiid ja reguleremiid sidjiide geat bivdet gáddenuhtiin ja/dahje firpmiin.
- Lasihit gonagasreabbabivddu, njiŋŋelasreabbabivddu ja vuoruhit ahte reabbaguovlluid báikkálaš guolásteddjiin galgá leat čielga riekti daid bivdit.
- Gonagasreabbabivdu ja eará dakkár šlajaid bivdu mat eai leat ovdal leamaš guovlluin, galgá regulerejuvvot sierra prinsihpaid vuodul ođđa áhperesursalága olis.
- Oččodit mearraluossabivdiid árbevirolaš luossabivdinrivttiid máhcahuvvot. Vuolggahit ja veahkin fuolahit árvoahkanprográmma ja mearkagálvoovdánahttima luondduguliid, omd luondduluosa várás.
- Oččodit sámi guovlluid luossačázadagaid suodjaluvvot nuoskkideami, njoammumiid ja dávddaid vuostá.
- Oččodit eanet dutkama sámi guovlluid mariinnalaš riggodagaid olis, dás maiddá gonagasreabbá. Eambo deattuhit árbevirolaš máhtu mearrasámi guovlluid mariinnalaš riggodagaid hálddašeamis.
- Oččodit gánnáhahti báikkálaš ávkkástallama "ođđa šlájaiguin", nu movt alitskálžžuin, sivllain (tobis), gáranasruittuin jna.

7.0 Guollevuostáiváldin, industriija ja guolástushámmanat

Sámedikki ulbmil lea bisuhit ja ođastit mearrasámi guovlluid infrastruktuurra, vuosttažettiin guollevuostáiváldinrusttegiid (guolledustehagaid), industriija ja smávit guollehámmaniid mátasdoallama ja huksema.

7.1 Guollevuostáiváldin ja industriija

Sámedikki váldoulbmil lea:

Dálá bivddu ja ássama sibbkarastima ja ovddeami vuodđun lea bisuhit ja ovdánabttit riddo- ja vuotnaguovlluid vuostáiváldinrusttegiid⁷³

Guolástusindustriijas lea muhtun áiggiid leamaš váttis joksat gánnáhahti doaimma. 2002:s ja 2003:s reastaluvve 65 guolástusfitnodaga, 37 Davvi-Norggas.⁷⁴ Dán jagi leat juo leamaš mánga reastaluvvama.⁷⁵ Vuotnaguovlluid vuostáiváldinrusttegiid guollehivvodagas manná eanas oassi riddoguovlluid stuora industriijadoaimmahagaide. Go dat reastaluvvet dahje bissehit doaimma, de fertejit maiddá vuotnaguovlluid vuostáiváldinrusttegat bissehit doaimma.

1996:s dagai pahkkejuvvon varas guolli sullii 10 % oppalaš álgoávnashivvodagas, mañemus jagiid lea ges dahkan sullii 25 %. 1999:s lei 19 feastonuohttefatnasis gáddáibuktin-geatnegasvuohta Finnmárkkus, muhto dušše 4 fatnasa doahttaledje dán geatnegasvuođa. Sámediggi oaivvilda ahte earit mat gullet feastonuohttefatnasiidda mat eai deavdde gáddáibuktin-geatnegasvuođaideaset, galget ođđasis juolluduvvot guoskevaš guovllu riddo- ja vuotnafatnasiidda. 2000:s buvttadii guolástusealáhus sullii 10 % Finnmárkku bruttobuvttadeamis ja barggahii goasii 12 % buot fylkka bargoolbmui.⁷⁶

Sámediggi dáhttu ahte boahhteáiggis buvttaduvvojit guollebuktagat mat leat spesialiserejuvvon ja buorebut heivehuvvon dálá márkani. Guollebuktagat fertejit leat ráhkaduvvon nu ja dain ferte leat dakkar kvalitehta ahte heivejit buresmáksi márkani. Buktagiid ja kvalitehta buorideami eaktun lea juolludit stuorát eriid daidda fatnasiidda mat hahket buori kvalitehta.

Muhtun vuotnaguovlluin lea guollebivdiide váttis jođihit guoli go váilot vuostáiváldinrusttegat ja go leat garra gáibádušat iežas buvttadeapmái (goikeguolli). Dakkár guovlluide fertejit ásahehuvvot gaskaboddosaš pahkenrusttegat gos fas guolli sáddejuvvo stuorát vuostáiváldinrusttegiidda rittus. Sámediggi áigu árrjalaččat oččodit riddo- ja vuotnaguovlluid vuostáiváldinrusttegiid bisuhuvvot ja ahte daidda juolluduvvojit sierra investeren- ja fievrredandoarjagat. Sámediggi atná erenoamáš deatalažžan ahte guolásteaddjit besset lágidit guoli gáddái iežaset lagasbirrasis.

---

⁷³ 2002-2005 Sámediggeplána

⁷⁴ Appendiksa 25. tabella

⁷⁵ Appendiksa 26. tabella

⁷⁶ Tromssa guolástusdutkanuovddáža raporta, maid Finnmárkku fylkkagiella lei dáhtton.

7.1.1 Liigebuktagat

Sámedikki ulbmil lea ahte guolástusealáhus galgá sáhttit vára váldit olles guolis. Danne áigu Sámediggi geahččalit árjjalaččat doarjut prošeavttaid main ulbmilin lea buoridit árvohakkama ja máhtolašvuoda.

Dálá enzymateknologalaš ovdánahttin lea miellagiddevaš danne go dakkár buktagat jođihuvvojit buori haddái. Guolásteddiide ja vuostáiváldinrusttegiidda šaddá dakkár buvttadeapmi deatalažžan, danne go de ávkkástallá resurssain mii muđui bálkása. Jus guolásteadjit ja dustehagat galget sáhttit searvat dakkár buvttadeapmái, de fertejit sii beassat oahppat iešguđet lágán buvttadan- ja reidenmálliid, ja seammás fertejit fatnasiidda ja dustehagaide juolluduvvot vejolašvuodát vara váldit ja buvttadit dakkár buktagiid.

7.2 Boijjaid, guolástushámmaniid ja bárrobuođuid mátasdoallan ja huksen

Sámediggi deattuha ahte sámi riddo- ja vuotnaguovlluid smávva fatnasiid guolástusdoaimmaide lea deatalaš hukset, doallat ja mátasatnit guolástushámmaniid, bárrobuođuid ja boijjaid. Okta Riddodoaimmahaga (Kystverket) váldoulbmiliin lea guovllu- ja ealáhusovdánahttin. Danne lea Riddodoaimmahagas erenoamáš ovddasvástádus ovdánahttit sámi riddo- ja vuotnaguovlluid guolástusealáhusa.

Guolástusdepartemeantta 2004` bušeahtas ovddiduvvo ahte departemeanta dáhttu suohkaniidda luobahit guolástushámmaniid mat eai šat adno, vai dat baicca adnoše astoáiggefatanasiidda. Sámediggi vuorjašuvvá dainna go sámi riddo- ja vuotnaguovlluid guolástushámmanat maid smávvaivdit atnet, galget sirdojuvvot suohkaniidda. Hámmanat dáidet de ain heajubut mátasdollojuvvot ja viddiduvvot.

Sámediggi deattuha ahte lea stuora dárbbu buoridit sámi riddo- ja vuotnaguovlluid guolástushámmanrusttegiid, boijjaid ja bárrobuođuid. 2001:s čujuhii Johtolatlávdegoddi Innst. S. nr 119 Nasjonal Transportplan (Našovnnalaš fievrredanplána) meannudeamis ahte:

"Lávdegoddi oaidná ee. stuora dárbbu hukset dakkár infrastruktuorra, ja ahte investerendoarjagiid vuorubettiin lea deatalaš vuhtiiváldit sibe árbevirolaš guolástusealáhusa ja ođđa mearrabiebmbuvttadeami."

Sámediggi oaidná ahte Stuoradiggi ii leat dán čuovvolan juolludemiiguin maŋŋel 2001.

Sámediggi áigu oččodit ovddasvástideaddji eiseválddiid vuoruhit smávva guollehámmaniid ja boijjaid sámi riddo- ja vuotnaguovlluid smávva guollefatnasiid várás, ja oččodit eiseválddiid juolludit doarjagiid hukset ja mátasdoallat guollehámmaniid ja bárrobuođuid.

Sámediggi gáibida dál Ráđđehusa erenoamážit vuhtiiváldit smávva guolástushámmaniid huksema ja mátasdoallama danne go dat nannešii sámi guovlluid ealáhus- ja servvodateallima buori láhkái.

7.3 Sámedikki vuoruheamit

- Guolástanrievttit mat gullet feastonuhttefatnasiidda mat eai deavdde gáddáibuktin-geatnegasvuodaideaset, galget váldot ruovttoluotta ja sirdojuvvot báikkálaš guolásteddjiide vai dakko bokte olaha daid servvodatgeatnegasvuodaid maidda dát guolástanrievttit ledje jurddašuvvon.
- Doarjut ahte iešbuvttadeapmi nannejuvvo (omd goikeguollebuvttadeapmi).
- Doarjut ahte sámi riddo- ja vuotnaguovlluid guolledustehagat sihkkarastojuvvojit
- Doarjut proševttaid mat mielddisbuktet buoret kvalitehta, árvohahkama, ja gelbbolašvuoda huksema go guolle- ja liigebuktagiid vuovdala, buvttada ja válbme.
- Oččodit ovddasvástideaddji eiseválddiid vuoruhit guolástushámmaniid, bárrobuođuid ja boijjaid huksemiid ja mátasdoallamiid.
- Oččodit guolásteddjiide sierra investeren- ja fievrredandoarjaga.

8.0 Eará mearraealáhusat

Sámedikki bajimus ulbmil 2002-2005 sámediggeplánas lea:

"Sámi guovlluid mariina slájjaid biebman sáhtta ain ovdánahttojuvvot. Dán suorggis lea hástalussan ovdidit biebmanealáhusa man báikkálaš eaiggádat oamastit. Dat galgá doaimmahuvvot birasgáhtejeaddji vuogi mielde ja ii galgga behttet árbevirolaš vuotnabivddu dahje gudege láhkái áitit báikkálaš máddodagaidd." 77

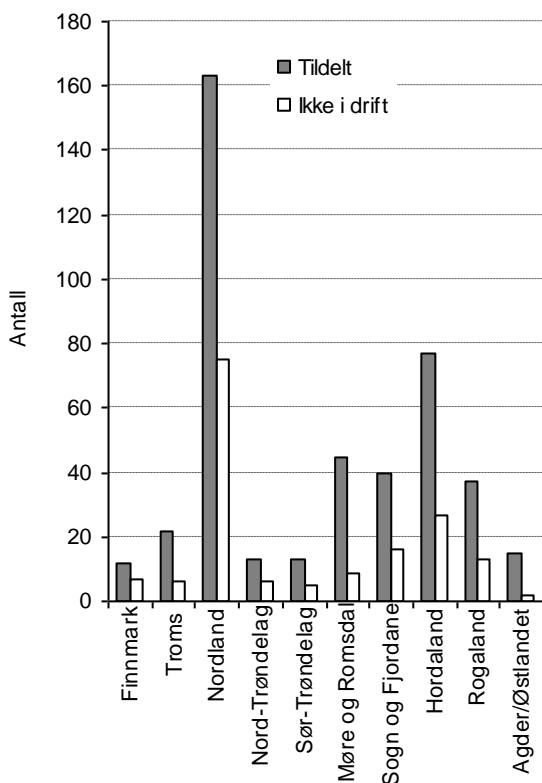
8.1 Biebmanealáhus/Mearradoallu

Sámediggi oaivvilda mearrašlájaid biebman leat stuora boahhtevaš ealáhussan man sáhtta olu ovdánahttit sámi riddo- ja vuotnaguovlluin. Lea deahtalaš ovdánahttit birasgáhtejeaddji ealáhusa man vuodđun lea árbevirolaš guolásteapmi ja guovlluid biologalaš girjáivuohta. Biebmanealáhus sáhtta boahhteáiggis leat veahkkin olu sámi riddo- ja vuotnaguovlluid ássama ja bargosajiid seailuheamis.

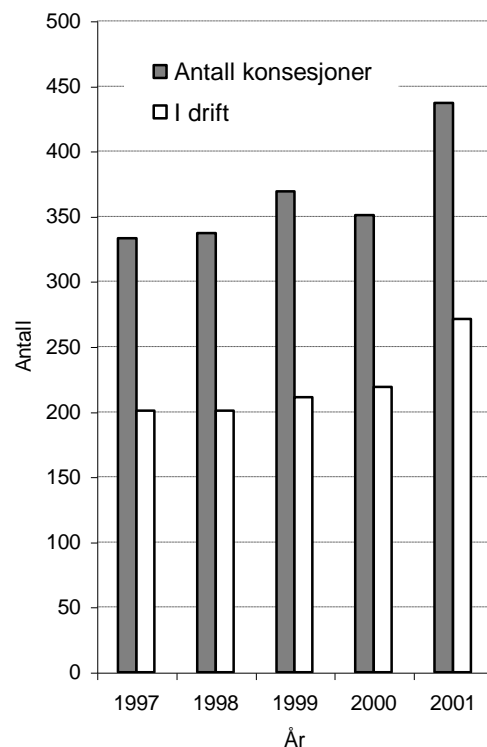
8.1.1 Luossabiebman

Luossa- ja dápmotšaddadanlobit leat lassánan. Hordalánda lea stuorámuš šaddadanfylka ja Nordlándá nubbin stuorámuš (fig 8.1.A), sihke luossalobiid logu ja voluma (m³) dáfus.

Fig. 8.1.A Biebmoğuolle-, máddoğuolle- ja FOU-doaimmalobit, luossa ja dápmot 1997-2001 (Appendiksa tab. 27)

Fig. 8.1.B Barggaheapmi biebmoğuolle-, máddoğuolle- ja FOU-barggus; 1997-2001 (Appendiksa tab. 28)

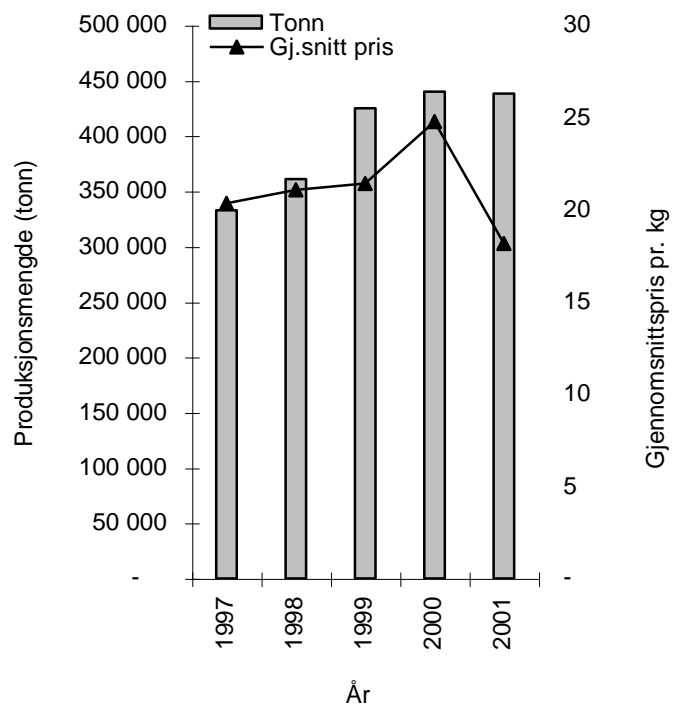
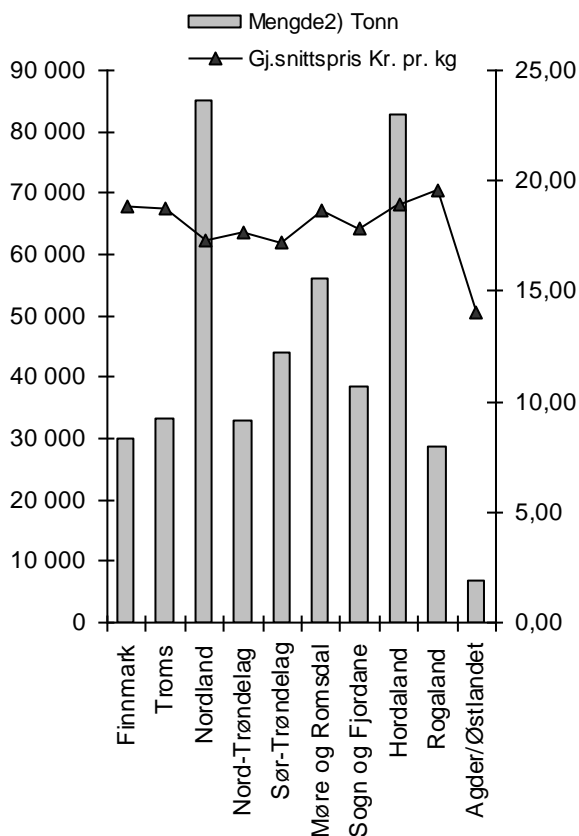
Finnmárkku ja Tromssa lobiid lohku ja voluma leat gaskamearálaš dásis.

Biebmanealáhusa barggaheapmi lea leamaš dásset 2002 rádjái, ja lea barggahan sullii 2 600 bargi. Biebmanealáhusa nissonbargiid lohku lea leamaš unni, ja unnui vel 2 %:in 1997-2001 gaska.

Biebmanealáhus lea dásedit sturron dan rájes go álggahuvvui 1972:s 2002 rádjái. Luossavuovdin lassánii dásedit 1999 rádjái, ja de njiejai veahá 2001:s. Dát njiedjan joatkašuvai 2002:s ja 2003:s, muhto 2004: lea luossajohtu fas buorránišgoahtán.

Fig 8.1.C Luossavuovdin ja gaskamearálaš haddi 2001:s (Appendiksa tab. 29)

Fig 8.1.D Luossavuovdin ja gaskamearálaš haddi 1997-2001 (Appendiksa tab. 29)

Luossakilohaddi hedjonišgođii 2001:s. Finnmárkkus ledje 71 luossabiebmanrusttega muhto dain reastaluvve 32 rusttega. Tromssas leat 24 rusttega reastaluvvan. 2004:s lea dattege luossahaddi lassánišgoahtán ja ealáhusas lea veahá čuovgadet boahtteáigi.

Eat dieđe vel movt gárdeluosaid gárgideapmi váikkuha luondduluosa ceavzimii. 2002:s gárgidedje 474 000 luosa ja 154 000 dápnoha, ja dat lea lassáneapmi 2001 ektui. Luossagárddiide fertejit biddjot garra

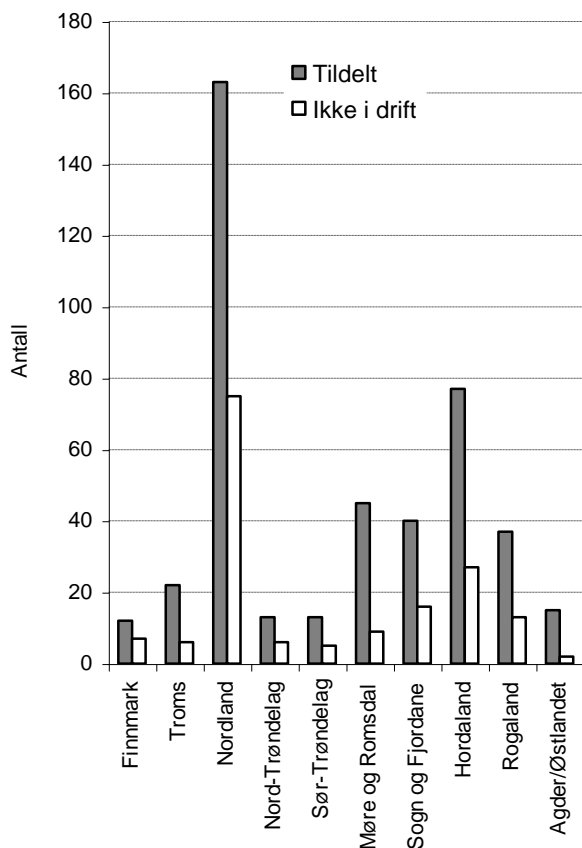
gáibádusat vai gárgideapmi eastaduvvo. Biebمولuosat fertejit merkejvovot vai lea vejolaš gávdnat luossagárdii masa dat gullet. Biebmanealáhusdoalli geatnegasvuohta fánget gárgidan luosaidis ferte čavgejuvovot.

Sámi kultuvrii ja ealáhusaide livččii stuora roassun jus sámi guovlluid čázádagaid njommot várálaš guolledávddat dahje parasihitat. Biebmanealáhus ferte doahhtalit "ovdalgihtii várrogas prinsihpa" vai biebandoaimma dávddat ja parasihitat eastaduvvojit njoammumis luonddulussii. Jus fuomáša dávddaid de ferte jođánit reageret, ja biebandrusttegat eai galgga huksejuvovot dakkár guovlluide gos dávddat/parasihitat várohuvvojit njoammot jogaide.

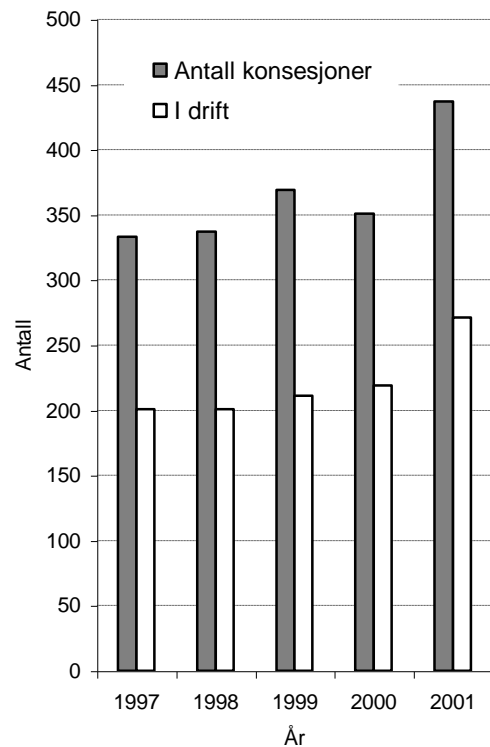
8.1.2 Eará šlájaid bieband

Eará mearrašlájaid šaddadeapmi ja bieband sáhtta olu ovdánahttojuvovot, ja dakkár buktagat johtet bures dálá márkaniin.

Fig 8.1.2.A Doaimbalobit; eará šlajat go luossa ja dápmot; 2001 (Appendiksa tab. 30)

Fig 8.1.2.B Doaimbalobit; eará šlajat go luossa ja dápmot; 1997-2001 (Appendiksa tab. 30)

Dálá dilis leat stuora vuordámušat maiddái eará guollešlájaid biebandmii. Sámediggi ipmirda ahte omd dorsebieband sáhtta šaddat gilvalit luonddudorskiin márkanoasi nalde. Dalle ferte sihkarastit

buvttadeami kvalitehta vai geavaheaddji diehtá guđet guolit leat bibmojuvvon, namalassii "mearkagálvoovddideapmi".

Eará guollešlájaid biebmanimis, lea bargosajiid lohku leamaš dásset. 1997:s ledje 274 olbmo barggus, dain ledje 30 nissonolbmo, ja 2001:s ledje fas 310 olbmo barggus, dain ledje 36 nissonolbmo.⁷⁸ Dán ealáhusas leat buorit vejolašvuoda háhkat bargosajiid goappaš sohkaбелиide, ja das berre dásseárvu vuhttot. Sámediggi áigu vuoruhit nissonolbmuid ohcamiid biebmanealáhusa investeren- ja ovddidandoaibmaáigumušaide.

Sámediggi lea oččodan juolluduvvot nuvttá biebmanlobiid sámi riddo- ja vuotnaguovlluide, ja lea muhtun muddui lihkestuvvan dainna go Másskii Divttasvutnii juolluduvvojedje guokte lobi. Sámediggi áigu joatkit dainna bargguin vai maiddá eará sámi riddo- ja vuotnaguovllut oččoše nuvttá biebmanlobiid.

Biebmanlobiid juolludeamis ferte ulbmilin leat nannet báikkálaš servvodagaid ja nannet báikkálaš eaiggáduššama, baikkálaš bargiid rekruterema ja geatnegasvuoda investeret báikkálaš infrastruktuvrui.

8.2 Mearranjiččehasat

Sápmelaččain lea guhká leamaš vierrun bivdit ja ávkkástallat mearranjiččehasaiguin. Sii bivde daid smávvatnasiguin vuonaid ja rittuid lahka. Cuohpa borre, vuoja atne oljočuovggaide ja čuomas ráhkaduvvojedje biktasat, lávžžit ja leaŋggat.

8.2.1 Fállát

Fálláid bivde iešbirgejumi ja ávkkástallama várás. Sámi guovlluid fálesbivdu doaimmahuvvui buohtalaga eará guollebivdduin.

1980 loguin vuostálastigohte birasgáhttenorganisašuvnnat dán bivddu, ja 1982:s mearridii The International Whaling Commission (IWC) oppalaččat gielidit buot fálesbivddu. 1987:s čuovvolii Norga dán ja gildii buot fálesbivddu. Vihtta jagi maŋŋel (1993) rabai Norga fas vuotnafálesbivddu Norgga bivdoárbevieruid vuhtiiváldima várás. Dál lea fálesbivdu dušše muhtun moatti riikkas ja earit ja hálddašeapmi lea riikkaidgaskaččat sohppojuvvon. 2002:s devde 35 fatnasa searvangáibádusaid.

Sámediggi áigu ain ángiruššat dasa ahte eamiálbmogiid fálesbivdorievttit bisuhuvvojit, mii maiddá lea Norgga almmolaš politihka ja Olgoriikkaministara oaidnu vástáduss sámediggepresidentii 18.10.2002.

8.2.2 Njurjot

Sámi guovlluid guolásteami oktavuodas čilget dás oanehaččat njuorjomuosehuhttimiid birra. Dát váttisvuohka lea guovddášággan dasa manne nu olu guolásteaddjit duodai masse rievtti ealihit iežaset árbevirolaš guollebivdduin 1990 rájes.

Dr Tore Haug, dutkanjodiheaddji čilge na⁷⁹:

---

⁷⁸ Appendixa tabella 31

⁷⁹ Dr Tore Haug, Tromssa mearradutkaninstituhta dutkanjodiheaddji mearranjiččehasadutkamis lea persovnnalaččat čilgen.

Njuorjomárran ii leat mihkke ođđasiid Norgga rittus. Finnmarkku ja Davvi-Norgga rittuide márra Nuortamearaguovllu ruoššanjurjot hirmadit. Arkeologalaš dutkamat duođastit ahte Norgga rittus ledje ruoššanjurjot juo mángaduhát jagi dás ovdal. Ođđaset áiggis lea duođastuvvon ahte ruoššanjurjot bohte nuortan ja márra Nuorta-Finnmarkku guovlluide. Njurjot lávejedje njukčamánu muttuid ihtit ja de jávke fas Barentsábi guvlui geassemánu muttuid. Dakkár njuorjomárramiid birra čilgejuvvo 1763-1765 rájes juo, ja de gohčoduvvo ruoššanjurjot gidđanjuorjun. Nuorta-Finnmarkku guovlluide márra ruoššanjurjot hirmadit 1891:s, 1893:s, 1895:s, 1896:s ja 1897:s.

1902:s ja 1903:s márra žnorgga riddui mihá eanet ruoššanjurjot go dan maid ovdal ledje dahkan. Njurjot bohte árabut go dábálaš, ja gohčoduvvojedje danne "dálvenjuorjun". Gohčoduvvui maiddái "Spitsbergennjuorjun" danne go bohte Barentsábi davviguovlluin Norgga rittu guvlui. 1902` ja 1903` njuorjomárran lei erenoamáš stuoris ja dat márra gitta Trøndelága lullelii. 1902:s muitaluvvo ahte njurjot ledje Norgga rittus gitta guovddášgeassái, 1903:s ges jávke rittus njukčamánu juo.

1903-1978 gaskka eai lean nu olu njurjot, eaige 1916-1919 gaskka ja 1962-1963 dálvvi ge. Dat njurjot, mat dalle márra, bohte dušše Norgga nuortadavvi guovlluide (Finnmarkui ja Davvi-Tromsui).

Vearrámus njuorjomárramat leat oalle aiddo leamaš. 1978-1988 gaskka gárte hirmamat olu ruoššanjurjot, ja dilli sulástahit 1902` ja 1903` dili. 1987:s lei erenoamáš olu ruoššanuorju, dalle ledje njurjot gitta Skagerak rádjái.

Maiddái 1987 maŋgel leat ruoššanjurjot boahtán Finnmarkui, muhto dál vánddardit earaládje go ovdal. Jiemat ja vievssit bohtet dálvet ja rávis áinnit ges bohtet njukčamánu/cuoŋománu go eai šat njamat.

Maŋgel go riddonjurjot, namalassii geađgenjurjot ja deavuhat maiddái leat olu lassánan, de leat njuorjomárrama váikkuhusat šaddan mihá vearrábun. Márramat leat erenoamážit čuohtan Deanu, Lágešvuona ja Porsáŋgguvuona vuotnabivdiide. Njurjot gavdnjejit ja borret vuotnaguliid. Báikkálaš guollebivdinguovlluin, namalassii vuotnaálbmoga "biebmorájuin", ii leat guhkit áigái jagis vejolaš darvehit "vuoššanguoli" ge. Njurjot leat vahágahtán árbevirolaš godđanbáikkiid eanemusat, ja vuotnabivdit leat dan geažil massán dietnasiid.

Historjjálaččat leat njurjot álo márran Nuorta-Finnmarkui, ja maiddái boahteáiggis fertet dohkkehit dan luondduereoamášvuoda. Eiseválddiide lea dál hástalussan njuorjomárramiid ja riddonjuorjomáddodagaid oktavuodas ásahit ortnegiid mat čoavddášedje guolásteddjiid váttisvuodaid vai sii eai masse guolástanrievtti njurjoid geažil.

Norgga njuorjobivddus Nuorta- ja Oarjemearaguovlluin bivdet ruoššanjurjoid ja ártkalaš njurjoid. Njuorjobivdu lea Vilgesmeara guovllu olggobealde Ruošša ekonomalaš avádagas (Nuortamearas), ja Oarjemearaguovlluin (Ruonáeatnama guovllus). Dáin guovlluin lea njuorjobivdu leamaš vierrun guhká.

1989:s gildojuvvui njammi vivssiid bivdu Norgga njuorjobivddu boikohtaid geažil. Dán bivddus lea fatnasiin almmolaš dárkkisteaddji fárus, guhte bearráigeahččá ahte bivddu njuolggadusat čuvvojuvvojit.

Norgga njuorjobivdoearit mearriduvvojit Riikkaidgaskasaš mearradutkanráđi dieđalaš rávvagiid vuodul ja Mearradutkaninstituhta rávvagiid vuodul. 2003:s lei Norgga Nuortamearraearri 10 000 rávis ruoššanuorju, namalassii 5 000 eambbo go 2002:s. Oarjemearaguovlluin lea Norgga earri 15 000 ruoššanuorju ja 10 300 ártkalaš njurjo. Nuortamearaguovlluin ii leat njuorjobivdu 2004:s.

8.2.3 Riddonjurjot

Norgga riddonjurjot leat geađgenjurjot ja deavuhat. Geađgenjuorju lea dábálaččat vuonain, ja deavut fas eallá rittus. Árktalaš šlájat nugo ruoššanjuorju, gáddenjuorju ja árktalaš njuorju bohtet duollet dälle riddoguovlluide ja leat doppe oanehet áiggiid. Geađgenjuorju sihke čivgá ja borgáda vuonain, ja dat leat oalle stáđđásat, deavuhat fas čivget ja borgádit riddoguovlluin ja vánddardit guhkes gaskkaid.

1990:s ovddidii Guolástusdepartemeanta ovttasráđiid Birasgáhttentdepartemeanttain evttohusa riddonjuorjohálddašeami riikkaplánii.⁸⁰ Dás čilgejuvvojit váttisvuodát mat badjánit go njuorjomáddodat lea nu stuoris. Njuorju borrá guolu, reavvá guliid eret guovllus, billista bivdoneavvuid ja njoammuda guliide vuoivvasmáđuid.

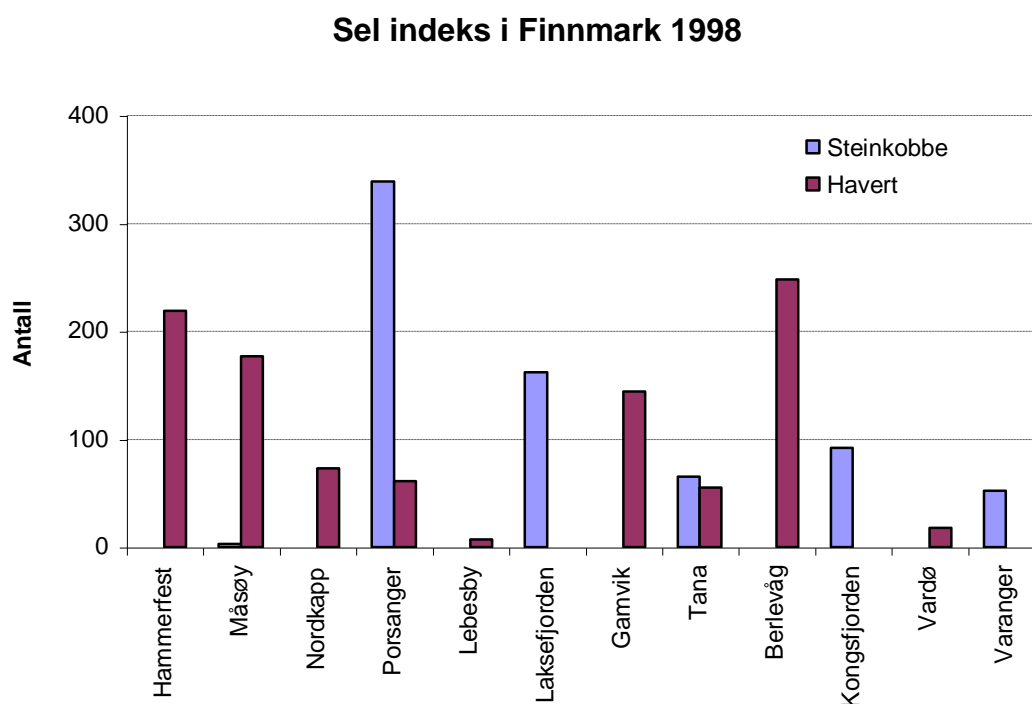
Mearradutkaninstituhtas lea ráđđeaddi fágalaš ovddasvástádus lohkat riddonjurjoid. Dat meroštallá ahte guoddevaš njuorjomáddodagas fertejit leat sullii 50 rávis njuorjju. Njurjot leat mángii lohkkjuvvon. Lohkamat leat dattege čadahuvvon mángga iešguđet lánká, ii ge daid sáhte buohtastahttit. Danne eat dieđe áibbas vissásit movt njuorjomáddodat ovdána. Eai dutkit ge dieđe áibbas vissásit man stuoris njuorjomáddodat lea, muhto sii árvoštallet ahte njuorjomáddodagat leat lassánan ja dan duođaštit maiddá bakkálaš guolásteaddjit.

Guolásteaddjit oaivvildit Porsáŋggu-, Lágeš- ja Deanuvuonaid njuorjomáddodagaid leat nu stuorisin ahte billistit vuonaid ekologalaš dássádatdili.

---

⁸⁰ NOU1990:12 Landsplan for forvaltning av kystsel (Riddonjurjoid riikkahálddašanplán.)

Fig 8.2 Indeavssat (buoremus lohkan); njuorju Finnmarkkus 1998
(Bjørge ja Øien; 1999)⁸¹

Deavuhiid, geađgenjurjoid, gáddenjurjoid ja ruoššanjurjoid bivdináigi lea ođđajagimánu 2 .b. rájes čakčamánu 15. b. rádjái Stad davábealde.⁸²

Sámediggi oaivvilda njuorjoid galgat hálddašuvvot ođasmahtti riggodahkan. Go daid bivdá vuogas meriid mielde, de sáhtta dat nannet sámi riddo- ja vuotnaguovlluid ássama ja barggaheami ávnnaslaš vuodu. Sámediggi áigu oččodit njuorjomáddodagaid unniduvvot vai Finnmarkku vuonaid ekologalaš balánsa fas dássehuvvo.

8.3 Lotnolasaaláhusat

Sámi guovlluid ássit leat áiggiid čađa ávkkástallan báikkálaš ja guovllu riggodagaiguin. Lotnolasealáhusaid doaimmaheapmi lea addán buoret vejolašvuodaid ávkkástallat riggodagaiguin, háhkat dásseidis sisabođu ja buoridit dietnasa.

Mearrasámi guovlluin lea guhká leamaš guollebivdu ja dat lea eanas leamaš doaimmahuvvon lotnolasat eará ealáhusaiguin. Lotnolasdoaimma lea lunddolaččat heiven iešguđet guovlluid eará luondduriggodagaide. Lotnolasdoaimma vejolašvuodát leat dattege hirbmadit hedjonan go riggodatávkkástallan gáržžiduvvo, earit regulerejuvvojit, márkan ráddjejuvvo ja guolástanrievttit sirdojuvvojit.

Dálá hástalus lea ovdánahttit lotnolasealáhusaid vai dat geasuhivčče ja vai guhki vuollái buoridivčče rekruterema guolástusealáhussii. Hástalussan lea maiddái fuomášit nisssonolbmuid

⁸¹ Appendixa tab. 33

⁸² 1951 njuorjobivdolága mielde

lotnolasealáhusheivehemiid. Sámi árbevirolaš gelbbolašvuohta buohtalaga formálalaš alit oahpuin sáhtta buktit ovdánanvejolašvuodaid, márkanheiveheami ja odđa fuomášumiid. Eiseválddiid hástalussan lea lágideat ja movttiidahttit dakkár ovdánahttimii. Sámediggi joatká barggus buoridit lotnolasealáhusaid rámmaeavttuid.

Guolástusdepartemeanta ii leat vuoruhan lotnolasealáhusaid. Sámediggi jáhkká dán leat njuolggasivvan eretfárremii mearrasámi guovlluin.

Sámedikki lotnolasealáhusnjuolggadusat leat rievdaduvvon vai dakko bokte nannešii gánnáheami, odđahutkamiid jna. Vuodđoealáhusat galggaše maiddái šaddat oassin ealáhuslotnolasvuodas. Sámediggi áigu guorahallat ovdeš geavatalaš lotnolasealáhusdoarjagiid, vai doarjjaortnegat dohkálaččat jokset mearrasámi guovlluid ulbmiljoavkkuid.

8.4 Sámedikki vuoruheamit

- Oččodit sámi riddo- ja vuotnaguovlluide juolluduvvot guollebiebmanlobiid nuvttá.
- Oččodit báikkálaš berošteddjiid guollebiebmanrusttegiid eaiggádin.
- Fuolahit ahte guollebiebmanealáhus doaimmahuvvo birasgáhtejeaddji vuogi mielde, vai ii áitte báikkálaš guolle- ja luossamáddodagaid dahje biologalaš girjáivuođa.
- Oččodit eamiálbmogiidda fálesbivdorivttiid.
- Oččodit báikkálaš ja regionála njuorjobivddu lasihuvvot ja oččodit njuorjobivddu árvohahkanvuodđun.
- Oččodit buhtadusaid guolásteddjiide geat muosehuvvet njuorjomárramiid geažil.
- Vuoruhit nissonolbmuid ohcamiid lotnolasealáhus- ja ovdánahttindoaimmaide.
- Vuoruhit mearrasámi guovlluid nissonolbmuid ohcamiid ealáhusásaheapmái.

9.0 Dutkan, ovdánahttin ja gelbbolašvuohta

Dutkamis ja oahpahas lea leamaš guovddáš sadij maiddái sámi servvodathuksemis ja -ovddideamis, ja lea hui deatlaš sámi giela, kultuvrra ja servvodateallima suodjaleamis, nannemis ja ovdánahttimis.

Sámediggái lea dutkan ja oahpahas deatlaš gaskaoapmin ovddidit odasteami sihke priváhta ja almmolaš surggiin. Ráđdehus áigu nannet sámi oahpahusa ja dutkama, ja buoridit rekruterema ja máhtolašvuođa sámi servvodatdili ja sámi kultuvrra birra.⁸³ Ráđdehus dáhttu nannet Tromssa universitehta sámi dutkanbirrasa ja Guovdageainnu dutkanbirrasa. Dáid birrasiid nannen lea deatlaš rekruterendoaibma sihke oahpahussii ja dutkamii. Sámediggái atná deatlašžan ahte máiddái eará ásašusat ožžot vejolašvuođa čadahit ovdánahttindoaimmaid mat nanneše mearrasámi guovlluid.

9.1 Dutkan

Mearrasámi servvodaga ovddideamis lea dárbbaslaš deattuhit guolástusrivttiid ja resursahálddašeami. Sámediggi dáhttu dán čalmmustahttojuvvot dutkamis ja oahpahasas. Sámediggi dáhttu maiddái ahte ráddjejuvvot ruđat doaimmaprogrammaide guolástusrivttiid várás ja daid vejolašvuođaid várás maid guolleriggodagat addet sámi riddo- ja vuotnaguovlluid árvoháhkamii ja ovdánahttimii, báikkálaš riggodagaid buoret ja odđa ávkkástallama bokte.

Sámediggi áigu deattuhit sámi nissonolbmuid rivttiid duođašteami, dološ áiggi rájes geavaheami, bargodoaimmaid ja resursaávkkástallama vuodul. Eamiálbmotvuoigatvuođaid oktavuodas fertejit eamiálbmot nissonolbmuid rievttit čilgejuvvot erenoamážit.

Mearrasámi álbmot lea guovlluid guhkes áiggi geavaheami bokte háhkan eahpeformála gelbbolašvuođa. Lea deatlaš čalmmustahttit sámi riddo- ja vuotnaguovlluid álbmoga ekologalaš ja ealáhuslaš duohtagelbbolašvuođa. Dássožii ii leat dát vuhtiiváldojuvvon dutkamis. Árbevirolaš oahppu ferte duođas váldot dutkamis ja hálddašeamis. Sámediggi dáhttu dán oktavuodas joatkit prošeavttaiguin Divttasvuonas, Ivgovuonas ja Deanovuonas. Olbmuid árbevirolaš máhttu ferte duođaštuvvot ja áittarduvvot. Sámediggi áigu ovttasbargat mearrasámi guovlluid nissonolbmuiiguin ja nissonorganisašuvnnaiguin vai mearrasámi guolástannissonolbmuid báikkálaš ja eahpeformála gelbbolašvuohta čalmmustahttojuvvošii.

Guolásteapmi ja eanandoallu leat leamaš guovddáš ealáhussan sámi servvodagas, ja leat doalahan dásseidis ássanloguid. Dáid ealáhuseid nuppástuhttimat leat mielddisbuktán eretfárrema ja álbmotlogu njiedjama. Sámedikki mielas fertejit álggahuvvot doaimmat mat čalmmustahttet movt stáhtalaš ealáhuspolitihkka lea váikkuhan sámi servvodagaide.

9.2 Oahpahas

Sámi servvodagat leat girját. Oahpahasoktavuođain leat mearrasámi árvvut ja girjáiivohta beare unnán deattuhuvvon. Sámediggi atná deatlašžan lágidit mánggasuorggat oahpahusa sámi kultuvrra ja servvodagaid birra mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllain. Dat symbolat mat addnojit sámi kultuvrra gaskkusteamis fertejit leat oahppásat ja čadnon mánáid árgabeaivái.

---

⁸³ St. dieđ. nr 34 (2201-2002) *om boyere samisk utdanning og forskning* (sámi alit oahpu ja dutkama birra)

Maiddáí árbevirolaš máhttu ja báikkálaš historjá rersursaávkkástallama, bivdovugiid ja bivdomálliid birra ferte šaddat oassin mánáidgárddiid ja skuvllaid oahpahas. 2002-2005 Sámediggiplánas celko:

" Sámediggi áigu bargat dan ovdii abte dilli lábččojuvvo nu abte eahpeformálalaš, árbevirolaš máhttu šaddá deatalaš oassi oahpabeamis."

Sámediggi áigu álggahit doaimmaid maid bokte váldá vára mearrasámi guovllu árbevirolaš máhtus.

9.3 Sámedikki vuoruheamit

- Áittardit mearrasámi guovllu servvodagaid duohtagelbbolašvuoda.
- Oččodit eanet dutkama báikkálaš mariinnalaš riggodagaid birra.
- Oččodit doaibmaprogramma mainna máhcaha guolástanrivttiid, čadaha báikkálaš/guovllulaš riggodatávkkástallama ja čalmmustahtta stáhta guolástuspolitihka váikkuhusaid sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, erenoamážit nissonolbmuid guovdu.
- Movttiidahttit nieiddaid váldit guolástusoahpu ja beroštišgoahtit máriinnalaš dutkamis.
- Čalmmustahttit mearrasámi kultuvrra mánáidgárddiin, vuoddoskuvllain, joatkkaskuvllain, universitehta dásis ja dutkamis oppalaččat.

10.0 Doaibmabijut ja rámmaeavttut

Vuodđojurdda lea ahte sámi guovllu olbmui galgá leat eavttuhis vuosttašriekti ávkkástallat daiguin riggodagaiguin mat álo leat leamaš ássama vuodđun. Movttiidahttit ásaiduvvamii ferte oččodit odđasis rekruterema guolástusealáhussii.

Sámediggi áigu váikkuhit dasa ahte lasihit ekonomalaš resurssaid investeremiidda, ovdánahttin- ja dutkandoaimmaide sihke nannamis ja mearas, ja guollebiebmaneahussii.

10.1 Rekruterenortnet

Sámediggi oaivvilda ahte eamiálbmotriekti rihkkojuvvo go sámi guovlluid nuorat hehttejuvvojit álgimis máttuid ealáhussii go dál bággejuvvojit oastit eriid maid ovdal leat nuvtá olahan. Sámediggi ii dohkket dán ja áigu ovddidit rekruterenortnega váldofáddán boahhtevaš ságastallamiin eiseválddiiguin.

Dálá guolástushálldašeapmi lea dagahan ahte earit ostojuvvojit ja vuvdobjuvvojit, ja nuorra guolásteddiin geain ii leat seastoruhta eai beasa guolástusealáhussii álgit. Sámediggi doaivu rekruterenortnega leat buorren gaskaoapmin eastadit mearrasámi eretfárrema guovlluin.

Guolásteami rekruterenortnet sáhtta maiddá adnot movttiidahttit sohkaheami dásseárvui, ja dakko bokte buoridit álbmoga vejolašvuodaid birget guolástemiin danne go dákkár ortnegat leat mearrasámi giliid birgejumi vuodđoeaktun. Sámediggi lea ovddidan dán ášši sihke Guolástusdirektoráhtii Regulerenrádis ja čoaččkimis Guolástusministariin 21.06.2002, muhto dasa ii ožžon doarjaga.

10.2 Nuoraid guolástusortnet

Nuoraid guolástusortnet lea deatalaš guolástusealáhusa rekruterema movttiidahttimis. Ortnege vuollái gulle 2003:s nuorat gaskal 12 ja 25 jagi, ja ortnet gusto dorske-, jukso- ja sáidebivdui 62. gráda davábealde ja áhkacincobivdui Nordlánddas, Tromssas ja Finnmárkkus. 2003:s geavahedje 450 olbmo ortnege ja guolástedje oktiibuot 500 tonna, gaskamearalaš sisabohtu lei sullii 10 000 kr guhtiinai. Sámediggi doarju ortnege ja atná dan mávssolažžan bártneid ja nieiddaid rekruteremis guolástanfidnui. Nuoraid guolástusortnet joatkašuvvá 2004:s.

Rekruteremiid ásaheapmi ja nuoraideriid joatkašuvvan lea áibbas čielga gáibádus Sámedikki bealis.

10.3 Sámi ovddidanfoanda

Sámi ovddidanfoandda váldoulbmilin leat nanu ja ealaskas servvodagat main lea bastevaš ássan ja girjás ealáhus-, kultur- ja servvodateallin. Ruđat galget nannet nissonolbmuid ealáhuseallima. Guolásteami dáfus lea ulbmilin áittardit ja ovdánahttit guolásteami sámi riddo- ja vuotnaguovlluid ássama ja barggaheami ávnnaslaš vuodđun. Vai ulbmil sáhtta olahuvvot, de ferte Sámediggi atnit dásseárvo- ja sohkahealperspektiivva politiikkahábmemis ja ortnegeid hálldašeamis.

Sámi ovddidanfoanda lea jahkásaččat juohkán ruđaid guollefatnasiid oastimii Sámi ovddidanfoandda guovllus. Sámedikki ángiruššamiid doaresbeal báikkii sáhtta gohčodit vuostekonjunktuvrapolitiikkan. Foandda ruđat galget adnot báikkálaš heivehuvvon guollefatnasiid ovdánahttimii ja ođasmahttimii, ja maiddá gádde- ja vuostáiváldinrusttegiid ásahepmái ja ođasmahttimii. Sámediggi dovddasta dattege ahte

foandda ráddjejuvvon ruđat eai sáhte oktonassii jorgalahttit sámi riddo- ja vuotnaguovlluid guolásteami negatiivvalaš mannolaga.

Sámediggi lea vuoruhan doarjagiid fatnasiidda mat leat vuollel 35 juolgemihitu ja mat eai leat badjel 15 jagi boarrásat. Sámediggi lea fanasagi eavttu olis leamaš mielde guollefatnasiid ođasmahttimis vai heivejit riddo- ja vuotnabivdui. Ođđa fatnasiidda investeret gáibida olu kapitála, ja ollusat geat áiggošedje oastit guollefatnasa ráhčet iežaskapitála gártademiin, seammás go doaibmavuodđu hirkmadit molsašuvvá guolástusreguleremiid geažil. Sámediggi addá doarjaga oastit guollefatnasa vai iežaskapitála nunusnuvvá ja addá oastái buoret vejolašvuoda bealuštit iežas investeremiid.

Tabella 10.1 Sámi ovddidanfoandda ruhtajuolludeamit guolásteapmái 1995-2002 áigodaga (Logut leat 1000 kruvnnot)

1995		1996		1997		1998		1999		2000		2001		2002	
Kr	oassi	Kr	oassi	Kr	oassi	Kr	oassi	Kr	oassi	Kr	oassi	Kr	oassi	Kr	oassi
5 493	37,2%	3 636	24,8%	5 682	32,5%	4 841	19,9%	3 655	16,5%	3 421	18,5%	4 102	24,9%	3 304	20,2 %

Sámi ovddidanfoanda lea maŋemus vihtta jagi juolludan sullii 17 miljovna kr mearrasámi guovlluid guolásteami nannema várás. Eanas oassi dán ruđas lea adnon fanasoastimiid ruhtadeapmái (vrd kap 5.5 ja 6.12). Sámediggi áigu oččodit guollerivttiid máhcahuvvot, nannejuvvot ja bisuhuvvot mearrasámi guovlluin.

10.4 Innovašuvdna Norga (IN)/ovddeš SND

Guolásteami garra reguleremat dagahit ahte olu sámi riddo- ja vuotnaguovlluid prošeavttat eai leat liikka gánnáhahttit go stuora prošeavttat čoahkkebáikkiin gos leat eanet ássit. Sámediggi oaivvilda ahte Innovašuvdna Norga ferte váldit stuorát servvodatovddasvástádusa juolluduseavttuid mearridettiin, ja ferte eambbo deattuhit servvodatekonomalaš gánnáhahti prošeavttaid mas ieš gánnáheapmi deattuhuvvo viidát perspektiivvas.

Innovašuvdna Norga lea ođđajagimánu 1.b. rájes váldán badjelasas njealji organisašuvnna doaimma, namalassii Norgga turistaráđi, Norgga eksportaráđi, Stáhta ealáhus- ja guovlluovddidanfoandda (SND) ja Stáhta bágádankantuvrra hutkiid várás (SVO). Ođđa sierreriektevuodđudus Innovašuvdna Norga (IN) galgá álgu rájes juo ángiruššat barggaheddjiid, smávva ja gaskasturrosaš fitnodagaid ja mátkeealáhuseallima ovddas. IN hálddaša dál mearkkašahti olu stáhtalaš ruđaid. Stuoradiggi mearridii geassemánu 2003 ahte Innovašuvdna Norga galgá hálddašit dáid ruđaid ovddidan dihte:

"innovatiivvalaš ja odasteaddji ealáhuseallima miehtá Norgga."

Eiseválddit leat dalá Stáhta ealáhus- ja guovlluovddidanfondii leamaš addán ovddasvástádusa bidjat eavttuid guolásteami heaittihan- ja struktuvraortnegii. Dán lea Sámediggi vuostálastán áššis 36/02 mas mearriduvvui čuovvovaččat:

"Statens nærings- og distriktsutbyggingsfond (SND) (stáhta ealáhus- ja guovlluidhukse-foanda) ii galgga movtge fápmuduvvot beassat ieš mearridit struktuvra- ja hilgunortnet-njuolggadusaid."

(Dán jorgaleamis lea hilgunortnet muđui gohčoduvvon heaittihanortnegin)

Innovašuvdna Norga ja Sámediggi fertejit ovttasráđiid gávnnaht čovdosiid mat heivejit sámi riddo- ja vuotnaguovlluid ealáhusovdánahttimii. Dát mearkkaša ahte Sámedikki rámmat Sámi ovddidanfondii fertejit viiddiduvvot vai olaha positiivvalaš ealáhusovdánahttima mearrasámi guovlluin.

10.5 Sámedikki vuoruheamit

- Oččodit rámmaeavttuid guolástusfidnui rekruteremi bisuhuvvot.
- Aktiivvalaččat bargat mearrasámi guovlluid guolástanrievtti nannemiin.
- Nannet sámi guovlluid ealáhusaid áittardeami ja ovdánahttima rámmaeavttuid.
- Oččodit Innovašuvdna Norgga addit doarjagiid mearrasámi guovlluid smávva- ja gaskasturrosaš prošeavttaide.
- Nannet juolludemiid sámi guovlluid guolástusguoskevaš doaimmaide.
- Vuoruhit nissonohcciid guolástusguoskevaš doaimmain.

11.0 Ekonomalaš ja hálddahuslaš váikkuhusat

Sámedikki 2003 jahkedieđáhusa meannudettiin (ášši 22/04), ovddidii Plána- ja ruhtadanlávdegoddi mearkkašumisttis ee. (vrd čuoggá 1.0 *Álggahus ja čoahkkáigeassu*):

”Go guoská mearrasámi guovlluid guolástanvuoigatvuodaide, áigu lávdegoddi buktit mearkkašumi abte dás ii leat doarvái čalmmustuvvon abte olbmot dain guovlluin eanet ja eanet leat massán vuoigatvuodaideaset birgejumi viežžat báikkálaš ja guovllu mearrariggodagas. Lávdegoddi oainvilda abte dat ášši, ja Finnmarkkulága ášši, galget ovddemus vuoruhuvvot. Dat guoská sibke čalmmustabttimii ja resurssaid ektui, go áigot hehttet abte eahpevuoiggalaš ja álbmotrievttálaš riikkumat guolásteami ektui galget billistit mearrasámi kultuvrra vuodu.”

Dán diedáhusas evttohuvvon vuoruheamit gieđahallojuvvojit Sámedikki jahkásaš bušeahttameannudemiid oktavuodas. Sámedikki bargu guolástusvuoigatvuodaide máhcahemiin mearrasámi guovlluid bivdiide eaktuda ekonomalaš resurssaid, ja dat šaddá deattuhuvvot jahkásaš bušeahtain.

Mielddus I

Ráđit ja lávdegottit

Sámediggi lea álbmotválljejuvvon orgána mii ovddida sámiiid politihkalaš, ealáhuslaš ja servvodatlaš oaiviliid. Danne báhcá Sámediggi - olu ráđiin ja lávdegottiin - akto oaiviliiddisguin mii erenoamážit vuhtto dain ráđiin ja lávdegottiin gos ovddasteaddjit ovddastit sierranasberoštumiid. Sámediggi geahččala dieduid juohkit ja váikkuhit vai oaččošii doarjaga Sámedikki politihkkii ja oaiviliidda, ja seammás beassá Sámediggi oaidnit maid eará oasseváldit oaivvildit.

Sámediggi dáhttu čujuhit ahte álbmotriekti nanne eiseválddiid geatnegasvuoda váldit Sámedikki fárrui luondduriggodagaid hálldašeapmái árbevirolaš sámii ássanguovlluin. Oktavuolta eiseválddiiguin lea mávssolaš vai olahivččii goabbatbeallásaš ipmárdusa ja árvvusatnima.

Regulerenráđđi

Sámedikkis lea okta lahttu Regulerenráđis.

Regulerenráđđi buktá rávvagiid guolástuseiseválddiide hálldašan- ja bivdoáššiin. Ráđis ii leat ovddasvástáduš dan váldoguoalástuspolitihkkii mii doaimmahuvvo, ja ráđis ii leat ovddasvástáduš ovdánahttit servvodaga unnimus fatnasiid suddjedettiin dahje eará láhkái buoridit riddo- ja vuotnaguovlluid ássama ja barggaheami.

Sámediggi lea ovddidan lagasvuoda- ja sorjavašvuodaþrinsihpa Regulerenráđđái, ja dakko bokte evttohan ahte stuorat oassi guolleeriin galgá gullat riddo- ja vuotnafatnasiidna ja daidda joavkkuide mat báikkálaččat háhket árvvuidda guolleriggodagain. Sámediggi ii leat ožžon dasa doarjaga.

Sámediggi lea dál árvvoštallame Sámedikki oassálastima Regulerenráđis, ja guorahallá makkár doarjaga eamiálbmot- ja guolástuspolitihkka lea ožžon.

Mearranjiččehasráđđi

Sámedikkis lea okta lahttu Mearranjiččehasráđis.

Mearranjiččehasráđđi lea ráđdeaddi orgánan direktoráhtadási guolástuseiseválddiide, ja buktá cealkámušaid njuorjoid ja fálláid bivddu ja hálldašeami birra Norgga ja riikkaidgaskasaš mearain.

Eamiálbmogiid njuorjo- ja fállábivdorivttiid áittardeamis lea deatalaš ahte Sámediggi ja Olgoriikkadepartementa dássedit dollet oktavuoda vai Norgga sáttatgoddi The International Whaling Commission:s (IWC) várávdá Sámedikki njuorjo- ja fállábivddoberoštumiin globála dásis.

Mearranjiččehasráđđi muosehuvvá dainna go riddonjuorjošlájat lassánit. Danne lea ráđđi 2003:s rávven stuoridit riddonjuorjoeriid, dasa lassin máksojuvvo dál 500 kr dutkkosbálkášupmin juohke deavuha ovddas mii darvehuvvo. Sámediggi oačču doarjaga dasa ahte dutkkusbálkášupmi maiddái galgá gustot geađgenjuorjoide Finnmárkkus.

Mearraresursaláhkálávdegoddi

Sámedikkis lea okta lahttu Mearraresursaláhkálávdegottis.

Ođđa mearraresursalága hábmedettiin áigu lávdegoddi erenoamážit árvvoštallat: 1) lága doaibmaguovllu viiddidit, 2) dálá njuolggadusaid rievdadit ja álkidahttit ja 3) ráhkadit ođđa njuolggadusaid mat heivejit ođđa láhkii ja álbmotrievttálaš geatnegasvuodaide.

Lávdegoddi galgá ovddidit iežas árvalusa ovdal njukčamánu 15.b. 2005.

Sámediggi lea nammadan guolástuspolitihkalaš lávdegotti mii galgá veahkehit Sámedikki ovddasteaddji láhkabarggus.

Norgga-Ruošša guolástuskommišuvdna

Bárentsábi dorske-, jukso-, šákša- ja gonagasreabbámáddodat leat Norgga ja Ruošša oktasaš máddodagat.

Jahkásaš kommišuvdnačoahkkimis mearridit bealit Norgga, Ruošša ja goalmát riikka oppalaš eriid ja movt eriid juohkit. Oppalaš earit maid Norga ja Ruošša dohkkeheaba Norgga-Ruošša guolástuskommišuvnna, leat vuodđuduvvon Mearradutkama gaskariikkalaš ráđi (ICES) rávvagiid nala bivdodási birra.

Sámediggi lea Guolástusdepartemeanttas dáhtton beassat searvat Norgga-Ruošša guolástuskommišuvdnii. Dasa ii leat Sámediggi vel ožžon doarjaga. Sámediggi doalaha gáibádusa beassat fárrui kommišuvdnii mii mearrida deatálaš rámmaeavttuid mearrasámi guovlluid guolásteddiide (63°D davábealde).

Anadroma luossaguliid ovttasbargoráđđi

Sámedikkis lea leamaš okta lahttu Anadroma luossaguliid ovttasbargoráđis. Ráđđi heaittihuvvui 2004 rájes, dan sadjái boahť eará orgána mii joatká ráđi doaimmaid.

Sámedikki boahťevaš bargu

Sámedikki boahťevaš guolástuspolitihkalaš bargu boahť ee. leat Sámedikki guorahallan- ja politihkkahábmema dárbbuid čalmmustahttin. Danne dáhttu Sámediggi oassálastit dain ráđiin ja lávdegottin main lea lunddolaš ovddidit sámi beroštumiid. Sámediggi áigu maiddái nammadit iežas ráđiid, lávdegottiid ja bargujoavkkuid go dat leaš dárbbášlaš.

Mielddus II

IEŠGUÐETLÁGÁN GUOLÁSTUSRÁÐÐEMAT

Čoahkkáigeassu

Našovnnalaš guolástusráđđenvuohki

Guolleriggodagaid guoddevaš hálldašeami vuodđun lea oktiiheiveheapmi ja guolástushálldašeami, dutkama ja guolásteddiid goabbatbeallásaš ipmárdus. Jus okta bealli šaddá beare iešráđálažžan, de rivdet guoddevaš hálldašeami eavttut.

Konklusuvdna

- *Norgga guolástushálldašeapmi ii náke oažžut áigái gubkilmas guoddevaš guolleriggodatovdánabttima, ja seammás áittardit reguleremiid sosiála profiilla mii heivešii min dárbbuide ja man guolásteddiid ja álbmot mudui atnet luobkehabttin.*
- *Riddo- ja vuotnafatnasat libcojuvvojit mearrafatnasiid gánnáhemi geažil.*

Oppalaččat

Iešguđet riikkaid eiseválddit fuolahit guoddevaš hálldašeami iešguđet láhkái ja iešguđet bohtosiiguin, muhto buot stuora guolástusnašovnnat leat ráhkadan njuolggadusaid sihke riggodagaid ja našovnnalaš beroštumiid áittardeapmái.

Globálalaččat oaivvilduvvo ahte stuorámus áitta guoddevaš guolástushálldašeami vuostá lea go fatnasiin lea badjelmeari kapasitehta. Guolástusriggodagat adnojuvvojit našovnnalaš riggodahkan, muhto daid háviid go ii nagot hálldašit daid báikkálaš beroštumiid ektui, de masset ee. reguleremat legitimatehta.

Islánda

1977 rádjái lei Islánda buohkain lohpi guolástit. 1977-83 gaska addojuvvojedje earit ovddit jagiid bivddu mielde, 1983-84 gaska rahppojedje ges individuála fanasearit. 1985-90 gaska lei Islánda seaguhusvuogádat mas ledje sihke bivddumiel earit ja individuála fanasearit. Das šadde heajos bohtosat, ja 1990:s álggahuvvui vuogádat mas individuála earit šadde gávpegálvun (Individual transferable quotas) (ITQ- vuogádat). Boađusin šattai ahte smávva fatnasiid lohku unnui 800 fatnasiin, 1990:s ledje 2000 fatnasa, dál leat 1200 fatnasa.

Maŋgel go earit dahkkojuvvojedje gávpegálvun, de leat Islánda guolleriggodagat dál duššefal muhtun moatti gávpesearvi hálldus. Danne leat dál garra nákkahallamat das ahte galgá go Islánda máhccat boares vuogádahkii mas rievttit ledje juhkkovuvvon mihá eanet guolásteddiide go dál.

Vuosttaš čoavddusin lea leamaš ásahtit resursadivvaga, mii lea earreomasteddiid máksu servvodahkii mii ain oamasta islándalaš guolleriggodagaid.

EU

EU lea dál rievdadeame guolástuspolitihka danne go eanas guollešlájat maiguin ávkkástallojuvvo gávpeguolásteamis leat badjelmeare bivdojuvvon, ja seammás lea guollefatnasiin badjelmeare kapasitehta. EU` rievdadeamit sisttisdoallet buot miellahttoriikkaid oktasaš guolástuspolitihka, sihke hálddašeami dáfus ja bivdonjuolggadusaid dáfus.

Oktasaš guolástuspolitihkalaš váldoulbmilat leat 2003 rájes:

- Nannet mearraguolleriggodagaid guhkilmas ja ulbmillaš geavaheami.
- Fuolahit ahte EU` márkaniin fidne varas ja dearvvašlaš guollebuktagiid.
- Sihkkarastit dohkálaš sisabođu sidjiide geat vižžet eallámuša guolásteamis.
- Suodjalit mearra- ja riddoelliid ja -šattuid.

Oktasaš doaibmabijut buot EU` riikkaide lea njuovžileamos vuohki olahit ulbmiliid. Dasa leat golbma ákka. Vuosttažettiin eai doahttal guollemáddodagat riikkarájiid. Nuppádassii lea EU:s friddjamárkan guollevuovdimis ja goalmáddassii lea EU-riikkat gievrrabut searválaga go iehčanassii go šiehtadallet gaskariikkalaš oktavuodain dahje eará riikkaiguin.

EU lea máilmmi stuorámuš guollebuvttamárkan, muhto leat bázahallan sihke Japána ja USA ektui sálašturrodaga dáfus. Oppalaččat lea guolástussuorgi duššefal unna oasáš EU` ekonomiiijas, ja guolástusdoarjja lea sullii 1% EU` bušeahtas. Muhto EU:s lea 1.5 miljovvna olbmos guolástus ja guollebuktagiid válbmen ealáhussan. Dán suorggis leat stuora erohusat guovlluid gaskka, ja muhtun riddoguvllut EU:s leat ollasit guollebivdui vuodđuduvvon, omd Galicia Espánjas.

Oktasaš guolástuspolitihkas leat njeallje vuodu:

- 1) Earrevuogádaga bokte ulbmilaččat ávkkástallat guollemáddodagain. Ministtarráđdi mearrida iešguđet guollešlájaid oppalaš bivdomeari. Iešguđet guollešlájaid earit gohčoduvvojit TAC (Total Allowable Catch) ja leat dat deahtalaččamus guollešlájat mat bivdojuvvojit EU` mearain. Iešguđet TAC:t juhkkovvojit dasto miellahttoriikkaid gaskka, ja dat de mearridit ieža movt daid juhket iežaset guolásteddiid gaskka.
- 2) Struktuvrapolitihkka man ulbmilin lea ođasmahttit guollefatnasiid, hámmaniid ja guollebuvttadanrusttegiid. Ulbmil lea dahkat guolástussuorggi ekonomalaččat gánnáhahttin, oadjebassan ja birasgahtejeaddjin.
- 3) Suodjalit guollemáddodaga ja birra teknihkalaš meriid bokte, omd unnimus fierbmečalbmegalljodatmeari bokte.
- 4) Šiehtadallat riikkaiguin mat eai leat mielde EU:s beassat sin mearaide maiddái. EU:s leat olu dakkár soahpamušat eará riikkaiguin, ja dat addá eanet ja buoret vejolašvuodaid EU` guollefatnasiidda.

Bivdokapasitehta ráddjema várás lea Ministtarráđdi mearridan doarjut ođđa fatnasiid huksema 2004 lohppii, muhto duššefal fatnasiid mat leat vuollel 400 tonna. Fanaskapasitehta unnideami geažil addo fanasođastandoarjja duššefal fatnasiidda mat leat badjel vihtta jagi boarrásat.

Canáda (Nuortariddu)

Guolásteapmi lea mohkkái, doppe bivdet 11 šlájja, fatnasat lea differensierejuvvon ja bivdoneavvut leat vaikko makkárat. Lea stuora guovlu ja doppe leat iešguđetlágán ekovuogádagat, ja sullii 500 hámmana gos leat 300 iešguđetlágán fitnodaga.

Ovdal 1976 sáhtte buohkat guolástišgoahit almmá makkárgé gáržžádusaid haga. Dasto álggahuvvojedje našovnnalaš hálldašanplánat. Dan rájes lea guolástusas leamaš bistevaš heahti 25 jagi. 1982:s ásahuvvojedje vuovdevaš gávpesearveearit (Company Quotas) mearrafatnasiidda, 1986:s fas ásahuvvojedje individuála gávpesearit (Individual Transferable Quotas) (ITQ:t) fatnasiidda mat ledje badjel 20 mehtera guhku. Vaikko reguleremat álggahuvvojedje ge, de joatkašuvai badjelmeare bivdin canádalaš avádagas ja 1993:s gildojuvvui olles dorskebivdu.

Dát dagahii heađi ja stuora bargguhisvuoda danne go daid fatnasiid, mat ledje vuollel 13.8 mehtera, bivdin ráddjejuvvui hirbmadit. 1995:s čađahuvvui geahččaleapmi mas 50 riddoguoľlefatnasa nuortariddoguoľluin ožžo sierra eriid maid ieža hálldašedje.

Maŋŋel juhkkujuvvui guovlu 7 iešguđet hálldašanguovlun main juohkehačas lei hálldašanstivra ja hálldašanplána. Dán málle mielde juhkkujuvvui jahkásaš plánenbargu stáhta, provinssa (fylkka) ja community group (suohkana) gaskka. Dákká bokte leat riddofatnasat eambo mielde mearrideamis movt eriid juohkit ja movt guolásteami doaimmahit. Leat dattege ain vuostálasvuodat juohkima hárrái fanasjoavkkuid ja bivdoneavvoavkkuid gaskka.

New Zealand

New Zealandda álbmogis leat sullii 15 % maorit. Maorit leat guhká leamaš vealahuvvon sihke politihkalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat vaikko dronnet Victoria ásahii lága 1840:s mii prinsihpalaččat attii maoriide rievtti mearridit iežaset guolleriggodagaid badjel. Dan rájes leat guolástanrievttit systemáhtalaččat rivvejuvvon maoriin. 1984:s fápmuibiddjui duopmu mii jorgalahtii dán mannolaga ja mii dagahii ahte eiseválddit fertejedje máhcahišgoahit rivttiid maoriide. ITQ:it ásahtettiin 1986:s eai vuhtiváldán dattege eiseválddit maoriid rivttiid, mii miellidibuvttii olu diggeáššiid ja loahpalaččat politihkalaš gaskaneassoahpamuša mii attii maoriide rievtti 10 %:ii olles vuogádaga eriin, 20%:ii buot šlájain mat galge earrevuogádahkii boahhteáiggis ja mearkkašahti ruđalaš buhtadusa mainna sáhtte oastit beali New Zealandda stuorámuš guolástusgávpesearvvis. Dál lea sullii badjel goalmmádasoassi riikka guolleeriin maoriid hálldus ja sii leat aktiivadit fárus olles guolástusealáhusas.

Dálá dilli lea olu diggeáššiid, mohkkás šiehtadallamiid ja gaskaneassoahpamušaid boadusin main goappaš bealit leat sihke addán ja váldán. Leat ain olu čuolmmat mat galget čovdojuvvot, omd movt ovddidit odđa guolástusráđđenvuogi mas maoriid árbevirolaš riekti ávkástallat mearain sáhtta joatkašuvvot sierra suorgin buohtalaga gávpesearveearit.

Lulli-Afrihka

Lea leamaš unnán beroštupmi Lulli-Afrihká resursahálldašeapmái. Vilges olbmot ráđdejedje biologalaš dutkama badjel, gávpeservviid badjel ja hejot bálkáhuvvon čáhpes bargoveaga badjel. Mearrariggodagat ledje hárvásiidda ávkin ja sin ulbmil lei eanemus lági mielde dinet oaneheamos áiggis.

Maŋŋel go guolleriggodagat ledje badjelmeare geavahuvvon, de mearridii Lulli-Afrihkká 1998:s odđa guolástuspolitihka man vuodđun lei vuohkaseappot juohkit guolleriggodagaid stuora mearrafatnasiid ja smávva riddofatnasiid gaskka. Buot guovddáš guolástusain ásahuvvojedje individuála gávpesearveearit main vuodđun ledje ovdeš áŋgiruššamat ja odđa doaimmaid plánat.

Álggus addojedje earit (vuoigatvuodat) ovttá jahkái hávális. Dál addojit earit 4 jahkái, ja maŋŋel rievdá nu ahte earit addojit 7-10 jahkái hávális. Eriid vuovdima galget guolástuseiseválddit dohkkehit.

Namibia

Maiddái Namibias dagahii badjelmearálaš guolleriggodatávkkástallan ahte riikka 1994:s vuodđudii ođđa guolástuspolitihka, individuála gávpesearveeriid bokte. Juolludeapmi addui álggos 4 jahkái, muhto dál leat 7 ja 10 jagi juolludeamit.

Earresturrodat vuolgá das makkár buvttadeapmái (riiki) álgoávnas manná. Earresturrodahkii vaikkuha maiddái makkár eaiggaduššanhápmi gávpesearvvis lea (omd joint venture). Eriid sáhtta muhtun muddui oastit ja vuovdit.

Namibias lea resursadivat mii gokčá buot goluid guolleriggodagaid hálddašeamis.

USA

USA:s lea mohkkás guolástushálddašeapmi. Aláskkas ja Beringerseas leat guolástuskooperatiivvat, Aláskas leat maiddái suohkanearit (community quotas) (ásahuvvojedje 1992:s),1996:s ledje olu ITQ guolástusain moratoriumat (vealgemáksin-manjideamit) ja sii geavahit dávjá buy-back-prográmmaid maid industriija muhtun muddui lea ruhtadan.

Dála váttisvuodat leat:

- Badjelmearálaš fanaskapasitehta
- Mohkkás guolástushálddašeapmi
- Olu gilvaleaddji beroštusjoavkkut fanas-, buvttadan- ja eaiggáduššansurggiin
- Astoáiggeguolásteami ráddjema ásaheapmi

Appendiks

Tab. 1 Dorskebivdu áigodagas 1980-2001/

Fangst av torsk i perioden 1980-2001

Jahki År	Bivdu vuollel 10 m fatnasiin Fangst fartøy u/ 10 m		Bivdu 10 – 14,99 m fatnasiin Fangst fartøy 10 - 14,99 m		Bivdu 15 – 20,99 m fatnasiin Fangst fartøy 15 - 20,99 m		Bivdu 21 – 27,99 m fatnasiin Fangst fartøy 21 – 27,99 m	
	Olles riika Hele landet	Sámi guovllut Samiske områder	Olles riika Hele landet	Sámi guovllut Samiske områder	Olles riika Hele landet	Sámi guovllut Samiske områder	Olles riika Hele landet	Sámi guovllut Samiske områder
	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg
1980	41 360 552	16 992 158	47 549 352	17 261 672	54 824 094	17 409 630	17 137 717	3 873 064
1981	50 864 717	18 811 263	66 194 069	25 049 150	74 858 590	23 609 863	22 284 683	5 915 939
1982	48 528 748	15 395 066	69 678 041	22 020 470	79 883 019	22 403 774	23 594 338	6 200 775
1983	43 468 269	12 289 594	59 603 731	15 464 282	65 732 099	16 191 956	15 013 454	2 139 627
1984	44 673 888	13 851 209	59 802 365	16 558 402	66 748 142	14 956 402	18 501 431	2 402 871
1985	45 636 627	17 953 410	46 434 808	16 299 128	53 347 226	13 793 035	14 700 607	2 379 402
1986	38 697 556	14 662 786	36 590 162	13 266 497	43 560 629	10 412 643	16 924 080	2 647 084
1987	24 107 078	6 492 771	28 792 287	8 395 381	32 019 588	6 603 746	14 494 590	2 617 147
1988	17 874 355	4 801 459	24 698 387	8 255 045	31 954 294	5 558 889	18 190 116	3 265 830
1989	22 934 650	7 331 495	33 391 915	11 561 637	31 212 761	5 412 259	17 665 075	3 516 416
1990	23 327 768	6 037 860	27 627 161	6 515 212	22 417 112	3 956 723	9 094 004	1 792 272
1991	31 546 827	8 696 868	37 500 287	9 038 008	29 835 025	5 892 791	13 628 091	2 533 689
1992	38 143 643	10 828 224	46 668 006	12 155 701	36 559 378	7 622 418	18 264 267	3 671 663
1993	41 783 942	11 915 958	57 802 497	15 404 816	45 353 818	9 823 730	21 109 068	4 482 227
1994	40 063 733	10 810 368	70 912 693	18 614 164	58 827 563	12 448 187	30 382 319	6 050 794
1995	28 339 172	8 175 585	64 001 302	18 108 947	61 462 835	14 428 377	36 671 939	7 117 145
1996	25 757 950	8 801 447	68 701 329	21 504 276	63 063 057	15 108 921	42 726 486	8 058 302
1997	23 892 747	8 220 686	76 896 267	23 222 233	70 472 949	15 389 305	47 861 952	7 384 551
1998	23 151 696	7 830 507	69 834 425	21 099 337	56 493 569	11 940 210	37 480 043	6 508 234
1999	20 693 665	7 784 469	49 814 284	15 569 791	38 350 032	8 407 524	32 222 112	6 548 803
2000	19 269 710	6 649 992	44 414 420	13 785 194	32 216 317	7 079 456	28 302 541	5 738 627
2001	19 018 126	7 077 055	45 335 844	14 554 258	32 646 800	7 360 849	28 723 642	5 030 997
Gj.snitt	32 415 246	10 518 647	51 465 620	15 622 891	49 174 495	11 627 758	23 862 389	4 539 794

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Sámi guovllut/Samiske områder:

- Olles Finnmark/Hele Finnmark
- Tromsa/Troms: Gálsa/Karlsøy, Návuoatna/Kvænangen, Gáivuotna/Kåfjord, Loabát/Lavangen, Ivgu/Lyngen, Ráisa/Nordreisa, Skiervá/Skjervøy, Skánit/Skánland ja/og Omasvuotna/Storfjord
- Nordlándá/Nordland: Evenássi/Evenes ja/og Divtasvuodna/Tysfjord

Tab. 2 Juksobivdu (dikso) áigodagas 1980 – 2001/

Fangst av hyse i perioden 1980 – 2001

	Bivdu vuollel 10 m fatnasiin Fangst fartøy u/ 10 m		Bivdu 10 – 4,99 m fatnasiin Fangst fartøy 10 - 14,99 m		Bivdu 15-20,99 m fatnasiin Fangst fartøy 15 - 20,99 m		Bivdu 21-27,99 m fatnasiin Fangst fartøy 21 - 27,99 m	
	Olles riika Hele landet	Sámi guovllut Samiske Områder	Olles riikka Hele landet	Sámi guovllut Samiske områder	Olles riika Hele landet	sámi guovllut Samiske Områder	olles riika Hele landet	sámi guovllut Samiske områder
Jahki År	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg
1980	5 680 135	1 796	13 546 516	5 956	21 973 085	7 218	2 151 408	390
1981	4 742 589	1 704	10 969 215	4 600	16 288 989	5 068	2 184 758	286
1982	2 558 283	639	6 672 368	2 215	9 940 711	2 454	1 606 585	264
1983	1 768 635	233	3 581 143	1 000	5 096 928	1 162	1 152 778	145
1984	2 313 221	280	3 463 425	780	4 455 227	712	1 120 533	124
1985	2 436 005	859	4 795 299	1 876	5 448 265	1 138	1 484 386	184
1986	7 205 948	4 060	12 028 451	5 431	11 844 786	2 570	2 819 638	408
1987	9 454 906	6 270	19 461 826	10 166	16 185 344	3 914	3 276 376	430
1988	4 347 704	1 993	12 196 306	4 855	11 325 613	2 104	2 368 779	574
1989	4 108 084	1 231	9 172 248	2 914	8 635 105	1 139	1 898 481	384
1990	3 164 090	989	6 763 655	2 588	5 625 818	1 173	1 097 438	293
1991	2 630 968	701	6 371 490	2 317	5 931 730	742	1 288 963	295
1992	4 039 360	1 059	9 476 376	3 483	7 205 160	1 263	1 999 425	572
1993	3 823 828	1 253	9 832 025	3 947	9 180 709	1 917	2 061 455	601
1994	4 517 869	1 477	11 966 605	5 234	13 633 797	3 528	4 042 679	1 239
1995	3 950 665	1 535	10 405 480	5 203	9 521 372	2 953	3 613 169	1 208
1996	3 764 837	1 763	10 643 835	6 367	8 583 320	3 172	4 254 243	1 632
1997	3 624 617	1 523	14 142 457	7 877	12 090 348	3 803	5 423 634	1 560
1998	3 427 271	1 325	13 133 677	6 071	12 634 312	3 481	6 940 488	1 814
1999	2 662 910	749	8 273 065	3 265	7 536 785	1 713	5 353 208	1 406
2000	4 651 564	1 818	8 404 973	3 253	4 959 879	1 404	4 728 143	1 111
2001	4 325 215	1 815	10 534 578	4 290	6 303 373	1 741	4 838 857	979
Gj.snitt	4 054 486	1 594	9 810 682	4 259	9 745 484	2 471	2 986 610	723

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Sámi guovllut/Samiske områder (álgoálbmogiid guovddášguovllut/urfolks kjerneområde)

- Olles Finnmark/Hele Finnmark
- Tromsa/Troms: Gálsa/Karlsøy, Návuoatna/Kvænangen, Gáivuotna/Kåfjord, Loabát/Lavangen, Ivgu/Lyngen, Ráisa/Nordreisa, Skiervá/Skjervøy, Skánit/Skánland ja/og Omasvuotna/Storfjord
- Nordlándá/Nordland: Evenássi/Evenes ja/og Divtasvuodna/Tysfjord

Tab. 3 Sáidebivdu vuollel 28 m fatnasiiguin 1980 – 2001/

Fangst av sei for fartøy under 28 meter sl. 1980 – 2001

Jahki År	Bivdu vuollel 10 m fatnasiin Fangst fartøy u/ 10 m.		Bivdu 10-14,99 m fatnasiin Fangst fartøy 10-14,99 m		Bivdu 15-29,99 m fatnasiin Fangst fartøy 15-20,99 m		Bivdu 21-27,99 m fatnasiin Fangst fartøy 21 - 27,99 m	
	Olles riika Hele landet	Sámi guovllut/ Samiske områder*	Olles riika Hele landet*	Sámi guovllut Samiske områder	Olles riika Hele landet*	Sámi guovllut Samiske områder*	Olles riika Hele landet*	Sámi guovllut Samiske områder*
	Tonna Tonn	Tonna Tonn	Tonna Tonn	Tonna Tonn	Tonna Tonn	Tonna Tonn	Tonna Tonn	Tonna Tonn
1980	13 075	2 369	12 125	2 736	39 624	6 101	36 683	5 037
1981	15 592	3 526	14 021	3 293	43 481	6 707	39 482	5 184
1982	14 335	2 817	15 143	4 260	45 810	5 893	39 651	7 227
1983	13 165	2 806	14 757	3 390	40 034	5 197	36 589	5 689
1984	14 592	2 229	12 616	1 669	28 726	2 205	36 906	4 305
1985	13 055	1 505	10 225	1 167	16 663	1 601	29 686	3 871
1986	8 218	1 084	6 834	712	7 164	842	12 171	1 318
1987	11 406	1 517	12 974	1 547	21 438	4 006	29 740	3 275
1988	9 655	3 098	11 025	3 664	23 655	4 819	30 762	4 516
1989	11 520	3 580	15 361	4 781	20 729	4 249	35 850	6 471
1990	7 718	1 352	10 766	2 010	11 226	1 669	26 162	5 367
1991	7 510	1 542	12 072	2 815	16 832	2 399	33 027	6 164
1992	7 588	1 440	16 314	3 270	16 589	1 751	29 871	4 390
1993	8 253	1 462	15 641	3 177	15 375	1 863	35 846	6 751
1994	7 493	857	16 591	3 248	15 664	3 323	30 466	8 137
1995	10 783	1 533	20 446	3 210	13 231	2 795	28 713	4 423
1996	11 491	1 685	25 877	6 916	22 321	7 124	36 984	7 504
1997	10 505	1 960	21 510	4 290	19 985	5 717	37 305	8 820
1998	13 652	2 846	24 288	6 043	19 002	4 892	42 760	6 990
1999	12 742	2 268	22 676	5 006	21 051	5 269	40 751	7 102
2000	12 452	2 189	23 047	4 720	17 473	3 632	33 164	6 346
2001	9 644	1 850	20 373	3 940	15 179	2 513	33 354	7 252
Gj.snitt	11 111	2 069	941 243	3 448	22 330	3 844	33 451	5 734

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Sámi guovllut/Samiske områder*:

- Olles Finnmark/Hele Finnmark
- Tromsa/Troms: Gálsa/Karlsøy, Návuotna/Kvænangen, Gáivuotna/Kåfjord, Loabát/Lavangen, Ivgu/Lyngen, Ráisa/Nordreisa, Skiervá/Skjervøy, Skánit/Skánland ja/og Omasvuotna/Storfjord
- Nordlándá/Nordland: Evenássi/Evenes ja/og Divtasvuodna/Tysfjord

Tab. 4 Ollislaš earri vuollel 15 m fatnasiidda I. Joavkkus /
Samlekvote for fartøy under 15 meter i Gruppe I

Ollislaš earri Joavku I				
Samlekvotene i Gruppe I:				
Fanasguhkkodat Fartøylengde	Dorski Torsk	Diksu (juksu) Hyse	Sáidi Sei	Olles earri Samlekvote
Vuollel 7 mehtera Under 7 meter	15,50	10,00	25,00	24,30
7 - 7,9	19,22	12,40	31,00	30,10
8 - 8,9	22,48	14,50	36,25	35,20
9 - 9,9	27,59	17,80	44,50	43,20
10 - 10,9	31,47	20,30	50,75	49,20
11 - 11,9	38,75	25,00	62,50	60,60
12 - 12,9	46,19	29,80	74,50	72,30
13 - 13,9	56,11	36,20	90,50	87,80
14 - 14,9	64,02	41,30	103,25	100,20

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 5 Ollislaš earri vuollel 15 m fatnasiidda I. Joavkkus /
Samlekvote for fartøy under 15 meter i Gruppe II

Ollislaš earri Joavku II				
Samlekvotene i Gruppe II:				
Fanasguhkkodat Fartøylengde	Dorski Torsk	Diksu (juksu) Hyse	Sáidi Sei	Olles earri Samlekvote
Vuollel 8 mehtera Under 8 meter	11,0	3,0	6,0	13,4
8 - 9,9	15,4	4,2	8,4	18,8
10 - 14,9	17,6	4,8	9,6	21,4
over 15 meter	20,9	5,7	11,4	25,5

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 6 Bivdui searvan ja alitbálddessálaš 2000 – 2002/
Deltakelse og fangst av blåkveite i perioden 2000 – 2002

Guhkkodagat Lengdegrupper	Fatnasiid lohku / Antall fartøy				Sálaš – tonna / Fangst – tonn			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
0 – 10 m	48	24	16	27	205	78	22	89
10 – 13,9 m	198	212	181	227	1 248	1 500	1 213	1 615
14 – 19,9 m.	228	261	248	265	2 216	2 723	2 379	2 872
20 – 27,9 m.	59	76	54	69	700	880	560	824
Ii almmuhuvvon Uoppgitt	-	-		0	46			
Summa/Sum	533	573	499	588	4 415	5 181	4 174	5 400

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 7 Gonagasrebbá earit, sálaš ja haddi 1994 – 2002/
 Kvoter, fangst og pris på kongekrabbe i perioden 1994–2002

Jahki År	Olels earri Totalkvote (stk)	Norgga dutkanbivdu Norsk forsknings- fangst (stk)	Norgga komerisiála bivdu Norsk kommersielt fiske (stk)	Fatnasiid lohku Ant. fartøy (lohku/ant)	Galle reabbá fatnasa nammii Krabber pr. fartøy (stk)	Gaskamearri deaddu Gjennomsnitts vekt (kg)	Ávnnashaddi/ Råstoffpris (unnimushaddi/ minstepris) (kr/kg r.v)	1. giedahaddi 1. händs- verdi (kr)
1994	22 000	11 000		4	2 750	3,4	35	1 162 235
1995	22 000	11 000		4	2 500	4	37	1 781 535
1996	30 000	15 000		6	2 500	4,7	37	2 595 236
1997	30 000	15 000		6	2 500	4,6	37	2 615 826
1998	50 000	25 000		16	1 562	5,1	37	4 602 948
1999	75 000	37 500		24	1 540	5,4	49	9 819 379
2000	75 000	37 500		33	1 100	5,1	85	23 072 709
2001	100 000	50 000		123	750	4,3	80	40 025 705
2002	200 000	10 000	90 000					
2003	200 000	10 000	90 000					
2004	280 000	10 000	90 000					

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet i Vadso

Tab. 8 Áhkacincu obbadeaddu fatnasiid mielde: 1998 – 2003/

Fangst i rund vekt av rognkjeks fordelt på fartøy: 1998–2003

	1998		1999		2000		2001		2002		2003	
	Fanas-lohku Ant. fartøy	Sálaš, tonna obba- deaddu Fangst i tonn rundvekt	Fanas-lohku Ant. fartøy	Sálaš, tonna obba- deaddu Fangst i tonn rundvekt	Fanas-lohku Ant. fartøy	Sálaš, tonna obba- deaddu	Fanas-lohku Ant. fartøy	Sálaš, tonna obba- deaddu Fangst i tonn rundvekt	Fanas-lohku Ant. fartøy	Sálaš, tonna obba- deaddu Fangst i tonn rundvekt	Fanas-lohku Ant. fartøy	Sálaš, tonna obba- deaddu Fangst i tonn rundvekt
Vuollet 7 m Under 7 meter	84	484	107	894	115	863	186	1 747	248	2 097	250	1 506
7 - 9,9 meter	63	330	65	556	91	701	141	1 450	217	1 838	262	1 286
10 – 12,9 m	64	454	37	233	72	632	159	1 722	190	1 763	228	1 487
13 – 19,9 m	11	73	13	96	19	141	19	218	17	185	18	161
Badjel/Over 20 m	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ii diedihuvvon guhkkodat Ikke oppgitt lengde	2	6	0	15	0	15	0	38	3	52	4	49
Summa/Sum	224	1 347	236	2 046	297	2 353	505	5 177	675	5 935	762	4 489

Gáldu/Kilde: Fiskeriforskningen Tromsø

Tab. 9 Sállašat ja searvan áhkacincobivdui 1992 – 2002/

Utviklingen i fangst og deltakelse i fisket etter rognkjeks i årene 1992–2002.

Jahki/guolli - År/fiskeslag	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2002	2003	
Tonna obbadeaddu/	3	4	5	4	4	5	1	2	2	5	5.921	4.489
Tonn rund vekt ⁸⁴	6	1	0	5	8	0	7	6	3	7		
Tonna sáltefgárves	5	6	8	5	6	8	2	3	3	7	884	670
Tonn saltmoden rogn	5	8	9	7	7	9	1	5	1	3		
Varas meadden 1000 l	7	8	1	7	8	1	2	3	4	9	1.094	830
Fersk rogn i tusen liter ⁸⁵	0	2	8	9	1	7	9	7	5	7		
Fanaslohku/Antall fartøy	4	5	6	5	6	7	2	2	2	5	654	762
	5	6	1	1	6	8	4	6	7	6		
CEPU	8	8	8	7	7	7	6	8	7	1	9,05	
	1	0	8	1	4	2	1	7	2	3		

Gáldu/Kilde: Fiskeriforskningen i Tromsø

¹ Tonna obbadeaddu sisttisoallá maid varisguliid/ Sáltefgárves meaddema rehkenastinfaktor obbadeaddun lea 6,7

Tonn rundvekt inkluderer også fangst av rognkall. Omregningsfaktoren fra saltmoden rogn til rundvekt er 6,7.

² Kilo meadden rehkenaston lihhterin rehkenastinfaktora mielde 130 luhhter varas meadden vástida 1 fárpala (105 kg. sáltefgárves) meaddema. Rehkenastinfaktor = 0,8077

Kilo rogn omregnet til liter rogn med en omregningsfaktor slik at 130 liter fersk rogn tilsvarer 1 tonne (105 kg saltmoden) rogn.

Omregningsfaktor = 0,8077

CEPU = obbadeaddu/fanaslohku

CEPU = rund vekt/antall fartøy

Tab. 10 Sallit- ja šákšabivdu (pelága guolit)/
Fangst av lodde og sild (pelagisk fisk)

Jahki/guollešládja År / Fiskeslag	Šákša Lodde Capelin	Sallit Sild Herring
1981	1 986 000	14 000
1982	1 760 000	17 000
1983	2 358 000	23 000
1984	1 477 000	54 000
1985	868 000	170 000
1986	123 000	225 000
1987	-	127 000
1988	-	135 000
1989	-	104 000
1990	-	86 000
1991	929 000	85 000
1992	1 123 000	104 000
1993	586 000	232 000
1994	-	479 000
1995	-	906 000
1996	-	1 217 000
1997	1 000	1 420 000
1998	1 000	1 223 000
1999	101 000	1 235 000
2000	414 000	1 207 000
2001	568 000	770 000
2002	651 000	809 000

Gáldu/ Kilde: ICES arbeidsgruppe lodde og sild

Tab. 11 Luossasálaš Norggas ja Finnmárkkus 1075 - 2001/
Fangst av laks i Norge og i Finnmark; 1975- 2001

Jahki/ År	Luossasálaš Norggas earret Finnmárkku Fangst av laks i Norge u/ Finnmark kg.	Luossasálaš Finnmárkkus Fangst av laks i Finnmark kg.
1975	1 100 772	436 246
1976	1 123 040	407 400
1977	1 128 907	359 554
1978	873 388	176 385
1979	1 492 085	338 790
1980	1 407 763	422 127
1981	1 250 041	405 272
1982	990 377	356 709
1983	1 116 357	433 431
1984	1 017 996	604 648
1985	1 026 295	534 693
1986	1 261 694	336 098
1987	1 103 258	282 096
1988	891 388	184 989
1989	677 993	226 465
1990	675 392	254 804
1991	534 740	342 184
1992	559 277	307 750
1993	598 358	324 221
1994	737 497	258 680
1995	611 780	227 444
1996	544 920	242 548
1997	400 546	229 371
1998	487 620	252 677
1999	480 332	330 668
2000	835 620	410 273
2001	840 883	428 604

Gáldu/Kilde: Fylkesmannen i Finnmark

Tab. 12 Luossabivdu Finnmarkkus (johka/mearra) 1975 - 2001/
Fangst av laks i Finnmark (elv/sjø), 1975 - 2001

Jahki/År	Mearrabivdu Finnmarkkus Sjøfangst i Finnmark	Johkabivdu Finnmarkkus Elvefangst i Finnmark
1975	187 701	248 545
1976	193 170	214 230
1977	217 596	141 958
1978	80 150	96 235
1979	256 056	82 734
1980	331 147	90 980
1981	326 611	78 661
1982	254 322	102 387
1983	315 694	117 737
1984	488 669	115 979
1985	417 708	116 985
1986	236 758	99 340
1987	173 375	108 721
1988	120 328	64 661
1989	102 552	123 913
1990	132 753	122 051
1991	165 840	176 344
1992	136 246	171 504
1993	187 422	136 799
1994	141 514	117 166
1995	121 434	106 010
1996	157 959	84 589
1997	144 669	84 702
1998	156 798	95 879
1999	209 347	121 321
2000	237 525	172 748
2001	247 066	181 538

Gáldu/Kilde: Fylkesmannen i Finnmark

Tab. 13 A Bivdiid lohku main lea guollebivdu áidna- ja váldofidnun Norggas 1024 – 2001/

Antall fiskere som har fiske som ene- og hovedyrke i Norge; 1924-2001

Fylka/Fylke / County	1924	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2001	rievdan forandring
Finnmárku/Finnmark	6 504	7 110	7 592	6 177	4 723	3 409	3 031	1 994	1 287	-80 %
Tromsa/Troms	10 883	11 507	14 234	12 132	6 968	5 334	4 448	3 419	2 000	-82 %
Nordlánda/Nordland	15 500	17 042	20 640	16 238	11 640	7 952	6 111	4 670	3 321	-79 %
Davvi-Trøndelága Nord-Trøndelag	1 685	1 831	2 114	1 762	1 346	804	499	446	287	-83 %
Lulli-Trøndelága Sør-Trøndelag	5 124	5 208	6 020	4 625	3 149	1 614	1 172	747	385	-92 %
Møre og Romsdal	9 047	8 525	9 577	8 436	8 288	4 995	4 722	4 971	3 188	-65 %
Sogn og Fjordane	3 224	3 201	3 890	4 067	3 662	1 895	1 434	1 255	899	-72 %
Hordaland	5 157	5 459	6 696	6 105	3 922	2 336	1 510	1 133	991	-81 %
Rogaland	2 594	3 414	4 930	4 771	3 445	1 914	1 076	791	548	-79 %
Vest-Agder	1 077	1 045	1 336	1 320	1 011	645	484	448	269	-75 %
Aust-Agder	434	421	670	701	351	226	156	135	110	-75 %
Telemark	408	383	558	409	240	171	129	94	63	-85 %
Vestfold	1 183	712	602	396	218	114	92	94	84	-93 %
Buskerud	98	177	191	125	82	36	22	9	23	-77 %
Akershus	327	246	241	158	91	40	23	21	24	-93 %
Oslo	0	0	74	58	34	14	15	24	64	
Østfold	883	833	1 022	669	550	385	216	224	157	-82 %
Olles riikka										
Heile landet/Total	64 128	67 114	80 387	68 149	49 720	31 884	25 140	20 475	13 700	-79 %

Tabell 13.B Nissonolbmot main lea guolásteapmi áidna- ja váldofidnun, fylkkaid mielde 1983 – 2003/

Kvinner som har fiske som ene- og hovedyrke, fordelt etter fylke i perioden 1983 - 2003

Fylka/ Fylke	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
Finnmárku																						
Finmark	26	26	23	29	43	55	55	43	43	46	46	49	39	36	34	33	29	34	33	27	24	
Tromsa/ Troms	18	19	20	21	39	62	60	61	71	71	79	67	60	62	55	61	48	36	36	39	31	
Nordlánda/ Nordland	68	91	103	123	139	137	144	132	144	154	148	146	135	143	135	135	107	95	81	84	82	
Davvi-Trøndelága Nord-Trøndelag	4	6	4	7	10	9	12	13	12	11	12	10	8	7	6	3	2	3	2	1	1	
Lulli-Trøndelága	14	16	17	22	27	30	30	27	22	17	21	19	21	18	23	24	18	19	10	10	12	
Møre og Romsdal	21	28	41	98	174	213	209	208	221	218	198	179	169	182	190	188	130	112	100	94	73	
Sogn og Fjordane	7	9	11	17	17	22	22	23	22	18	24	21	23	23	21	26	28	16	14	10	13	
Hordaland	11	11	18	25	34	25	25	23	21	21	21	22	21	29	27	22	16	17	13	13	12	
Rogaland	7	6	4	6	8	7	8	8	10	9	8	10	11	8	9	11	13	11	11	14	14	
Vest-Agder	1	1	2	2	2	3	4	4	5	4	1			2	3	4	3	3	3	3	3	
Aust-Agder	1	1	1	2	4	4	1	2	1			1	3	3	2	1			3	2	3	
Telemark	2	2	3	3	4	5	4	4	4	3	3	3	5	2	3	3	3	3	2	1	1	
Vestfold	1	1	2	6	2	2	4	5	5	8	8	5	8	9	7	9	5	4	5	6	6	
Buskerud												1	1	1					1	1	1	
Oppland																						
Hedmark																						
Akershus									1	1			1	1	2	3	2	1			1	
Oslo						1			1	1	1				3	3	1	2	2	4	2	
Østfold	1	1	1	1	1		1	1		1	2	1	1			4	5	5	5	4	4	
Heile landet	182	218	250	362	504	575	579	554	583	583	572	534	506	526	520	530	410	361	321	313	283	

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 14 A Bivdiid lohku main lea guollebivdu lassiealáhussan Norgas 1924 – 2001/

Antall fiskere som har fiske som attátyrke i Norge i perioden 1924 - 2001

Fylka/Fylke / County	1924	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2001	rievdan forandring
Finnmárku/Finnmark	1 331	1 262	1 740	1 797	1 272	738	956	662	605	-55 %
Tromsa/Troms	2 888	3 472	4 943	4 121	3 397	1 404	1 889	1 334	973	-66 %
Nordlánda/Nordland	8 837	9 020	11 398	8 838	4 976	2 587	2 086	1 463	1 049	-88 %
Davvi-Trøndelága Nord-Trøndelag	2 215	2 340	2 481	1 714	1 160	504	486	242	135	-94 %
Lilli-Trøndelága Sør-Trøndelag	2 523	2 108	2 301	1 832	1 075	743	507	397	167	-93 %
Møre og Romsdal	6 037	5 754	5 106	3 033	3 272	1 669	1 090	971	1 014	-83 %
Sogn og Fjordane	2 542	2 599	2 895	1 910	1 055	703	637	423	313	-88 %
Hordaland	3 672	2 809	3 399	2 680	2 106	1 140	784	616	265	-93 %
Rogaland	3 263	2 657	3 524	2 368	1 360	1 026	536	380	349	-89 %
Vest-Agder	1 208	965	1 272	789	323	309	334	260	191	-84 %
Aust-Agder	405	335	524	249	145	93	94	79	59	-85 %
Telemark	144	113	262	124	91	51	1	26	37	-74 %
Vestfold	1 090	945	751	387	264	90	74	52	21	-98 %
Buskerud	75	83	227	14	11	2	12	10	2	-97 %
Akershus	160	146	100	38	18	8	3	3	9	-94 %
Oslo	0	0	0	23	24	6	6	5	4	-83 %
Østfold	521	401	651	258	106	61	154	120	74	-86 %
Olles riika/ Heile landet/Total	36 911	35 009	41 574	30 175	20 655	11 134	9 649	7 043	5 267	-86 %

Tab. 14.B Nissonolbmot main lea guolásteapmi lassifidnun, fylkkaid mielde 1983 – 2003/
Kvinner som har fiske som attátyrke, fylkesvis fordelt i perioden 1983 - 2003.

Fylka/Fylke	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Finnmárku																					
Finnmark	23	21	23	26	25	22	13	15	12	16	21	21	18	21	27	28	29	32	27	27	29
Tromsa/Troms	7	8	12	15	16	15	17	16	20	25	25	27	33	35	33	30	35	39	43	39	23
Nordlánda/ Nordland	27	29	24	22	20	27	34	32	28	21	16	19	19	18	25	28	32	21	22	21	9
Davvi-Trøndelága																					
Nord-Trøndelag	2	1	6	3	3	2	2	3	7	9	3	9	8	9	6	6	6	4	1	3	3
Lulli-Trøndelága																					
Sør-Trøndelag	18	15	14	14	10	7	9	10	7	7	5	7	8	6	5	6	6	5	6	6	5
Møre og Romsdal	4	5	5	7	6	4	7	13	13	11	10	14	14	18	20	21	20	23	27	25	27
Sogn og Fjordane	6	5	6	5	4	2	3	3	4	9	5	3	3	4	6	7	8	10	7	5	3
Hordaland	9	8	12	13	14	13	12	10	8	5	7	9	8	6	10	14	15	10	7	7	8
Rogaland	8	7	8	8	6	5	3	6	6	8	9	10	12	9	8	12	13	12	16	14	14
Vest-Agder				1	3	3	2	1	1	1	1	1	2	2	3	5	5	4	4	6	7
Aust-Agder															1	2	2	2			
Telemark	1	1	1	1						1				1	1	1	1	1	1	1	1
Vestfold	1		1		2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	6	5	5	2		1	1
Buskerud											1	1	1								
Oppland																					
Hedmark																					
Akershus																					
Oslo																					
Østfold												1	2	2	1	1	1	1			
Olles riika																					
Heile landet	106	100	112	115	109	102	105	112	109	116	105	124	130	133	152	166	178	166	161	155	130

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 15 A Bivdiid lohku main lea guollebivdu lassi-, áidna- ja váldofidnun Norggas 1924 – 2001/
Antall fiskere med fiske som attåt-, ene- og hovedyrke i Norge; 1924 - 2001

Fylka/Fylke / County	1924	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2001	rievdan/ forandring
Finnmárku/ Finnmark	7 835	8 372	9 332	7 974	5 995	4 147	3 987	2 656	1 892	-76 %
Tromsa/Troms	13 771	14 979	19 177	16 253	10 365	6 738	6 337	4 753	2 973	-78 %
Nordlándá/ Nordland	24 337	26 062	32 038	25 076	16 616	10 539	8 197	6 133	4 370	-82 %
Davvi-Trøndelága Nord-Trøndelag	3 900	4 171	4 595	3 476	2 506	1 308	985	688	422	-89 %
Lulli-Trøndelága Sør-Trøndelag	7 647	7 316	8 321	6 457	4 224	2 357	1 679	1 144	552	-93 %
Møre og Romsdal	15 084	14 279	14 683	11 469	11 560	6 664	5 812	5 942	4 202	-72 %
Sogn og Fjordane	5 766	5 800	6 785	5 977	4 717	2 598	2 071	1 678	1 212	-79 %
Hordaland	8 829	8 268	10 095	8 785	6 028	3 476	2 294	1 749	1 256	-86 %
Rogaland	5 857	6 071	8 454	7 139	4 805	2 940	1 612	1 171	897	-85 %
Vest-Agder	2 285	2 010	2 608	2 109	1 334	954	818	708	460	-80 %
Aust-Agder	839	756	1 194	950	496	319	250	214	169	-80 %
Telemark	552	496	820	533	331	222	130	120	100	-82 %
Vestfold	2 273	1 657	1 353	783	482	204	166	146	105	-95 %
Buskerud	173	260	418	139	93	38	34	19	25	-86 %
Akershus	487	392	341	196	109	48	26	24	33	-93 %
Oslo	0	0	74	81	58	20	21	29	68	-16 %
Østfold	1 404	1 234	1 673	927	656	446	370	344	231	-84 %
Olles riika/ Heile landet/Total	101 039	102 123	121 961	98 324	70 375	43 018	34 789	27 518	18 967	-81 %

Tab. 15.B Nissonolbmuid lohku geain lea guollebivdu lassi-, áidna- ja váldifidnun 1983 – 2003/
Antall kvinner som har fiske som attåt-, ene- og hovedyrke, fylkesvis fordelt i perioden 1983-2003.

Fylka/ Fylke	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Finnmárku																					
Finnmark	49	47	46	55	68	77	68	58	55	62	67	70	57	57	61	61	58	66	60	54	53
Tromsa/ Troms	25	27	32	36	55	77	77	77	91	96	104	94	93	97	88	91	83	75	79	78	54
Nordlánda																					
Nordland	95	120	127	145	159	164	178	164	172	175	164	165	154	161	160	163	139	116	103	105	91
Davvi-Trøndelága																					
Nord-Trøndelag	6	7	10	10	13	11	14	16	19	20	15	19	16	16	12	9	8	7	3	4	4
Lilli-Trøndelága																					
Sør-Trøndelag	32	31	31	36	37	37	39	37	29	24	26	26	29	24	28	30	24	24	16	16	17
Møre og Romsdal	25	33	46	105	180	217	216	221	234	229	208	193	183	200	210	209	150	135	127	119	100
Sogn og Fjordane	13	14	17	22	21	24	25	26	26	27	29	24	26	27	27	33	36	26	21	15	16
Hordaland	20	19	30	38	48	38	37	33	29	26	28	31	29	35	37	36	31	27	20	20	20
Rogaland	15	13	12	14	14	12	11	14	16	17	17	20	23	17	17	23	26	23	27	28	28
Vest-Agder	1	1	2	3	5	6	6	5	6	5	2	1	2	4	6	9	8	7	7	9	10
Aust-Agder	1	1	1	2	4	4	1	2	1			1	3	3	3	3	2	2	3	2	3
Telemark	3	3	4	4	4	5	4	4	4	4	3	3	5	3	4	4	4	4	3	2	2
Vestfold	2	1	3	6	4	4	7	8	8	11	10	7	10	11	13	14	10	6	5	7	7
Buskerud											1	2	2	1					1	1	1
Oppland																					
Hedmark																					
Akershus									1	1			1	1	2	3	2	1			1
Oslo									1	1	1				3	3	1	2	2	4	2
Østfold	1	1	1	1	1		1	1		1	2	2	3	2	1	5	6	6	5	4	4
Olles riika																					
Heile landet	288	318	362	477	613	677	684	666	692	699	677	658	636	659	672	696	588	527	482	468	413

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 16 Norgga olmmošlohku 1920 – 2001/
Folketallet i Norge 1920 - 2001

	1920	1930	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Finnmárku/Finmark	44 190	53 308	58 790	64 475	71 983	75 791	78 356	74 524	74 130
Tromsa/Troms	90 750	97 467	113 722	117 498	127 549	136 224	146 825	146 716	150 277
Nordlánda/Nordland	173 826	186 920	215 977	221 701	237 191	240 461	244 528	239 311	238 632
Davvi-Trøndelága Nord-Trøndelag	89 221	96 016	105 972	109 860	116 637	117 718	125 861	127 157	126 831
Lulli-Trøndelága Sør-Trøndelag	166 797	174 946	193 912	197 758	212 119	233 420	244 600	250 978	260 842
Møre og Romsdal	159 391	165 064	182 859	191 438	213 024	223 360	236 174	238 409	242 568
Sogn og Fjordane	90 114	91 808	96 849	97 680	99 845	100 761	105 904	106 659	107 678
Hordaland og Bergen	247 661	262 679	298 813	310 892	340 985	372 172	391 105	410 567	431 941
Rogaland	166 423	173 258	202 252	211 408	238 642	268 171	305 105	337 504	369 088
Vest-Agder	82 807	81 233	93 980	96 930	108 875	124 013	136 622	144 917	153 997
Aust-Agder	74 700	73 816	74 861	75 788	77 052	80 575	90 645	97 333	101 529
Telemark	125 245	127 752	131 679	136 371	149 805	156 405	162 054	162 907	164 545
Vestfold	124 060	134 107	147 555	154 582	160 201	174 640	186 698	198 399	210 716
Buskerud	137 249	143 073	149 948	156 200	182 519	198 225	214 408	225 172	234 978
Akershus	179 962	236 939	301 149	183 011	233 684	322 253	368 516	417 653	460 694
Oslo	258 483	253 124	286 222	434 047	475 593	477 966	452 299	461 190	502 932
Østfold	160 128	167 030	178 449	185 419	202 640	220 892	233 335	238 296	246 028
Hedmark	149 619	157 942	169 525	173 067	176 719	178 923	187 236	187 276	186 339
Oppland	129 149	137 710	154 734	106 421	166 093	172 163	180 774	182 578	182 255
Olles riika/ Hele landet	2 649 775	2 814 192	3 157 248	3 224 546	3 591 156	3 874 133	4 091 045	4 247 546	4 446 000

Tab. 17 Guolástatus bargahanfaktorin Norggas 1920 – 2000/
Fiske som sysselsettingsfaktor i Norge; 1920 - 2000

Guovlu/ jahki Område/År	1924	1930	1940	1950	1960		1980	1990	2001	Gaska- mearri Gjennom- snitt
Finnmáru, Tromsa og Nordlánda	14,88 %	14,63 %	15,59 %	12,21 %	7,55 %	4,73 %	3,94 %	2,94 %	1,99 %	9 %
Riika muđui Resten av landet	2,35 %	2,13 %	2,22 %	1,74 %	1,19 %	0,63 %	0,45 %	0,37 %	0,24 %	1 %

Tab. 18 A Guollefatnasiid lohku Norggas 1980 – 2001/
Antall fiskebåter i Norge i perioden 1980 - 2001

Vuollel 10 m fatnasat Ant. fartøy u/ 10 m.		Fatnasat 10 – 14,99 m Ant. fartøy 10 - 14,99 m		Fatnasat 15 – 20,99 m Ant. fartøy 15 – 20,99 m.		Fatnasat 21 27,99 m Ant. fartøy 21 - 27,99 m.	
Jahki/ År	Lohku/Antall	Jahki/År	Lohku/Antall	Jahki/År	Lohku/Antall	Jahki/År	Lohku/Antall
1980	21 863	1980	2 470	1980	1 102	1980	323
1981	22 128	1981	2 594	1981	1 052	1981	289
1982	22 118	1982	2 702	1982	1 033	1982	284
1983	21 670	1983	2 537	1983	980	1983	279
1984	21 231	1984	2 500	1984	979	1984	274
1985	20 075	1985	2 333	1985	865	1985	258
1986	19 583	1986	2 008	1986	707	1986	228
1987	18 570	1987	2 078	1987	679	1987	223
1988	17 504	1988	2 069	1988	683	1988	216
1989	15 225	1989	1 994	1989	632	1989	210
1990	14 199	1990	1 977	1990	603	1990	197
1991	14 025	1991	2 030	1991	600	1991	181
1992	13 816	1992	2 097	1992	598	1992	174
1993	13 136	1993	2 119	1993	595	1993	177
1994	11 948	1994	2 129	1994	586	1994	177
1995	10 871	1995	2 169	1995	591	1995	183
1996	10 599	1996	2 181	1996	579	1996	194
1997	10 281	1997	2 200	1997	566	1997	204
1998	9 862	1998	2 215	1998	555	1998	227
1999	9 825	1999	2 223	1999	529	1999	235
2000	9 687	2000	2 222	2000	503	2000	239
2001	8 617	2001	2 215	2001	491	2001	256
Gaskamearri Gjennomsnitt	15 311		2 230		705		229

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 18 B Nissonolbmuid lohku geain lea guollefatnasis 50 % dahje stuorát eaiggátoassi, gaskkamuttos borgemánu 2004 /

Antall kvinner som har 50% eller større eierandeli fiskefartøy, fylkesvisfordeling per medio august 2004

Fylkanr. Fylkesnr	Fylka Fylke	Lohku Antall	
1	Østfold	2	*Tabellerariske oppstillinger over antall kvinner som eier/har 50% eller høyere eierandel i fiskefartøy enten direkte eller indirekte via selskap.
7	Vestfold	4	*Postnummer hvor kvinnen er registrert bosatt, er lagt til grunn ved utarbeidelse av denne tabellen.
10	Vest-Agder	4	*Personene i denne tabellen er bare talt en gang, selv om hun eier/kontrollerer mer enn 50 prosent i flere fartøy.
11	Rogaland	20	* Eierstrukturen i fiskeflåten er slik at fartøyet og personer som eier / kontrollerer minoritetsposter direkte eller indirekte i selskap som eier fiskefartøy kan være registrert i forskjellige områder.
12	Hordaland	12	
14	Sogn og Fjordane	8	
15	Møre og Romsdal	21	
	Lilli-Trøndelága		
16	Sør-Trøndelag	5	*Tabeallahámis čájehuvvon galle nissonolbmo eaiggáduššet/gallásis lea 50 % dahje eanet eaiggátoassi guollefatnasis, njuolga dahje eahpenjuolga fidnovuodddusa bokte.
	Davvi-Trøndelága		
17	Nord-Trøndelag	1	
18	Nordlándá/Nordland	28	
19	Tromsa/Troms	45	*Tabealla ráhkadeami vuodđun lea adnon poastanummar doppe gos nissonolmmoš ássá.
20	Finnmárku/Finnmark	31	
Oktiibuot/Total:		181	*Dán tabellii leat nissonat lohkojuvvon dušše okte, vaikko

eaiggáduššet eanet go 50 % eanet fatnasiin.

*Guollefatnasiid eaiggátstruktuvra lea nu ahte fatnasat ja olbmot geat eaiggáduššet/hálddašit minirihteapoasttaid njuolga dahje eahpenjuolga selskáhpuid bokte mat eaiggáduššet guollefatnasiid, sáhttet leat registrerejuvvon iešguđet guovlluin.

GálduKilde: Fiskeridirektoratet, Bergen.

Tab. 18 C Nissonolbmuid lohku geain lea guollefatnasis unnit go 50 % eaiggátoassi, fylkkaid mielde juohki pr. borgemánu gaskkamuttos 2004-08-27/

Antall kvinner som har mindre enn 50% eierandel i fiskefartøy, fylkesvisfordeling per medio august 04

Fylkesnr	Fylke	Antall
1	Østfold	2
2	Akershus	1
3	Oslo	17
5	Oppland	1
7	Vestfold	1
8	Telemark	1
9	Aust-Agder	2
10	Vest-Agder	2
11	Rogaland	12
12	Hordaland	80
14	Sogn og Fjordane	5
15	Møre og Romsdal	47
16	Sør-Trøndelag	9
17	Nord-Trøndelag	1
18	Nordland	54
19	Troms	46
20	Finnmark	15
Total:		296

*Tabellerariske oppstillinger over antall kvinner som eier/har mindre eierandel enn 50% i fiskefartøy, enten direkte eller indirekte via selskap.
 *Postnummer hvor kvinnen er registrert bosatt, er lagt til grunn ved utarbeidelse av denne tabellen.
 *Personene i denne tabellen er bare talt en gang, selv om hun har eierinteresser i flere fartøy.
 * Eierstrukturen i fiskeflåten er slik at fartøyet og personer som eier / kontrollerer minoritetsposter direkte eller indirekte i selskap som eier fiskefartøy kan være registrert i forskjellige områder. Personer som eier minoritetsaksjeposter kan derfor være bosatt andre steder i landet enn der fartøyet er registrert.
 * Tabeallahámis čájehuvvon galle nissonolbmo eaiggáduššet/gallásis lea 50 % dahje unnit eaiggátoassi guollefatnasis, njuolga dahje eahpenjuolga fidnovuođđudusa bokte.
 * Tabealla ráhkadeami vuodđun lea adnon poastanummar doppe gos nissonolmmoš ássá.
 *Dán tabelli leat nissonat lohkojuvvon dušše okte, vaikko livčče ge eaiggátberoštumit eanet fatnasiin.
 * Guollefatnasiid eaiggátstruktuvra lea nu ahte fatnasat ja olbmot geat eaiggáduššet/hálddašit minirihhtapoasttaid njuolga dahje

eahpenjuolga selskáhpíid bokte mat eaiggáduššet guollefatnasiid, sáhttet leat registrerejuvvon iešguđet guovlluin. Olbmot geat eaiggáduššet minirihhtapoasttaid sáhttet ássat eará sajis go doppe gos fanas lea registrerejuvvon.

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 19 Guollefatnasiid lohku mearrasámi guovlluin 1980 - 2001/

Antall fiskebåter i sjøsamiske områder i perioden 1980 - 2001

Jahki/År	Vuollet 10 m/Under 10 meter	10-14,99 m. st.l	15 - 20,99 m st.l	21 - 27,99 m st.l	Summa
1980	4 307	437	191	43	4 978
1981	4 492	445	180	32	5 149
1982	4 473	446	182	33	5 134
1983	4 289	405	181	34	4 909
1984	4 064	391	187	34	4 676
1985	3 986	360	169	34	4 549
1986	3 823	332	125	27	4 307
1987	3 469	346	110	26	3 951
1988	3 302	341	109	27	3 779
1989	2 618	323	100	33	3 074
1990	2 569	327	95	27	3 018
1991	2 733	352	95	24	3 204
1992	2 735	351	95	20	3 201
1993	2 715	362	94	25	3 196
1994	2 494	377	94	25	2 990
1995	2 214	386	98	27	2 725
1996	2 214	395	97	29	2 735
1997	2 185	400	95	28	2 708
1998	2 156	415	94	30	2 695
1999	2 120	423	93	36	2 672
2000	2 084	448	86	38	2 656
2001	1 731	456	88	40	2 315

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 20 Vuollel 10 m guollefatnasiid lohku Finnmarkkus 1980 – 2001/

Antall fiskebåter i Finnmark under 10 meter st.l. i perioden 1980 – 2001

Jahki/År	Áltá/Alta	Berlevág	Bátsford	Gamvik	Hammerfest	Hasvik	Kvalsund	Loppa	Lebesby	Muosát	Måsøy	Unjárga	Nesseby	Nordkapp	Porsanger	Sørøysund	Sør-Varanger	Deatnu/Tana	Várggát/Vardø	Vadsø	Summa/Sum
1980	274	57	64	199	60	57	162	230	280	238	102	166	123	176	184	100	46	61	2579		
1981	311	48	45	158	66	66	172	257	296	246	102	171	135	191	184	95	41	62	2646		
1982	314	48	46	156	74	71	175	272	294	242	102	179	140	181	178	96	22	60	2650		
1983	302	48	44	157	71	73	137	278	288	239	102	181	139	186	177	93	19	58	2592		
1984	317	46	44	115	67	71	141	271	288	206	102	201	136	182	178	85	12	60	2522		
1985	317	55	41	113	57	76	144	256	289	207	103	201	142	171	177	85	11	59	2504		
1986	335	62	50	129	38	77	124	266	185	223	104	207	145	145	182	84	14	63	2433		
1987	244	62	48	125	41	79	117	276	156	223	96	121	61	139	184	82	14	63	2131		
1988	230	62	48	125	38	83	117	277	129	190	96	118	65	134	188	81	16	67	2064		
1989	196	59	45	77	29	79	86	141	131	128	85	108	62	95	148	66	12	62	1609		
1990	164	52	31	84	27	68	71	150	130	130	87	116	61	84	148	54	12	63	1532		
1991	200	32	26	87	30	75	74	156	138	157	88	136	70	84	149	50	19	65	1636		
1992	218	31	28	88	112	77	70	161	148	165	92	149	73	1	60	49	22	45	1589		
1993	222	28	28	93	109	80	68	165	143	170	94	155	73	1	60	50	25	48	1612		
1994	206	25	31	96	91	71	49	145	149	101	94	128	56		55	49	27	48	1421		
1995	210	21	29	78	84	76	47	144	84	104	41	126	61		59	51	29	50	1294		
1996	210	22	29	78	81	76	44	144	81	113	42	124	60		57	54	28	51	1294		
1997	201	21	30	80	78	72	44	143	80	113	48	123	55		55	53	28	55	1279		
1998	199	22	27	79	81	69	44	139	75	117	47	124	53		57	55	27	55	1270		
1999	205	22	23	71	82	66	42	130	76	113	48	111	53		57	56	28	47	1230		
2000	200	25	27	69	84	71	38	126	72	120	45	128	53		52	45	29	44	1228		
2001	199	25	28	56	87	53	24	93	64	107	43	128	45		48	46	32	48	1126		
%-miel rievdan áigodagas %- vis forandring i perioden	-27	-56	-56	-72	45	-7	-85	-60	-77	-55	-58	-23	-63		-74	-54	-30	-21	-56		

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 21 Vuollel 28 m guollefatnasiid lohku Finnmárkkus 1980 – 2001/

Antall fiskebåter i Finnmark under 28 meter i perioden 1980 - 2001

Jahki/År	Vuollel 10 m Under 10 m. st.l.	% rievdan/ endring	10-14,99 m. st.l.	% rievdan/ endring	15 – 20,99 m st.l.	% rievdan/ endring	21 - 27,99 m st.l.	% rievdan/ endring	Sum	% rievdan/ endring
1980	2579	100	337	100	123	100	28	100	3067	100
1981	2646	103	337	100	114	93	21	75	3118	102
1982	2650	103	331	98	117	95	23	82	3121	102
1983	2592	101	294	87	118	96	26	93	3030	99
1984	2522	98	286	85	120	98	26	93	2954	96
1985	2504	97	257	76	103	84	26	93	2890	94
1986	2433	94	238	71	86	70	19	68	2776	91
1987	2131	83	246	73	74	60	17	61	2468	80
1988	2064	80	237	70	70	57	18	64	2389	78
1989	1609	62	223	66	63	51	23	82	1918	63
1990	1532	59	230	68	63	51	18	64	1843	60
1991	1636	63	248	74	62	50	19	68	1965	64
1992	1589	62	245	73	63	51	16	57	1913	62
1993	1612	63	258	77	65	53	19	68	1954	64
1994	1421	55	261	77	65	53	19	68	1766	58
1995	1294	50	273	81	69	56	21	75	1657	54
1996	1294	50	282	84	61	50	23	82	1660	54
1997	1279	50	290	86	61	50	20	71	1650	54
1998	1270	49	309	92	63	51	24	86	1666	54
1999	1230	48	313	93	58	47	30	107	1631	53
2000	1228	48	334	99	59	48	30	107	1651	54
2001	1126	44	340	101	61	50	31	111	1558	51
5-miel rievdan áigodagas %-vis forandring i perioden		-56		1		-50		11		-49

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 22 Vuolle 10 m guollefatnasiid lohku Tromssas 1980 – 2001/
 Antall fiskebåter i Troms under 10 meter st.l. i perioden 1980 - 2001

Jahki/År	Gálsa	Karlsøy	Gáivuotna	Kááfford	Návuotna	Kvanangen vigu	Lyngen	Loabát	Lavangen	Ráisa	Nordreisa	Skierva	Skjervøy	Umasvuotna	Storfjord	Skánit	Skánland	Summa
1980	418		174		271	166		10	149	406		18	20					1632
1981	460		188		284	179		12	150	422		20	20					1735
1982	462		191		290	178		12	148	392		20	23					1716
1983	390		194		285	184		14	143	328		19	26					1583
1984	395		105		282	103		16	144	330		19	26					1420
1985	326		104		295	118		14	144	323		12	25					1361
1986	351		87		305	107		14	116	254		13	25					1272
1987	331		79		300	98		12	115	248		14	25					1222
1988	313		77		280	97		11	116	255		14	23					1186
1989	287		64		137	86		9	118	232		13	24					970
1990	288		71		137	94		10	127	244		14	24					1009
1991	279		70		157	112		10	141	255		16	24					1064
1992	286		73		169	123		11	149	262		15	23					1111
1993	255		85		173	126		11	144	248		17	7					1066
1994	248		76		176	101		10	148	259		13	3					1034
1995	221		81		143	100		9	116	199		14	2					885
1996	218		85		144	95		10	118	201		16	3					890
1997	206		82		144	95		8	119	200		16	4					874
1998	202		82		143	96		6	115	198		15	4					861
1999	207		84		140	95		6	116	196		18	4					866
2000	206		79		119	89		5	113	198		20	4					833
2001	177		56		77	52		8	65	141		10	4					590
%-miel rievdan áigodagas %-vis forandring i perioden	-58		-68		-72	-69		-20	-56	-65		-44	-80					-64

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 23 Vuollel 28 m guollefatnasiid lohku Tromssas 1980 - 2001/
Antall fiskebåter i Troms u/28 meter st.l. i perioden 1980 - 2001

Jahki/År	Vuollel 10 m/ Under 10 m. st.l.	%-miel rievdan %-vis endring	10-14,99 m. st.l.	%-miel rievdam %-vis endring	15 - 20,99 m st.l.	%-miel rievdan %-vis endring	21 - 27,99 m st.l.	%-miel rievdan %-vis endring	Sum	%-miel rievdan %-vis endring
1980	1632	63,28	90	26,71	66	53,66	15	53,57	1803	58,79
1981	1735	67	98	29	64	52	11	39	1908	62
1982	1716	67	106	31	63	51	10	36	1895	62
1983	1583	61	103	31	61	50	8	29	1755	57
1984	1420	55	96	28	65	53	8	29	1589	52
1985	1361	53	94	28	63	51	8	29	1526	50
1986	1272	49	84	25	36	29	8	29	1400	46
1987	1222	47	91	27	34	28	9	32	1356	44
1988	1186	46	94	28	37	30	9	32	1326	43
1989	970	38	91	27	35	28	10	36	1106	36
1990	1009	39	88	26	30	24	9	32	1136	37
1991	1064	41	96	28	31	25	5	18	1196	39
1992	1111	43	98	29	30	24	4	14	1243	41
1993	1066	41	99	29	27	22	6	21	1198	39
1994	1034	40	110	33	27	22	6	21	1177	38
1995	885	34	107	32	28	23	6	21	1026	33
1996	890	35	106	31	34	28	6	21	1036	34
1997	874	34	102	30	32	26	8	29	1016	33
1998	861	33	97	29	29	24	6	21	993	32
1999	866	34	102	30	33	27	6	21	1007	33
2000	833	32	104	31	25	20	8	29	970	32
2001	590	23	107	32	25	20	9	32	731	24
%-miel rievdan áigodagas %-vis forandring i perioden		-64		19		-62		-40		-59

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab.24 Vuollel 10 m guollefatnasiis lohku Evenáššis ja Divttasvuonas 1980 – 2001/
Antall fiskebåter i Evenes og Tysfjord under 10 meter st.l. i perioden 1980-2001

Jahki År	Evenášši Evenes	Divttas- vuodna Tysfjord	Summa
1980	4	92	96
1981	4	107	111
1982	4	103	107
1983	5	109	114
1984	7	115	122
1985	6	115	121
1986	6	112	118
1987	6	110	116
1988	5	47	52
1989	7	32	39
1990	6	22	28
1991	7	26	33
1992	7	28	35
1993	6	31	37
1994	7	32	39
1995	8	27	35
1996	5	25	30
1997	4	28	32
1998	3	22	25
1999	4	20	24
2000	3	20	23
2001	3	12	15
%-miel rievdan áigodagas %-vis forandring i perioden	-25	-87	-84

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 25 Guollefatnasiid lohku Evenáššis ja Divttasvuonas 1980 - 2001/

Antall fiskebåter i Evenes og Tysfjordkommune i perioden 1980 2001

Jahki/År	Vuollet 10 m Under 10 m.st.l	%-miel rievdan %-vis endring	10-14,99 m. st.l.	%-miel rievdan %-vis endring	15 - 20,99 m st.l.	%-miel rievdan %-vis endring	21 - 27,99 m st.l.	%-miel rievdan %-vis endring	Sum	%-miel rievdan %-vis endring
1980	96	-	10	-	2	-			108	-
1981	111	16	10	-	2	-			123	14
1982	107	11	9	-10	2	-			118	9
1983	114	19	8	-20	2	-			124	15
1984	122	27	9	-10	2	-			133	23
1985	121	26	9	-10	3	50			133	23
1986	118	23	10	-	3	50			131	21
1987	116	21	9	-10	2	-			127	18
1988	52	-46	10	-	2	-			64	-41
1989	39	-59	9	-10	2	-			50	-54
1990	28	-71	9	-10	2	-			39	-64
1991	33	-66	8	-20	2	-			43	-60
1992	35	-64	8	-20	2	-			45	-58
1993	37	-61	5	-50	2	-			44	-59
1994	39	-59	6	-40	2	-			47	-56
1995	35	-64	6	-40	1	-50			42	-61
1996	30	-69	7	-30	2	-			39	-64
1997	32	-67	8	-20	2	-			42	-61
1998	25	-74	9	-10	2	-			36	-67
1999	24	-75	8	-20	2	-			34	-69
2000	23	-76	10	-	2	-			35	-68
2001	15	-84	9	-10	2	-			26	-76
rievdan áigodagas forandring i perioden		-84		-10		-		-		-76

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 26 Reastaluvvamiid lohku Norgga guolleindustriijas 1993 – 2003/
Antall konkurser i norsk fiskeindustri etter fylke og år, 1993 – 2003

Reastaluvvan	Muđui Norggas	Nordlánda	Tromsa	Finnmárku	Oktiibuot
Konkurs	Øvrige Norge	Nordland	Troms	Finnmark	Totalt
1993	2	4			6
1994	4	5	3	2	14
1995	6	6		6	18
1996	10	2	1	3	16
1997	11	6	1	2	20
1998	9	4	1	1	15
1999	9	3	2		14
2000	8	3		2	13
2001	8	2	1	2	13
2002	16	4	1	8	29
2003	12	9	2	13	36

(Gáldu/Kilde: Fiskeriforskning, Tromsø)

Tab. 27 Guolástusindustriija gánnáhahttin , fylkka/jagi mielde. Dábálaš boadus ovdal vearu, % ruhtajorus/
Lønnsomhet i fiskeindustrien (ekskl. mel/oljeindustri) etter fylke og år. Ordinært resultat før skatt i % av omsetning.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Muđui Norga										
Øvrige Norge	2.0 %	2.7 %	1.5 %	1.4 %	1.5 %	0.9 %	0.9 %	1.2 %	1.4 %	-2.0 %
Nordlánda/										
Nordland	-1.3 %	2.2 %	0.4 %	-1.2 %	0.7 %	2.2 %	-1.6 %	-2.2 %	-0.4 %	-4.4 %
Tromsa/Toms	2.5 %	3.4 %	0.3 %	1.1 %	3.4 %	3.9 %	2.1 %	1.1 %	0.6 %	-4.7 %
Finnmárku/										
Finnmark	-2.9 %	-0.7 %	-3.6 %	-0.5 %	1.7 %	3.2 %	-3.2 %	-4.1 %	-6.5 %	-6.9 %

Gáldu/Kilde: Fiskeriforskning, Tromsø

Tab. 28 Borranguolle- máddoguolle- ja FOU-doaimmalobit, luossa ja dápmot 1997 - 2001 /
 Antall matfisk, stamfisk- og FOU-konsesjoner for laks og ørret 1997-2001

Fylka/Fylke	Oktiibuot/I alt	Eai doaimmas Ikke i drift	Volum m ³
Finnmárku/Finnmark	72	3	820 000
Trosma/Troms	74	0	882 000
Nordlánda/Nordland	136	0	1 649 000
Davvi-Trøndelága/Nord-Trøndelag	61	3	674 000
Lulli-Trøndelága/Sør-Trøndelag	78	1	946 100
Møre og Romsdal	107	0	1 225 000
Sogn og Fjordane	78	0	905 500
Hordaland	148	1	1 870 200
Rogaland	60	2	610 790
Agder/Østlandet	18	0	212 000
2001	832	10	9 794 590
2000	823	6	9 756 950
1999	808	9	9 474 290
1998	787	17	9 154 950
1997	784	15	9 100 550

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 29 Barggaheapmi borranuolle-, máddoguolle ja FOU-doaimmalobiid olis, luossa ja dápmot 1997 – 2001/
Syssestetting i matfisk, stamfisk- og FOU-konsesjoner for laks og ørret 1997-2001

Fylka/Fylke	Olbmuid lohku/Antall personer		Bargodiimmuid lohku/Antall timeverk	
	Dievddut/Menn	Nissonat/Kvinner	Dievddut/Menn	Nissonat/Kvinner
Finnmárku/Finnmark	170	20	259 587	25 537
Tromsa/Troms	215	20	311 099	15 269
Nordlánda/Nordland	400	34	609 247	38 689
Davvi-Trøndelága				
Nord-Trøndelag	160	5	257 782	5 492
Lilli-Trøndelága				
Sør-Trøndelag	352	31	405 620	15 777
Møre og Romsdal	327	30	450 468	16 468
Sogn og Fjordane	204	16	313 758	21 649
Hordaland	392	40	566 386	47 616
Rogaland	167	24	240 094	18 540
Agder/Østlandet	37	1	59 580	2 000
2001	2 424	221	3 473 621	207 037
2000	2 349	214	3 475 105	188 541
1999	2 326	189	3 563 644	171 723
1998	2 327	201	3 391 396	164 473
1997	2 403	270	3 556 805	195 142

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 30 Luossavuovdin, hivvodat, vuosttašgiehtahaddi ja gaskamearálaš haddi 2001/
Salg av laks i 2001 med mengde, førstehåndspris og gjennomsnittspris

Fylka/Fylke	Hivvodat/Mengde ²⁾	Árvu/Verdi ¹⁾	Gaskamearálaš haddi Gj.snittspris
	Tonn	1000 kr	Kr. pr. kg
Finnmárku/Finmark	30 022,1	566 435,5	18,87
Tromsa/Troms	33 149,0	622 669,4	18,78
Nordlánda/Nordland	85 140,6	1 469 878,6	17,26
Davvi-Trøndelága Nord-Trøndelag	33 028,9	583 003,2	17,65
Lulli-Trøndelága Sør-Trøndelag	44 086,6	759 755,5	17,23
Møre og Romsdal	56 145,6	1 048 093,4	18,67
Sogn og Fjordane	38 427,5	686 760,4	17,87
Hordaland	82 796,8	1 568 957,2	18,95
Rogaland	28 689,9	562 346,3	19,60
Agder/Østlandet	6 722,6	94 451,3	14,05
2001	438 209,6	7 962 350,8	18,17
2000	440 061,5	10 907 027,9	24,79
1999	425 154,0	9 110 631,0	21,43
1998	360 806,0	7 606 646,0	21,08
1997	332 580,0	6 768 840,0	20,35

Tab. 31 Eará guollešlájat go luossa ja dápmot 1997 – 2001/
Andre fiskearter enn laks og ørret; 1997 - 2001

Fylke	Doaibmalobit/Konsesjoner	
	Juolluduvvon/Tildelt i alt	Eai doaimmas/Ikke i drift
Finnmárku/Finnmark	12	7
Tromsa/Troms	22	6
Nordlánda/Nordland	163	75
Davvi-Trøndelága	13	6
Nord-Trøndelag		
Lulli-Trøndelága	13	5
Sor-Trøndelag		
Møre og Romsdal	45	9
Sogn og Fjordane	40	16
Hordaland	77	27
Rogaland	37	13
Agder/Østlandet	15	2
2001	437	166
2000	351	132
1999	369	158
1998	337	136
1997	333	132

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 32 Barggaheapmi, eará guollešlájaid go luosa ja dápmoga biebmán 1997 - 2001/
 Sysselsetting i oppdrett av andre fiskearter enn laks og ørret; 1997 - 2001

Fylka/ Fylke	Olbmuid lohku/Antall personer		Bargodiimmuid lohku/ Antall timeverk	
	Dievddut/Menn	Nissonat/Kvinner	Dievddut/Menn	Nissonat/Kvinner
Finnmárku/Finnmark	7	0	2 845	0
Tromsa/Troms	17	2	11 455	230
Nordlánda/Nordland	56	8	37 610	4 130
Davvi-Trøndelága Nord-Trøndelag	5	0	2 187	0
Lulli-Trøndelága Sør-Trøndelag	8	1	7 770	1 000
Møre og Romsdal	54	9	92 353	10 030
Sogn og Fjordane	20	3	7 910	750
Hordaland	67	6	22 668	2 455
Rogaland	30	4	9 835	335
Agder/Østlandet	10	3	7 070	5 500
2001	274	36	201 703	24 430
2000	291	45	178 907	38 696
1999	260	45	136 200	25 837
1998	238	26	101 317	20 904
1997	247	30	120 780	20 806

Gáldu/Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tab. 33 Norgga vuotnafállábivdu, 1995 – 2003/

Norsk fangst av vågehval, 1995 – 2003

Guovlluearit	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Områdekvoter									
Båretnsáhpí									
Barentshavet	142	220	283	283	310	228	260	318	330
Jan Mayen	42	43	25	66	79	64	31	36	37
Svalbard	46	130	129	129	135	103	120	148	150
Vestfjorden	0	15	14	15	14	16	11	14	15
Nordsjøen	2	45	129	178	215	244	127	155	179
Oktiibuot/Totalkvote	232	453	580	671	753	655	549	671	711

(Gáldu/Kilde Fiskeridirektoratet, Bergen)

Tab. 34 Indeavssat (buoremus lohkan); njuorju Finnmarkkus 1998/

Indekser (beste telling) for sel i Finnmark 1998

Suohkan/guovlu	Geađgenjuorju	Áidni
Kommuner / lokaliteter	Steinkobbe	Havert
Hámmarfeasta/Hammerfest		219
Muosát/Måsøy	3	177
Davvinjárga/Nordkapp		73
Porsángu/Porsanger	339	61
Davvisiida/Lebesby		7
Lágesvuotna/Laksefjorden	162	
Gángaviika/Gamvik		144
Deatnu/Tana	65	55
Bearalváhki/Berlevåg		248
Strovbnavuotna/Kongsfjorden	92	
Várggát/Vardø		18
Várjjat/Varanger	52	
Oktiibuot/Til sammen	713	1002

Gáldu/Kilde: Fiskeriforskning, Tromsø (Björge og Øien; 1999)

Oktiibuot leat Finnmarkkus 1715 njuorju.

Til sammen er det 1715 sel i Finnmark.